

ประสพการณ์และความสำเร็จ
บางประการ

ของ

ผู้บรรณาธิการ ปรีดี พนมยงค์

ประสบการณ์และความเห็นบางประการ ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

 เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike BY-NC-SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

คณะกรรมการโครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย"

นายสุภา ศิริमानนท์	ประธานคณะกรรมการ
นายวิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์	รองประธานฯ
นางฉลบทถิตย์ พลางกูร	กรรมการ
นายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์	กรรมการ
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการ
นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา	กรรมการ
นายทวี หมี่นนิกร	กรรมการ
นายสุธี ประศาสน์เศรษฐ์	กรรมการ
นายเสรี พงศ์พิศ	กรรมการและเหรัญญิก
นายสุรพงษ์ ชัยนาม	กรรมการ
นายไชยันต์ รัชชกุล	กรรมการ
นายประทีป นครชัย	กรรมการ
นายจริย์วัฒน์ สันตะบุตร	กรรมการ
นายฉรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์	กรรมการ
นายสมชาย สุวรรณศรี	กรรมการ
นายปรีดี บุญซื่อ	กรรมการและเลขานุการ

ประสบการณ์และความเห็นบางประการ ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา
สัมภาษณ์
รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2525

โครงการ "ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย"

ประสบการณ์และความเห็นบางประการ ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม 2526

จำนวนพิมพ์ 3,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย โครงการ “ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย”

4753/5 ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จพระเจ้าอยุธยา คลองสาน กทม. 10600

จัดจำหน่ายโดย บริษัท เกล็ดไทย จำกัด

303/7 ซอยดินติภาพ ถนนนเรศ กทม. 10500 โทร. 233-2382

พิมพ์ที่ บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด

70 ถนนราชบพิธ กทม. โทร. 222-5555

ออกแบบปก : นายพิบูลย์ หัตถกิจโกศล

คำแถลง

“ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา สัมภาษณ์ รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2525” เป็นผลงานการจัดพิมพ์อันดับ 2 ของ โครงการ “ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย” นายฉัตรทิพย์ นาถสุภาซึ่งเป็นกรรมการท่านหนึ่งของ โครงการฯ ได้สัมภาษณ์นายปรีดี พนมยงค์ในปัญหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ๆ 3 ประการ คือ สภาพและปัญหาต่าง ๆ ของสังคมไทยก่อน พ.ศ. 2475, ผลงานของคณะราษฎรในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ, และทัศนคติความเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในสมัยปัจจุบัน

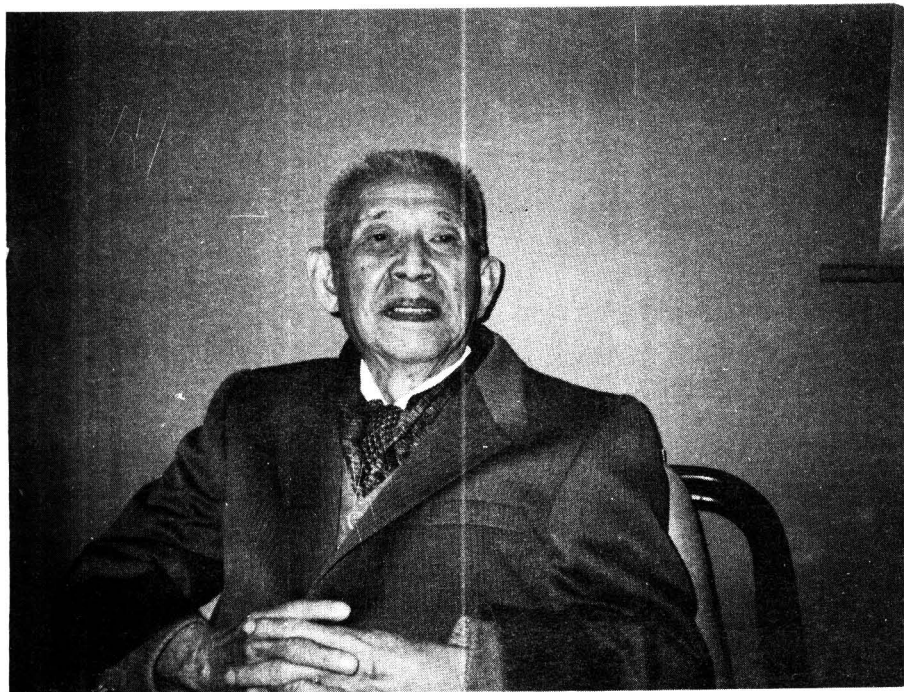
เนื้อหาคำสัมภาษณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ ได้อธิบายให้เห็นถึงสภาพสังคมไทยก่อนพ.ศ. 2475 โดยเฉพาะความอึดคักขัดสนของชาวนา, บ่อเกิดแห่งจิตสำนึกของนายปรีดี พนมยงค์ในการตกลงใจทำการปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475, พื้นฐานความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ในเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจและสหกรณ์ ฯลฯ นอกจากนี้ ในบทสัมภาษณ์นี้ นายปรีดี พนมยงค์ได้ให้คำชี้แจงเพิ่มเติมในเรื่องที่มีผู้โฆษณาซึ่งไม่ตรงกับข้อเท็จจริงที่ว่าคณะนายทุนให้การสนับสนุนคณะราษฎร, เรื่องความคิดทำโครงการเศรษฐกิจสยาม, เรื่องเกี่ยวกับสหกรณ์ ฯลฯ คณะกรรมการโครงการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้จะก่อประโยชน์แก่ผู้อ่านทั่วไปที่มีความสนใจในปัญหาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองของสังคมไทย ตลอดจนได้รับทราบแนวคิดด้านต่าง ๆ ที่แจ่มชัดยิ่งขึ้นของนายปรีดี พนมยงค์

ท้ายที่สุดนี้ ในการจัดพิมพ์คำสัมภาษณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ ทางคณะกรรมการโครงการฯขอถือโอกาสจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ที่ผ่านมา และทางโครงการฯ จะดำเนินการต่อไปเพื่อบรรลุดังวัตถุประสงค์ในอันที่จะจัดพิมพ์งานเขียนทั้งหมดของนายปรีดี พนมยงค์ขึ้นในโอกาสครบรอบวาระวันเกิด 84 ปีของนายปรีดี พนมยงค์ในวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2527

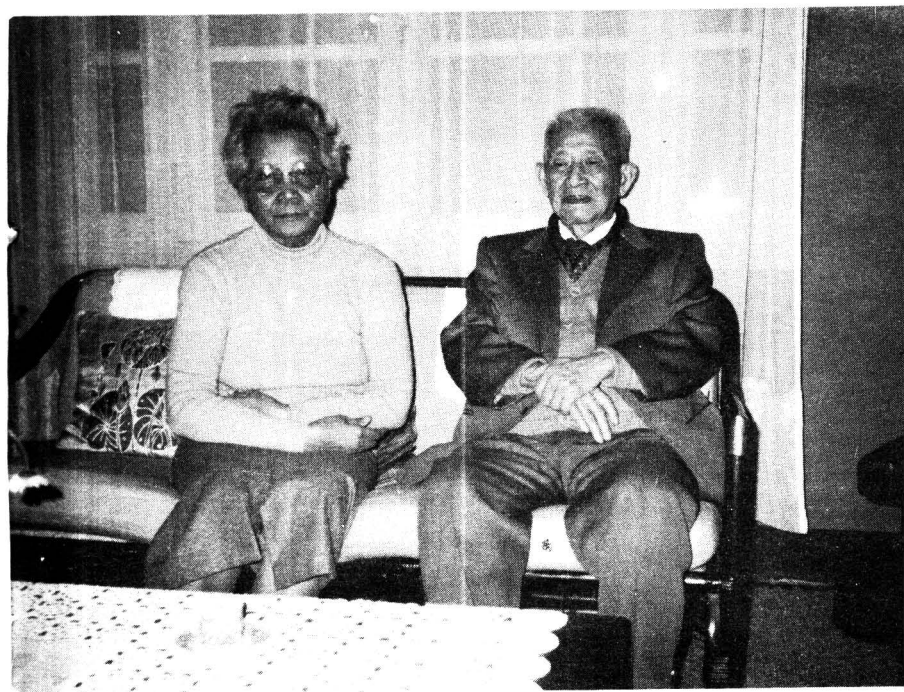
คณะกรรมการโครงการ “ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย”

สารบัญ

ประสบการณ์และความเห็นบางประการ ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์	3
ภาคผนวก	85
ภาคผนวก 1	87
ภาคผนวก 2	89
ภาคผนวก 3	95
ภาคผนวก 4	97
ภาคผนวก 5	99

ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ขณะให้สัมภาษณ์ที่บ้านพักชานกรุงปารีส วันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2525

ท่านอาจารย์ปรีดี และท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์

ท่านอาจารย์ปรีดี ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมมยงค์ กับอาจารย์กนกศักดิ์-อาจารย์กาญจนา แก้วเทพ

ท่านอาจารย์ปรีดี และท่านผู้หญิงพูนศุข เลี้ยงอาหารกลางวัน อาจารย์กนกศักดิ์, อาจารย์กาญจนา แก้ว
และผู้ดีมภาฯณ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ประสบการณ์และความเห็นบางประการ
ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

สัมภาษณ์รัฐมนตรีอาวุโส

ฉัตรทิพย์ :

สวัสดีครับ ผมฉัตรทิพย์ นาดสุภา วันนี้ผมมาพบ ฯพณฯ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ท่านอาจารย์มีความสำคัญอย่างมากในประวัติศาสตร์ไทย จุดหมายที่ผมมาพบท่านคือ เพื่อที่จะถามเรื่องราวในอดีตทางด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองไทย ซึ่งผมเชื่อว่าท่านจะให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ทราบกันอยู่อย่างมาก แล้วก็ใช้ความคิดเห็นซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับปัญญาชนและคนหนุ่มสาวของไทย ในปัจจุบัน ที่จะคิดต่อไปสำหรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยไปสู่อนาคตที่ดียิ่งขึ้น จึงใคร่กราบขอความกรุณา ฯพณฯ ตอบปัญหาบางประการที่พวกเราอยากทราบด้วย สำหรับประเด็นที่ผมตั้งมามี 3 ประเด็น ประเด็นแรกคือ อยากให้อาจารย์ได้พูดว่า สังคมไทยที่ท่านโค้นมา ท่านจำความได้ว่าอยู่ในสภาพอย่างไร มีปัญหาต่าง ๆ อย่างไรที่ทำให้ท่านคิดแล้วเป็นพลังสำคัญผลักดันให้ท่านคิดเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น ประเด็นที่สองก็คือ คณะราษฎรที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยไปสู่ประชาธิปไตย ได้ทำการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยได้สำเร็จ และประเด็นไหนที่ท่านถือว่ายังมีข้อขัดข้องอยู่ แล้วก็ข้อขัดข้องที่ทำให้ท่านไม่สามารถบรรลุไปสู่ความคาดหวังได้นี้เป็นเพราะอะไร ประเด็นที่สาม อยากเรียนถามท่านว่า ท่านมองเห็นความเปลี่ยนแปลงในระยะหลังของประเทศไทยของสังคมไทยนี้อย่างไร มีทางที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดียิ่งขึ้น มีเสรีภาพมากขึ้น เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้นได้อย่างไร พลังไหนจะเป็นพลังของการเปลี่ยนแปลง ก็มี 3 ข้อใหญ่ ๆ ใคร่เรียนถามท่านอาจารย์ทีละข้อ

ผมจึงขอเรียนถาม ฯพณฯ ในประเด็นของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองไทยเท่าที่ผ่านมา ซึ่ง ฯพณฯ ได้มีส่วนเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ โดยขอเรียนถามในประเด็นแรกเลขาว่า เมื่อ ฯพณฯ ท่านโค้นมาจำความได้ ท่านได้เห็นสังคมไทยอยู่ในลักษณะอย่างไร มีปัญหาอย่างไร

ท่านปรีดี :

ผมขอแสดงความยินดีที่อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา พร้อมทั้งเพื่อนได้มาพบผมในวันนี้ ผมยินดีที่จะทำตามที่ท่านทั้งหลายต้องการจะทราบ เพื่อไปเผยแพร่ให้สาธุศิษย์ และผู้ที่สนใจอื่น ๆ ได้ทราบเรื่องราวตามประเด็น 3 ประการ ที่อาจารย์ฉัตรทิพย์ได้กำหนดขึ้น

ก่อนอื่นผมขอชี้แจงว่า ประเด็นทั้ง 3 อย่างนั้น ผมได้เขียนหรือได้ตอบสัมภาษณ์ หรือได้ทำเป็นบทความบางเรื่อง เรื่องซึ่งได้พิมพ์ไปแล้วก็มี และที่ยังมิได้พิมพ์ก็มี เรื่องทั้ง 3 นั้น ถ้าหากจะพูดกันให้เข้าใจอย่างละเอียดแจ่มแจ้งก็ต้องใช้เวลานาน ฉะนั้นในวันนี้ผมก็จะขอกล่าวโดยสังเขปและขอให้ท่านบทความสัมภาษณ์และบทความของผมที่ได้พิมพ์ไว้แล้วบ้าง และให้ท่านบทความที่ผมยังมิได้พิมพ์เมื่อมีโอกาสจะได้พิมพ์ต่อไป

ที่นี้มาถึงปัญหาสำคัญที่คุณได้อ้างถึง ผมยินดีที่คุณสนใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย แต่ว่าเศรษฐกิจการเมืองนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ของชาติไทย และประวัติศาสตร์ของโลกทั้งหมด การที่จะสนใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง ก็ต้องสนใจประวัติศาสตร์ของไทยและประวัติศาสตร์ของประเทศทั้งหลายที่มีความเกี่ยวข้องกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ผมขอทำความเข้าใจในเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์เสียก่อน เท่าที่ผมสังเกตดูหรือที่ผมกำลังเผชิญปัญหาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ซึ่งคุณปรารถนาที่จะรู้ นั้นว่ามันเป็นเรื่องที่ต้องแยกนิทานกับประวัติศาสตร์ให้แน่ชัด ที่ผมเรียกว่านิทานนั้นก็เพราะผมได้พบเอกสารเป็นคำสอนของอาจารย์บางท่าน ที่ได้ นำเอาเรื่องซึ่งเข้าลักษณะเป็นนิทานมาสอนในมหาวิทยาลัย นิทานนั้นมันเหมาะสำหรับเด็กชั้นมูลและชั้นประถม แต่ไม่เหมาะสำหรับชั้นมัธยมและมหาวิทยาลัย เรื่องที่ "กล่าวกันว่า" นั้นเข้าลักษณะที่กฎหมายลักษณะพยานเรียกว่า "พยานบอกเล่า" ซึ่งเชื่อถือกันไม่ได้ นอกจากมีหลักฐานแน่นอนสนับสนุน

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ นิทานนี้เป็นนิทานเกี่ยวกับเรื่องอะไรครับ

ท่านปรีดี :

นิทานหรือนิยายอิงประวัติศาสตร์ คือ สอนเรื่องที่ได้ยินได้อ่านที่เขาออกกันต่อ ๆ
มาอย่างนั้น ๆ โดยไม่มีหลักฐานแน่นอนสนับสนุน

ฉัตรทิพย์ :

เรื่องใกล้ ๆ ตัวหรือเรื่องทีนาน ๆ มาแล้ว

ท่านปรีดี :

เรื่องในอดีตจะใกล้หรือไกลก็ตาม เช่น ตัวอย่างเรื่องภายในระยะเวลาไม่กี่ปี
ซึ่งควรที่จะหาหลักฐานความจริงจากเอกสารหลักฐาน (Authentic Documents)
อ้างอิง แต่ก็ไม่ได้ค้นคว้ากัน ขอยกอุทาหรณ์ว่าเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
วันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น เอกสารหลักฐานแท้จริงที่ได้ประกาศเปิดเผยเป็น
เอกสารของทางราชการแล้วก็มีมาก แต่ผมได้ดูเอกสารประกอบการสอนของบางท่าน
ก็สังเกตเห็นว่าท่านไม่สนใจในหลักฐาน ผมขอย้อนไปสักนิด คือ เมื่อคณะราษฎรได้
ยึดอำนาจเมื่อ 24 มิถุนายนแล้ว หัวหน้าคณะผู้ก่อการฯ ที่เป็นทหาร ซึ่งเป็นผู้รักษา
พระนครฝ่ายทหารนั้น ได้มีหนังสือและโทรเลขกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระ
พระปกเกล้าฯ ผ่านทางราชเลขาธิการ ขออัญเชิญให้เสด็จกลับมาทรงราชย์เป็น
พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน อันนี้ก็มีหลักฐานซึ่งเปิดเผย
แล้ว พร้อมกันนั้นเราก็ได้ให้เรือรบ โดยมีหลวงสุโขทัย ซึ่งเป็นผู้ก่อการฯ
คนหนึ่ง เป็นผู้บังคับการนำเรือรบหลวงสุโขทัยไปยังหัวหินเชิญเสด็จกลับพระนคร
แต่พระองค์ท่านโปรดเกล้าฯ ให้หลวงสุโขทัยรับโทรเลขกลับมาว่า พระองค์
ท่านขอเสด็จกลับทางรถไฟ คณะราษฎรก็อนุโลมตาม พระองค์เสด็จกลับมาถึงสถานี
จิตรลดาวันที่ 28 มิถุนายน 2475 เวลาประมาณ 01.00 น. ได้ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้คณะราษฎรไปเฝ้าที่วังสุโขทัยในตอนเช้า เวลา 9.10 น. ปราบกฏตาม
เอกสารหลักฐานแล้ว เมื่อผู้แทนคณะราษฎรไปเฝ้าวันนั้นก็ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย “พระ
ราชกำหนดคินโรโทษกรรม” และ “พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน”
เพื่อขอทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทาน

เรื่องนี้ ถ้าจะทราบประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญ ก็ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ทางภาษาศาสตร์และนิรุกติศาสตร์ของคำว่า "รัฐธรรมนูญ" ก็จะทราบได้ว่า คำนี้เกิดขึ้นภายหลังที่คณะอนุกรรมการ (ของสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว 27 มิถุนายน 2475) นั้น ได้ร่าง "ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน" โดยความร่วมมือกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสร็จแล้ว รัฐบาลและคณะอนุกรรมการฯ นั้น ได้นำร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่จะใช้เป็นฉบับถาวรนั้น เสนอแก่ราษฎรทั่วไป โดยวิธีลงพิมพ์ร่างธรรมนูญฯ ที่ร่างขึ้นนั้น ในหนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับ พร้อมทั้งขอร้องให้ราษฎรทุกคนแสดงความเห็น ไปยังรัฐบาลหรือคณะอนุกรรมการฯ จึงได้มีราษฎรหลายคนแสดงความเห็นให้แก้ไขปรับปรุงร่างธรรมนูญฯ นั้นหลายประการ ซึ่งรัฐบาลและคณะอนุกรรมการฯ ได้รับไว้พิจารณาด้วยดี แล้วได้ปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เสนอหลายประการ

โดยเฉพาะศัพท์ "รัฐธรรมนูญ" นั้น กรมหมื่นนรินทรฯ ขณะยังทรงพระอิสริยยศ "หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร" ได้ทรงเสนอผ่านทางหนังสือพิมพ์ "ประชาชาติ" ว่าคำว่า "ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน" นั้นยืดยาวไป จึงสมควรใช้คำว่า "รัฐธรรมนูญ" คณะอนุกรรมการฯ และรัฐบาลเห็นชอบด้วยตามที่หม่อมเจ้าวรรณฯ เสนอ เพราะเป็นคำกระชับ ได้ความตรงกับคำว่า "ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน" ซึ่งถ่ายทอมาจากคำอังกฤษและคำฝรั่งเศส "Constitution" รัฐบาลจึงนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงเห็นชอบด้วยแล้ว คณะอนุกรรมการฯ จึงแก้คำว่า "ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน" ในต้นร่างและใช้คำว่า "รัฐธรรมนูญ" แทน และได้เสนอสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งได้พิจารณาทุกด้วยที่เป็นสาระบัญญัติ แล้วลงมติให้นำเสนอพระมหากษัตริย์เพื่อประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475

ถ้าท่านผู้ใดศึกษาประวัติศาสตร์ทางภาษาศาสตร์และทางนิรุกติศาสตร์ดังกล่าวมาแล้ว ท่านก็จะไม่สอนนิสิตนักศึกษาของท่านโดยอาศัยคำบอกเล่า (Hearsay) เป็นหลักวิชาการว่า เมื่อคณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 นั้น ราษฎรไทยคิดว่า "รัฐธรรมนูญคือลูกพระยาพหลฯ" แต่อันที่จริงคำว่า "รัฐธรรมนูญ" เกิดขึ้นหลายเดือนภายหลังพระราชทานรัฐธรรมนูญ

การปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว 27 มิถุนายน 2475

แม้อาจารย์ผู้มีหน้าที่สอนวิชาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการปกครอง จะไม่มีเวลาพอที่จะค้นคว้าย้อนไปถึงสมัยพระเอกาทศรถ ที่ได้ทรงใช้คำว่า "ธรรมนูญ" โดยแผลงมาจากคำบาลี "ธมฺมานุญโย" ตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ และต่อมา รัชกาลที่ 1 ทรงแผลงคำบาลีนั้นเป็นคำไทยว่า "พระธรรมนูญ" ก็ดี แต่อย่างน้อยท่านผู้สอนก็ควรสังเกตว่า รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้ทรงใช้คำว่า "ธรรมนูญ" ประกอบกับคำว่า "ศาล" เช่น "พระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ.114", "พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ.126", "พระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. 127", "พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127" ฯลฯ ทั้งนี้หมายถึงกฎหมายว่าด้วยระเบียบการของศาลนั้น ๆ ราษฎรไทยส่วนมากก็ย่อมรู้มาหลายชั่วคนก่อน พ.ศ. 2475 แล้ว ราชบัณฑิตยสถานจึงบรรจุคำว่า "ธรรมนูญ" ไว้ในพจนานุกรม โดยให้ความหมายว่า "ธรรมนูญ น. ชื่อกฎหมายว่าด้วยระเบียบการ" และแม้ในปัจจุบันนี้คนไทยจำนวนไม่น้อยก็รู้ความหมายของคำว่า "ธรรมนูญ" ดังกล่าวมาแล้ว

เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2475 ขณะที่ยังมิได้มีผู้ใดตั้งศัพท์ไทยว่า "รัฐธรรมนูญ" เพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษและฝรั่งเศส "Constitution" นั้น คณะราษฎรจึงใช้คำว่า "ธรรมนูญ" ประกอบกับคำว่า "การปกครองแผ่นดิน" เพื่อให้ราษฎรเข้าใจได้ง่าย ๆ ว่า "กฎหมายว่าด้วยระเบียบการปกครองแผ่นดิน"

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ ที่อาจารย์บอกว่าประวัติศาสตร์ไทยมีเรื่องของนิยายอยู่มาก อาจารย์คิดว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ท่านปรืด :

เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ

1. ขาดการพิจารณาห้วงการณ์สิ่งที่คนบอกเล่าหรือที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะถ้าศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (Historical Science) ก็จำเป็นต้องมี "จิตใจวิทยาศาสตร์" (Scientific spirit) มิใช่หลงเชื่ออย่างงมงาย หากจะต้อง

พิเคราะห์หรือวิจารณ์ (Criticism) ให้ถ่องแท้ทุก ๆ ด้านว่า สิ่งที่เขาขีดเขียนกันมานั้น และสิ่งที่เขาฟังต่อ ๆ กันมาแล้วขีดเขียนขึ้นนั้น เราเชื่อและฟังได้ว่าเป็นของที่แท้จริงเพียงใดหรือไม่ หลักอันนี้ในทางการประวัติศาสตร์เขามีหลักที่เรียกว่า "Methodology" ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของตรรกวิทยา (Logic) (โปรดดูคำอธิบายของผมเรื่อง "จิตใจวิทยาศาสตร์" ในหนังสือชื่อ "ปรัชญาคืออะไร")

ส่วนในทางกฎหมาย เมื่อครั้งที่ผมเรียนอยู่ในฝรั่งเศส สมัยนั้นหลักสูตรปริญญาเอกของรัฐที่เรียกว่า "Doctorat d'Etat" นั้น มีวิชาหนึ่งเรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า "ปองเดคส์" (Pandectes) ซึ่งเป็นวิชาที่พิเคราะห์วิจารณ์บทกฎหมายและคำสอนของนักปราชญ์กฎหมายโรมัน ซึ่งชนรุ่นหลังรวบรวมจารึกหรือพิมพ์ไว้ั้นว่าเป็นเรื่องแท้จริง หรือชนรุ่นหลังแทรกความต่อเติมคัดแปลง คือ เป็นการเรียนรู้กฎหมายโรมันให้ลึกซึ้งลงไปอีก (Approfondir) ศาสตราจารย์ท่านก็บอกว่ามันใช้ประโยชน์โดยตรงอะไรไม่ได้ เพราะกฎหมายโรมันก็หมดไปแล้ว แต่ใช้ประโยชน์สำหรับก่อให้เกิดพิเคราะห์วิจารณ์ให้นักศึกษามีนิสัยคิดว่า การพิจารณาเรื่องใด ๆ นั้น อย่ารับฟังเอาทั้งดุ้น หากจะรับฟังอะไรก็จะต้องพิเคราะห์วิจารณ์เสียก่อน

อันที่จริงนั้นฝรั่งเศสก็มีการอบรมนิสัยพิเคราะห์วิจารณ์มาตั้งแต่ชั้นมูล, ประถม, มัธยม, ก่อนเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยแล้ว คือ ฝึกจากง่ายไปสู่ยากขึ้นตามลำดับ

ในเมืองไทยสมัยผมเป็นนักเรียนสามัญนั้น แม้หลักสูตรวิชามีไม่มากเท่าปัจจุบันนี้ แต่ครูได้อบรมการพิเคราะห์วิจารณ์ที่เป็นหลักโบราณของไทยและคติทางพุทธศาสนา และครูได้ย่ำให้จำกัด สุ.จ.ป.ล. ที่จารึกในประกาศนียบัตรทุก ๆ ชั้น ครูได้ให้จำโคลงดังต่อไปนี้

สุ.	เสาวณิตถ้อย	ทั้งมอง
จ.	เจตนาตรอง	ตรึคั้น
ป.	จนาสอบสวนลอง	เลาเลศ
ล.	จิตข้อคำคั้น	เกียงแก้กันฉิม

2. ช่างตกค้างจากระบบเผด็จการทาส-ศักดินา ที่เคยชินต่อการหลงเชื่ออย่าง
หลับตา (Blind obedience) จึงไม่อาจเกิดจิตใจทางวิทยาศาสตร์ (Scientific
spirit) ที่จะพิเคราะห์วิจารณ์ดังกล่าวใน 1. ข้างบนนั้นได้
3. บุคคลที่หนาแน่นด้วยอุกตมุข (Root of evils) 3 ประการคือ
 - ประการที่ 1 “โงะ” หมายความว่า “ความอยากได้ไม่รู้จักพอ” จึงหลงเชื่อ
ตามที่ตนคิดว่าตนจะได้ประโยชน์จากคนนั้น
 - ประการที่ 2 “โทสะ” หมายความว่า “ความโกรธแค้นขุ่นเคือง” จึงหลงเชื่อ
คำบอกเล่าที่ยุยงให้ตนเกิดโทสะ
 - ประการที่ 3 “โมหะ” หมายความว่า “ความหลงเหมื่องมาย” ซึ่งเกิดจากปัญญา
ทึบ (Dullness of mind), ความหลงเชื่อเรื่องที่ขัดต่อสภาพที่เป็นจริง (Delusion), ความเข้าใจปะปนยุ่งเหยิง (Bewilderment), ความหลงเชื่อจากความตื่นตันโดยปราศจากเหตุผลตามความเป็นจริง (Infaturation), ความหลงเชื่อจากการมองเห็นลาง ๆ เลือน ๆ ในขณะที่สภาพจิตใจไม่ปกติ (Hallucination)
4. วิธีศึกษาแบบจักรวรรดินิยมบางประเทศที่ทำให้คนเป็น “มนุษย์เครื่องจักรกล”

จักรวรรดินิยมบางประเทศใช้วิธีผลิตผู้สำเร็จการศึกษาย่างเร่งรีบเพื่อให้ได้ปริมาณ (Quantity) จึงละเลยการอบรมสั่งสอนให้เกิดสติสัมปชัญญะในการพิเคราะห์วิจารณ์ เช่น การสอบไล่ที่จะทดสอบนักศึกษาที่ใช้วิธีภาษาไทย ปัจจุบันเรียกว่า “ปรนัย” จึงไม่อาจทดสอบถึงความสมบูรณ์ของ “สติ” ที่ต้องประกอบกับ “ปัญญา”

ฉัตรทิพย์ :

ในเมืองไทยตอนนี้มีสำนักประวัติศาสตร์ขึ้นมา 2 สำนัก สำนักหนึ่งบอกว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ก็คือ เล่าเรื่องไปเฉย ๆ อีกสำนักหนึ่งบอกว่า ควรศึกษาหลักทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ อาจารย์ว่า ประวัติศาสตร์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (Historical Science)

ต้องพิจารณาสังคมอื่น ๆ ด้วย เพื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบ เามาทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ดีขึ้น วิวัฒนาการของสังคมมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ของมันอยู่พอสมควร ถึงแม้จะแตกต่างกันออกไป ก็มีลักษณะที่เหมือนกันหลายอย่างของวิวัฒนาการของสังคม ซึ่งเราอาจเอามาเป็นแนวทางช่วยทำให้เข้าใจและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์ได้ ก็มีเป็น 2 สำนักขึ้นมา เมื่อฟังตามที่อาจารย์ว่าแล้ว สำนักที่ 2 ก็จะตรงกับที่อาจารย์ว่าใช่ไหมครับว่า เราศึกษา เราต้องมีวิธีการวิเคราะห์ แต่สำหรับสำนักแรกนี้ที่ว่าเล่าเหตุการณ์ไปเรื่อย ๆ นี้ อยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่า ท่านมีความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้

ท่านปรึดี :

เราต้องการสังจะ หลักใหญ่อยู่ที่นี้ คือ ทุกอย่างจะเป็นเศรษฐศาสตร์หรือกฎหมาย แม้แต่ทางวรรณคดี ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่าเราต้องการสังจะหรือไม่ ถ้าหากว่าทุกสิ่งทุกอย่างเราตั้งอยู่ในสิ่งที่ไม่ใช่สังจะ ก็เหมือนนิวมานในอากาศจะต้องพังทลายวันยังค่ำ แล้วยิ่งเป็นวิชาประวัติศาสตร์ด้วย การที่เล่าแล้วบอกต่อ ๆ ไป มันห่างสังจะมากยิ่งขึ้นทุกที เพราะคนที่ฟังคนอื่นแล้วเอาไปเล่าต่อไปโดยไม่ได้อบสวนว่าสิ่งที่แท้จริงนั้นมันคืออะไร

ฉัตรทิพย์ :

พวกหลักพวกทฤษฎีแนวทางหรือครับ

ท่านปรึดี :

ไม่ใช่ทฤษฎี ผมหมายถึงหลักฐานแท้จริงไม่ใช่ทฤษฎี เพราะสิ่งที่คนเล่าก็เหมือนว่าเล่านิทาน ยิ่งประวัติศาสตร์ถอยหลังขึ้นไปนาน ก็ยิ่งห่างจากความจริง เวลาที่ต้องรู้ อีกเหมือนกันว่า พัฒนาการของวิชาประวัติศาสตร์ไม่ใช่เพียงเท่าที่พจนานุกรมได้กล่าวไว้ เดิมประวัติศาสตร์นั้นเราเข้าใจว่าสิ่งที่ผู้จดไว้เป็นหลักฐาน แต่การจดเป็นหลักฐานนี้ ไม่ใช่ว่าใครมีกระดาษดินสอก็จดเอา ๆ แต่จะเป็นเอกสารอ้างอิง (Bibliography) ที่เชื่อถือได้ก็ต้องวิเคราะห์วิจารณ์ให้ละเอียดถี่ถ้วนก่อน

ถ้าไม่กวนเวลาของคุณมากเกินไป ผมขอให้อ่านหนังสือชื่อ "จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงพระพิศาลสุขุมวิท" เรื่อง "หนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลีและสหรัฐอเมริกา" ผมได้ชี้แจงเกี่ยวกับคำอ้างของผู้สอนประวัติศาสตร์บางคนที่เป็นคนไทยบ้าง ที่เป็นคนต่างประเทศและสมุนต่างประเทศบ้าง ซึ่งสอนและโฆษณาฝ่าฝืนความจริงโดยไม่ละอายแก่บาป (หิริโอตตปยะ) อาทิ บางท่านเขียนโฆษณาในหนังสือพิมพ์ว่า ท่านสามารถค้น "Archives" (จดหมายเหตุ) ของ ส.ร.อ. ได้ พบว่าเมื่อครั้งจอมพล ป.พิบูลสงครามประกาศสงครามต่อ ส.ร.อ.เมื่อ ค.ศ. 1942 (พ.ศ. 2485) นั้น ท่านอัครราชทูตไทยที่ยังประจำอยู่กรุงวอชิงตันได้ "ไปประกาศสงครามไว้ในกระเป๋าคือไม่นำไปยื่นต่อรัฐบาล ส.ร.อ." จึงเป็นเหตุทำให้ ส.ร.อ.ไม่ถือว่า ส.ร.อ.มีสถานสงครามกับประเทศไทย

แต่ตามเอกสารหลักฐานแท้จริงใน "Archives" ของรัฐบาล ส.ร.อ. ที่ได้ลงพิมพ์เป็นทางการในหนังสือชื่อ "Foreign Relations of the United States" ค.ศ.1942 เล่ม 1 หน้า 915 นั้นปรากฏชัดเจนว่ารัฐบาลพิบูลฯ ได้แจ้งต่อกองสตุลสวิตเซอร์แลนด์ประจำกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ของ ส.ร.อ. และบริเตนใหญ่ (อังกฤษ) ว่าประเทศไทยได้ประกาศสงครามต่อ ส.ร.อ.และบริเตนใหญ่ ตั้งแต่เวลาที่เที่ยงวันของวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 (ค.ศ. 1942)

นักศึกษาหลายคนได้มาสอบถามผมเพิ่มเติมจากเอกสารหลักฐานแท้จริงที่ผมอ้างถึงนั้น ผมจึงขอให้นักศึกษาใช้สติประกอบด้วยปัญญาพิจารณาหิวจรณดังต่อไปนี้

(1) รัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ได้แจ้งประกาศสงครามนั้นต่อกองสตุลสวิตที่เป็นตัวแทนของ ส.ร.อ.โดยชอบตามระเบียบการทูตและกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ผมจึงไม่ทราบว่ามีเหตุผลประการใดที่จะทำ "ไปประกาศสงคราม" ส่งเข้าไปยังท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันให้ยื่นต่อรัฐบาล ส.ร.อ.ซ้ำอีก

(2) ระหว่างสงครามโลกนั้น การสื่อสารทางไปรษณีย์อากาศและทางเรือกับทางบก ระหว่างประเทศไทยกับยุโรป และ ส.ร.อ.นั้นต้องชะงักลง ดុងเมลาไปรษณีย์จากกรุงเทพฯ ถึงทวีปดังกล่าวนั้นไม่อาจส่งไปได้ (3) คนไทยสมัยนั้นก็ได้อินวิทุกระบายเสียง ส.ร.อ. ประกาศถึงการที่ท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันได้ตัด

ขาดกับรัฐบาลกรุงเทพฯ เป็นเวลาหลายวันก่อนวันที่รัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และ ส.ร.อ.แล้ว ผมจึงสงสัยว่ารัฐบาลจอมพลพิบูลฯ มีเหตุผลอย่างไรจึงโทรเลขไปขอร้องให้ท่านอัครราชทูตไทยนั้นไปแจ้งประกาศสงครามต่อ ส.ร.อ.อีก เพราะรัฐบาลจอมพลพิบูลฯ รู้อยู่แล้วว่า ท่านอัครราชทูตไทยได้ตัดขาดกับรัฐบาลจอมพลพิบูลฯ

แต่เพื่อขอจัดข้อสงสัยของนักศึกษา ผมจึงนึกขึ้นได้ว่า รัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ทำเอกสารประกาศสงครามต่อ ส.ร.อ.และบริเตนใหญ่นั้นเป็นเอกสารฉบับเดียวกัน ถ้ารัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ส่งไปประกาศสงครามหรือโทรเลขส่งไปยังท่านอัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตัน แล้วก็ต้องส่งหรือส่งไปยังท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอนด้วย เพื่อยื่นหรือแจ้งแก่รัฐบาลอังกฤษ โดยเฉพาะท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอนนั้น มิได้ประกาศตัดขาดกับรัฐบาลจอมพลพิบูลฯ ดังนั้น ผมจึงโทรศัพท์ถามหลวงภัทรวาทิ (เสรีไทย ซึ่งต่อมาเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำหลายประเทศ) ขณะที่ประกาศสงครามฯ นั้น เป็นเลขานุการเอกสถานทูตไทยประจำกรุงลอนดอน

หลวงภัทรวาทิได้มีจดหมายตอบผม ดังต่อไปนี้

54 rue Faubourg Aumonerie
97300-CHAUVIGNY

4 เมษายน 2521

เรียน ท่านอาจารย์ที่เคารพนับถืออย่างสูง

เมื่อวานนี้กระผมยินดีเป็นอันมากที่ได้รับโทรศัพท์จากท่านอาจารย์ เพราะเป็นเวลานานมาแล้วตั้งแต่กระผมได้พบกับท่านอาจารย์ในโอกาสการประชุมประจำปีของนักเรียนไทยในฝรั่งเศส ที่มหาวิทยาลัย Poitiers เมื่อสองสามปีมานี้ หลังจากนั้นก็มีติดต่อกับท่านอาจารย์อีกเลย

ส่วนข้อความที่ท่านอาจารย์ถามมาเกี่ยวกับการประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่อประเทศอังกฤษเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น กระผมขอเรียนตอบดังต่อไปนี้
เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) กระผมเป็นเลขานุการเอกประจำ

สถานอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน (ในขณะนั้นสถานอัครราชทูตไทยยังมิได้เลื่อนฐานะเป็นสถานเอกอัครราชทูต) และคุณพระมเหศวรมลนาทเป็นอัครราชทูต

ทางสถานทูตลอนดอนได้ทราบข่าวเกี่ยวกับการประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่ออังกฤษ โดยได้ยินในวิทยุอังกฤษ B.B.C. ส่วนเอกสารเกี่ยวกับการประกาศสงครามนั้นตามความทรงจำของผมไม่ปรากฏว่าสถานอัครราชทูตได้รับจากรัฐบาลไทย และผมจำไม่ได้ว่าท่านอัครราชทูต คุณพระมยุฯ ได้นำไปมอบให้แก่รัฐบาลอังกฤษที่กระทรวงการต่างประเทศ กรุงลอนดอน

หวังว่าท่านอาจารย์ ตลอดทั้งครอบครัว คงมีความสุขความสบายดี ผมและภรรยาขอฝากความระลึกคิดถึงมา ณ ที่นี้

ด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง

ภัทรวาที

(หลวงภัทรวาที)

นอกจากอุทาหรณ์ที่ผมขอเสนอให้คุณกับสานุศิษย์ของคุณพิจารณาแล้ว ก็ขอได้โปรดพิจารณาอุทาหรณ์อีกหลายประการที่ผมได้กล่าวไว้ในภาคผนวกแห่งหนังสือ ว่าด้วยจดหมายของผมถึงพระพิศาลสุขุมวิท รวมทั้งผมได้ลงพิมพ์จดหมายของศาสตราจารย์วิจิตร ลุคิตานนท์ ซึ่งทำหน้าที่เลขาธิการกองบัญชาการเสรีไทย ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ได้มีไปถึงบรรณาธิการบริหารและบรรณาธิการบทความหนังสือจตุรัส เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2518 ที่คัดค้านคำอ้างหลายประการของ พ.ค.ท. และของนายแซเดียส ฟลัด อาจารย์มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียที่เขียนเรื่องการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย ตามคำบอกเล่าของคนจีนที่อยู่ใต้อิทธิพลของคณะที่ชาวจีนเรียกว่า “แก๊งค์ 4 คน” นั้นได้โฆษณาไว้ ซึ่งผู้ที่มีได้ใช้ “สติ” ประกอบกับ “ปัญญา” พิจารณาวิจารณ์แล้วก็หลงเชื่อว่าเป็นความจริงตามนั้น

ผมเห็นว่าถ้าถือเอาคำบอกเล่ามาเป็นประวัติศาสตร์แล้ว ก็จะเกิดภัยอันตรายอย่างยิ่งแก่ชาติไทย ดังนั้นเมื่อมีนักศึกษาขอคำขวัญของผมเพื่อนำไปพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกแล้ว ผมได้ให้คำขวัญที่เตือนให้นักศึกษา “ใช้สติประกอบด้วยปัญญา” พิจารณาคำอ้างและข้อเขียนใด ๆ ให้ถ่องแท้ เช่น ผมให้คำขวัญสำหรับ

บันทึก 23 ไว้ว่า

“ต้องใช้ปัญญาประกอบด้วยสติพัฒนาระบบปกครองของประเทศไทย ให้บรรลุถึงซึ่งระบบประชาธิปไตยสมบูรณ์ และป้องกันชาวไทยผู้รักชาติไทย แท้จริง มิใช่หลงเชื่อการโฆษณาที่จะดึงการปกครองของประเทศไทยให้ถอยหลัง เข้าคลอง”

ทั้งนี้เพราะ “ประชาธิปไตย” เป็นสิ่งที่มนุษย์ส่วนมากปรารถนา พรรค และองค์การต่าง ๆ ก็ใช้วิธีจูงบุคคลให้เข้าร่วม โดยอ้างว่าจะต่อสู้เพื่อให้ประเทศ มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับคำชักชวนนั้นก็ต้องใช้สติประกอบด้วยปัญญาพิจารณาว่าพรรคและองค์การนั้น ๆ ได้ปฏิบัติเพื่อประชาธิปไตยให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น หรือเขาปฏิบัติให้ประชาธิปไตยคงที่ หรือให้ถอยหลัง กลับไปสู่ระบบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

เรื่องที่คุณเล่าว่าประวัติศาสตร์มี 2 สำนัก (Schools) นั้น ผมขอฝากไว้ว่า อย่างมีสำนักบอกเล่า (Hearsay School) เลย เพราะมิได้เป็นประวัติศาสตร์ หากเป็น นิทานหรือนิยายอิงประวัติศาสตร์

ผมขอฝากข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติไทยและของโลก ซึ่งเป็นพื้นฐานของประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจ, การเมือง, และวัฒนธรรม ไว้พอสังเขป เพื่อคุณและสานุศิษย์ของคุณรับไว้ประกอบการพิจารณา

ขอพักการสนทนาชั่วคราวพอสมควรแล้วจะได้สนทนาถึงประเด็นที่ 1 ของอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ ต่อไป

(พักชั่วคราว)

สัมภาษณ์ต่อไปภายหลังพักชั่วคราว

ท่านปรึคิ :

ต่อไปนี้ผมจะได้ชี้แจงประเด็นที่ 1 ซึ่งอาจารย์ฉัตรทิพย์ตั้งไว้คือ

“อยากให้อาจารย์ได้พูดว่าสังคมไทยที่ท่านโคจันมา ท่านจำความได้ว่าอยู่ในสภาพอย่างไรที่ทำให้ท่านคิดแล้วเป็นพลังสำคัญผลักดันให้ท่านคิดเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น”

เรื่องนี้ผมได้สำรวจตนเองว่า จิตสำนึกของผมที่ตกลงใจทำการปฏิวัติ นั้นเกิดจากอะไร ซึ่งผมได้บันทึกไว้เพื่อจะพิมพ์หนังสือเป็นเล่มโดยให้ชื่อว่า "ชีวิตและการงานของปรีดี-พูนศุข" เดิมคิดจะพิมพ์ในวาระที่ผมกับภรรยาแต่งงานครบรอบ 50 ปี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521 แต่ต้องรอกอยให้คดีซึ่งผมฟ้องผู้เขียนผู้โฆษณาฝ่าฝืนความจริงเกี่ยวกับการงานของผมนั้นให้เสร็จสิ้นไปก่อน บัดนี้คดีสำคัญ ๆ หลายเรื่องเสร็จสิ้นโดยศาลให้ความยุติธรรมแก่ผมแล้ว ผมก็จะจัดพิมพ์หนังสือที่ผมบันทึกไว้นั้นในไม่ช้าเกินไปนัก

ผมจะขอให้ภรรยาผมอ่านความสำคัญเกี่ยวกับบ่อเกิดแห่งจิตสำนึกของผมในการตกลงใจทำการปฏิวัติ

ก่อนที่ภรรยาผมจะอ่านบันทึกนั้น ผมขอชี้แจงหลักกำเนิดแห่งจิตสำนึกของมนุษย์ตามทฤษฎีที่ผมเห็นว่าเป็นวิทยาศาสตร์ทางสังคม ผมได้นำมากล่าวไว้ในหนังสือชื่อ "ความเป็นอนิจจังของสังคม" และหนังสือชื่อ "ชาติคงมีอยู่" สรุปได้โดยย่อดังต่อไปนี้

(1) ความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นสิ่งที่กำหนดจิตสำนึกของมนุษย์ ความเป็นอยู่นั้นหมายถึง "ฐานะและวิถีดำรงชีวิต" ที่แตกต่างกันระหว่างมนุษย์ ซึ่งจำแนกออกเป็นชนชั้นและอันดับปลีกย่อยของชนชั้นมากมายหลายชนิด เช่น นายทุนก็มีหลายอันดับปลีกย่อย ชาวนาก็มีหลายอันดับปลีกย่อย คนงานก็มีหลายอันดับปลีกย่อย ฉะนั้นจิตสำนึกที่เกิดจากแต่ละอันดับปลีกย่อยของชนชั้นจึงแตกต่างกัน

(2) เมธีแห่งทฤษฎีที่เป็นวิทยาศาสตร์ทางสังคมมิได้ถือเป็นคัมภีร์ตายตัวว่า ถ้าบุคคลใด ๆ มีฐานะในชนชั้นหรือวรรณะปกครองแล้ว ก็ต้องเกาะแน่นอยู่กับชนชั้นวรรณะนั้นเสมอ เมธีได้กล่าวข้อยกเว้นไว้ดังต่อไปนี้

"ในที่สุด, ขณะที่การต่อสู้ของวรรณะจนจะถึงคราวเด็ดขาด ความเสื่อมสลายกำลังดำเนินไปภายในวรรณะปกครอง ที่จริงนั้นคือภายในสังคมเก่านั้น กระบวน การคั่งว่ำนั้นรุนแรงและเกี่ยวกราด จึงมีชนในวรรณะปกครองส่วนน้อย แพนกหนึ่งละทิ้งวรรณะของตน และเข้าร่วมในวรรณะอภิวัฒน์ซึ่งเป็นวรรณะที่ กุมอนาคตไว้ในมือ ดังเช่นเดียวกับในสมัยก่อนซึ่งส่วนหนึ่งของวรรณะขุนนางได้

ไปเข้ากับบรรณะเจ้าสมบัติ (นายทุนสมัยใหม่) ดังนั้นในสมัยนี้ส่วนหนึ่งของบรรณะเจ้าสมบัติก็ไปเข้าข้างบรรณะผู้ไร้สมบัติ โดยเฉพาะส่วนหนึ่งของบรรณะเจ้าสมบัติผู้มีปัญญาที่ได้พุงคนขึ้นสู่ระดับที่เข้าใจทฤษฎีแห่งขบวนการวิวัฒนาการทั้งปวง

(3) ผมได้กล่าวไว้ในบทความชื่อ "ชาติคงมีอยู่" มีความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

"3.2 ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม (Altruism) เกิดมีขึ้นในยุคปฐมกาล ซึ่งมนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยไม่มีการกษีเบียดเบียนระหว่างกัน ต้องต่อสู้ภัยธรรมชาติร่วมกัน ความเป็นอยู่เช่นนี้จึงก่อให้เกิดจิตสำนึกในความรักสังคมนั้นโดยมิได้ยกเอาความเห็นแก่ตัวเหนือส่วนรวม และไม่มีชนชั้นหรือเชื้อชาติที่จะยกขึ้นเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม

(1) แต่เมื่อสังคมมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงเป็นระบบทาสศักดินา ทุนนิยม มนุษย์จึงมีฐานะและวิถีดำรงชีพต่างกัน ซึ่งมีสภาพเป็น "ชนชั้น" ต่าง ๆ ชนชั้นเหล่านี้ต้องการผูกขาดอำนาจเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของสังคมไว้ในกำมือแห่งชนชั้นของตน ดังนั้นจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความเห็นแก่ตัวของชนชั้น ซึ่งทำให้ "ความเห็นแก่ผู้อื่นเป็นส่วนรวม" ลดน้อยลงมา และความรักชาติเป็นส่วนรวมก็ลดน้อยลงไปด้วย แต่บุคคลบางส่วนแห่งชนชั้นเหล่านี้ ซึ่งมองเห็นว่าชนชั้นของตนจะดำรงอยู่ได้ก็โดยให้ชาติคงอยู่ได้ ฉะนั้นจึงยังคงมีความรักชาติเป็นส่วนรวมเพื่อประโยชน์แห่งชนชั้นของตนเองด้วย

(2) ส่วนชนชั้นประเภทคนงานสมัยแรกคือ ทาส ขาเฝ้า และคนงานสมัยใหม่คือ กรรมกรชนิดต่าง ๆ และชาวนายากจนนั้น ความเป็นอยู่ทางชนชั้นของพวกเขาไม่มีลักษณะเป็นการผูกขาดหรือจะนำไปสู่การผูกขาดสังคมนั้น ฉะนั้นจึงมีความรักชาติมากกว่าชนชั้นพวกที่ต้องการผูกขาดหรือจะนำไปสู่การผูกขาดสังคมนั้น ยกเว้นทาส, ข่าเฝ้า, คนงานบางคน, ที่สถานะชนชั้นของตนเป็นถูกสุมุนของชนชั้นผูกขาด จึงมีความรักชาติน้อยลงไปตามชนชั้นผูกขาด"

(4) โดยเฉพาะจิตสำนึกเห็นใจคนยากจนและคนถูกเบียดเบียนข่มเหงซึ่งพุทธศาสนาได้เพาะให้เกิดแก่บรรพบุรุษไทยที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่โบราณกาลนั้น ยังฝังลึกซึ่งอยู่ในราษฎรไทยส่วนข้างมากสมัยก่อนรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน

ต่อไปนี้ภรรยาผมจะได้อ่านประวัตินายเสียง พนมยงค์ บิดาผมตามที่
ท่านเจ้าพระยามรราชได้เขียนไว้ในคำนำหนังสือแจกในงานฌาปนกิจศพบิดาผม
เมื่อ พ.ศ. 2479

ท่านผู้หญิงพูนศุบ :
อ่านประวัตินายเสียง

ด้วยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) จะบำเพ็ญกุศลเนื่องใน
การฌาปนกิจศพนายเสียง พนมยงค์ ผู้บิดา ที่วัดเทพศิรินทราวาส ณ วันที่ 2
พฤศจิกายน 2479 ขอให้ข้าพเจ้าช่วยเรียบเรียงประวัตินายเสียง พนมยงค์ ในด้าน
หนังสือที่จะแจกจ่ายแก่บรรดามิตรสหายที่มาร่วมงานศพเป็นญาติพลีและมิตรพลี
ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีที่จะช่วย เพราะนายเสียง พนมยงค์ เป็นผู้ที่ชอบพอกันมานาน
อายุก็รุ่นราวคราวเดียวกัน ข้าพเจ้าทราบประวัติพอจะเขียนไว้ได้ดังต่อไปนี้

นายเสียง พนมยงค์ เกิดที่บ้านหน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสุกรี
อำเภอกรุงแก้ว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน 7 ขึ้น 10 ค่ำ
ปีชวด ตรงกับวันที่ 24 พฤษภาคม 2409 เป็นบุตรนายเกิด นางคุ้ม พนมยงค์
เมื่ออายุได้ 21 ปี ได้อุปสมบท ณ วัดพนมยงค์ โดยพระอาจารย์สี วัดประดู่ทรง
ธรรมเป็นพระอุปัชฌาย์ มีพระครูสุเมธธรรมสุนทร เป็นกรรมวาจา พระธรรมราชา
คุณนาค (พระพรหมวงษนพระปลัดสะอาด) เป็นอนุศาสนาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้วคง
จำพรรษาอยู่ที่วัดพนมยงค์อุปสมบทจนครบ 3 พรรษา จึงได้ลาสิกขาบท นายเสียง
พนมยงค์ เป็นผู้ที่สนใจในกสิกรรม และที่สนใจที่สุดคือการทำนา ดูเหมือนกับ
ว่าพบกับข้าพเจ้าที่ไรที่จะไม่พูดเรื่องทำนาเป็นไม่มี แต่ถึงว่าจะฝักใฝ่อยู่กับการทำนา
มากก็จริง นายเสียง พนมยงค์ มิได้ละเลยที่จะสงเคราะห์และให้การศึกษาแก่บุตร
เลย พยายามส่งบุตรเข้าเรียนศึกษาในชั้นต้นเมื่อยังเยาว์อยู่ ก็ได้เรียนในโรงเรียนที่
ใกล้บ้าน ครั้นโตขึ้นก็ส่งลงมาอยู่กับญาติและศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนกรุงเทพฯ
ทำดังนั้นนับว่าได้ผลดีสมควรประสงค์ เป็นอันว่านายเสียง พนมยงค์ ได้กระทำ
หน้าที่เป็นบิดาที่ดี และตั้งใจสงเคราะห์บุตรตามธรรมเนียม นับเข้าในมงคลอุดมนำ
สรรเสริญ นายเสียง พนมยงค์ ได้ป่วยเป็นโรคไตพิการ ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่
25 กรกฎาคม พ.ศ. 2479 รวมอายุได้ 70 ปี

นายเสียง พนมมรงค์ ได้เกี่ยวข้องกับสกุล ณ ป้อมเพชร คือย่าของนายเสียง พนมมรงค์ เป็นที่ร่วมบิดามารดาเดียวกับย่าพระยาชัยวิชิต (ขำ ณ ป้อมเพชร)

(ลงนาม) ยมราช

ท่านปรีดี :

ผมขอชี้แจงดังต่อไปนี้

(1) ท่านเจ้าพระยายมราชผู้เขียนคำนำนั้น ท่านมีชื่อเดิมว่า "ปิ่น" เป็นชาวสุพรรณ อุปลมบทเป็นสามเณรและเป็นพระภิกษุจำพรรษา ณ วัดหงส์ (จังหวัดธนบุรี) ท่านศึกษาบาลีสอบไล่ได้เป็นเปรียญ แล้วลาสิกขาบทไปรับราชการเป็นครูภาษาไทย ณ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ซึ่งพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 หลายพระองค์ทรงศึกษา รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนวิจิตรวรสาส์น ต่อมาทรงพระราชดำริส่งพระเจ้าลูกยาเธอ 4 พระองค์คือ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ (กรมพระจันทบุรีนฤนาถ), พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ (กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์), พระองค์เจ้าประวิตรวิมลโนดม (กรมหลวงปราจิณกิติบดี) และพระองค์เจ้าจिरประวิตรเดช (กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช) ไปศึกษาวิชาที่ประเทศอังกฤษนั้น รัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าฯ ใ้ขุนวิจิตรวรสาส์น ตามเสด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้ง 4 พระองค์ในตำแหน่งครูภาษาไทยประจำเจ้านายนั้น ๆ ด้วย

ต่อมาขุนวิจิตรวรสาส์น ย้ายตำแหน่งเป็นเลขานุการสถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอน และได้เลื่อนบรรดาศักดิ์กับตำแหน่งตามลำดับ กระทั่งเป็นอุปทูตรักษาการอัครราชทูต ต่อมาท่านกลับสยามเพื่อรับราชการในกระทรวงมหาดไทย และได้เลื่อนตำแหน่งเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "พระยาสุพรรณนิวินิต" ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ แล้วย้ายไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนครบาล ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "เจ้าพระยายมราชฯ" ต่อมาในรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้รวมกระทรวงนครบาลเข้ากับกระทรวงมหาดไทย จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยายมราชฯ เป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ท่านได้กราบถวายบังคม

ลาออกจากราชการในต้นรัชกาลที่ 7 ต่อมารัชกาลที่ 7 ได้ทรงสละราชสมบัติ แล้วสภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบด้วยกับรัฐบาลอัญเชิญพระองค์เจ้าอินทมทิคลขึ้นทรงเป็นพระมหากษัตริย์สืบราชสันตติวงศ์ แต่เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอินทมทิคลยังทรงพระเยาว์ สภาผู้แทนราษฎรจึงลงมติตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประกอบด้วยผู้สำเร็จราชการฯ 3 ท่าน ซึ่งเจ้าพระยาอมราชฯ ได้เป็นผู้สำเร็จราชการคนหนึ่ง ในคณะผู้สำเร็จราชการฯ นั้น

(2) ตามที่ท่านเจ้าพระยาอมราชฯ ได้เขียนว่า ย่าของนายเสียงคือชวดของผม เป็นที่ร่วมบิดามารดาเดียวกับย่าพระยาชัยวิชิต (ขำ ณ ป้อมเพชร์) นั้น ผมขอชี้แจงว่าพระยาชัยวิชิต (ขำ) เป็นบิดาของพูนศุข ภรรยาผม ผมกับภรรยาจึงเป็นญาติกัน คือ ผมกับภรรยาสืบมาจาก "เชียดเดียวกัน"

เชียดผมมีบุตรคนหนึ่งชื่อ "ปิ่น" ที่เป็นย่าทวดของผม ท่านแต่งงานกับนายก๊ก จิน แซ่ตั้ง (ตัน) พ่อค้า ท่านทั้งสองมีบุตรหลายคนรวมทั้งปู่ของผมชื่อ "เกิด" ปู่ย่าผมมีบุตรหลายคนรวมทั้งบิดาผมด้วยชื่อ "เสียง"

เชียดผมมีบุตรคนที่สองชื่อ "บุญมา" ที่เป็นย่าทวดของพูนศุข ท่านแต่งงานกับพระพิทักษ์เทพธานี นามเดิม "ด้วง" ตำแหน่งผู้ช่วยผู้รักษากรุงเก่า (อยุธยา) ท่านทั้งสองมีบุตรหลายคนรวมทั้งพระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา (นาค) ที่เป็นปู่ของพูนศุข ปู่ย่าของพูนศุขมีบุตรหลายคนรวมทั้งพระยาไชยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา (ขำ) ที่เป็นบิดาของพูนศุข

(3) พระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา นามเดิม "นาค" ซึ่งเป็นปู่ของพูนศุข ขณะท่านดำรงบรรดาศักดิ์เป็น "หลวงวิเศษสาลี" ตำแหน่งเป็นผู้ช่วย (Attaché) สถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอนนั้น เมื่อวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1885 (ตรงกับ พ.ศ. 2428 และยังเป็นจุลศักราช 1246) ท่านได้เข้าร่วมกับพระเจ้านั่งงยาเธอ 3 องค์ กับพระวรวงศ์เธอ 1 องค์ และข้าราชการสถานทูตสยามที่ประจำกรุงลอนดอน และที่ประจำกรุงปารีสอีก 6 ท่าน รวมทั้งสิ้น 11 ท่าน ทำหนังสือกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 5 ขอให้ทรงเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบบที่ท่านเรียกทับศัพท์อังกฤษว่า "คอนสติต्यूชันแนลโมนาจี" สมัยนั้นยังไม่มีผู้คิดศัพท์ไทย

ว่า “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินหรือรัฐธรรมนูญ” เพื่อถ่ายทอดคำอังกฤษ “Constitution” และในหนังสือที่ท่านก็อธิบายถึงระบบราชาธิปไตย ซึ่งจำกัดอำนาจซึ่งท่านเรียกทับศัพท์อังกฤษว่า “ลิมิเตดโมนากี”

แม้ว่ารัชกาลที่ 5 ยังไม่ทรงเห็นชอบด้วยที่จะให้เปลี่ยนระบบปกครองตามที่ท่านเหล่านั้นขอพระราชทานก็ดี แต่เมื่อท่านหลวงวิเสศสาส์กลับกรุงสยามแล้ว ท่านก็ได้ชี้แจงให้ลูกหลานและญาติมิตรทราบถึงวิธีปกครองแบบมีสภาผู้แทนราษฎรตามที่ท่านเคยเห็นมาว่าเป็นประโยชน์แก่ราษฎร บิดาผมก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับคำชี้แจงจากท่าน จึงได้นำเรื่องที่ท่านผู้นั้นมาอธิบายชี้แจงให้ผมขณะเป็นนักเรียนประถมทราบเป็นคำเล่าขาน หลวงวิเสศสาส์กลับสยามแล้วรับราชการในกระทรวงนครบาล และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์และตำแหน่งสูงขึ้น จนกระทั่งเป็นพระยาไชยวิชิตสิทธิศาสตรา ผู้รักษากรุงเทพฯ

(4) ความจำของผมที่มีต่อสภาพของสังคมไทยเริ่มมีขึ้นเมื่อใดนั้นก็ขอให้ทราบที่ผมเกิดเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 ตรงกับ ค.ศ. 1900 ผมเริ่มจำความได้เมื่ออายุประมาณ 3-4 ขวบ สภาพของสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นที่พอจำได้ก็คือ สังคมไทยเมื่อประมาณ พ.ศ. 2446-2447 เป็นต้นมา และสภาพของสังคมไทยที่ผลักดันให้ผมมีจิตสำนึกทำการปฏิวัตินั้นก็ควรถือเอาสภาพที่เปลี่ยนมาตามลำดับจนถึงกลางที่ผมกับเพื่อนอีก 6 คน ได้ประชุมกันก่อตั้งคณะราษฎรขึ้นที่กรุงปารีส เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 ตามปฏิทินที่ใช้ในขณะนั้น (ต่อมาทางราชการไทยเปลี่ยนวันตั้งต้นปีใหม่จาก 1 เมษายน เป็น 1 มกราคม ฉะนั้นตามปฏิทินปัจจุบันนี้ กุมภาพันธ์ 2469 จึงเป็น พ.ศ. 2470)

จึงไม่ควรเอาสภาพของสังคมปัจจุบันนี้ไปวินิจฉัยสภาพสังคมเมื่อประมาณ 80 ปีมาแล้ว

(5) เมื่อเริ่มจำความได้ก็เห็นเศษสถานของครอบครัวที่ตกทอดมาจากปู่ย่า ซึ่งแสดงว่าเป็นครอบครัวที่สมัยนั้นเรียกกันว่า “ผู้มีอันจะกิน” เปรียบเทียบได้กับการแบ่งชนชั้นที่นักวิชาการสมัยใหม่เรียกว่า “นายทุนชั้นกลาง” แต่ปู่ย่าผมมิใช่ นายทุนสมัยใหม่ (Modern Capitalist) หากเป็นนายทุนตามวิธีการผลิตศักดินา

(Feudal mode of production) จึงเข้าลักษณะเป็น “คหบดี” ตามวิธีแบ่งวรรณะสมัยศักดินา (โปรดดูหนังสือของผมเรื่อง “ความเป็นอนิจจังของสังคม”)

ปู่ย่าผมมีบุตรชายหญิงหลายคน ซึ่งได้รับส่วนแบ่งมรดกไปประกอบอาชีพบางท่านรักษาสถานะคหบดีไว้ได้ บางท่านก็ขาดทุนตกเป็นผู้มีทุนน้อย ส่วนบิดาผมเลือกอาชีพทำนา จึงประสบชะตากรรมอย่างชาวนาซึ่งกระทบถึงความเป็นอยู่ของครอบครัว ผมประสบพบเห็นความอึดอัดของบิดามารดา และเมื่อไปอยู่กับบิดาก็พบเห็นความอึดอัดขัดสนของชาวนาทั่วไป ✓

(6) ครอบครัวฝ่ายบิดาและมารดาผมจะมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไรก็ตาม แต่เป็นครอบครัวที่ปฏิบัติเคร่งครัดตามคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งผมสัมผัสตั้งแต่จำความได้

(7) ต่อมาผมได้เรียนจากสถานศึกษาสูงขึ้นตามลำดับแล้ว ได้ไปศึกษาต่อที่ในประเทศฝรั่งเศส จึงได้ประสบพบเห็นสภาพการเศรษฐกิจและการเมืองของสังคมไทยและสังคมต่างประเทศมากขึ้นตามลำดับ

คุณต้องการทราบอะไรก็เชิญถาม

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ อาจารย์เคยทำนาไหมครับ

ท่านปรีดี :

เคย เดี่ยวขอให้รู้เบื้องต้นเสียก่อนจะดีกว่า ขอให้ภรรยาผมอ่านข้อความในบันทึก

ท่านผู้หญิงหุยนุศุบ :

อ่านบันทึกฯ

“นายเสียง บิดาปรีดีนั้นไม่ชอบรับราชการ เพราะนายเสียงชอบผจญภัย ดังนั้นภายหลังที่แต่งงานกับแม่ของปรีดีมีบุตรหัวปีแล้ว นายเสียงจึงไปทำป่าไม้ที่บริเวณพระพุทธรบาท ดินที่มีใช้ป่าชุกชุมมาก สมัยนั้นการทำป่าไม้ไม่คุ้มกับการต้องป่วยไข้

จึงได้เปลี่ยนไปทำหน้าที่ทำหลวง ซึ่งญาติผู้ใหญ่อันดับอาผู้หนึ่งชื่อผึ่ง (ขุนประเสริฐ) เป็นผู้มีหลักฐานในตำบลนั้น สมัยนั้นยังไม่มีการชลประทาน”

ท่านปรีดี :

ทำหลวงเคยไปหรือเปล่า

ฉัตรทิพย์ :

ทำหลวงที่มีโรงงานไซ้ไหมครับ

ท่านปรีดี :

คือ แต่ก่อนนี้โรงงานปูนซิเมนต์ก็ไม่มี เขื่อนกันน้ำก็ไม่มี ที่เขาเรียกทำหลวงเพราะว่า คำว่า ทำหลวงหมายถึงท่าของพระเจ้าแผ่นดิน เดิมแต่ครั้งโบราณจากทำหลวงเขาตัดถนนซึ่งเมื่อผมยังเล็ก ๆ เขาเรียกถนนฝรั่งสองกิโล ยาว 1 โยชน์ ตัดตรงจากทำหลวงไปพระพุทธรบาท ตำบลนั้นเขาจึงเรียกว่า ทำหลวง แล้วต่อมาในหลวงเวลาจะเสด็จไปพระพุทธรบาท ก็เสด็จจากที่ ๆ เวลานั้นเรียกว่าท่าเรือ ตรงนั้นเดิมทีเดียวก็มีทาง สุนทรภู่เคยเขียนไว้เหมือนกัน แต่เขาไปข้างกันไปจนถึงพระพุทธรบาทแล้วต่อ ๆ มาทางนั้นถูกลบ กรมพระนราฯ ท่านได้สัมปทานรถไฟเล็กจากท่าเรือไปพระพุทธรบาท

ท่านผู้หญิงพูนสุข :

อ่านบันทึกฯ

“สมัยนั้นยังไม่มีการชลประทาน ฝนแล้งติดต่อกัน 2 ปี ทำนาไม่ได้ผล นายเสียงจึงไปปรับทุกข์กับเจ้าคุณไชยวิชิตฯ (นาค) ถึงการจะหางานทำเพื่อเลี้ยงชีพกับครอบครัว ท่านเจ้าคุณได้ลาออกจากราชการไปก่อนแล้วหลายปี จึงแนะนำว่านายเสียงชอบผจญภัย จึงควรไปบุกเบิกที่บริเวณชายอำเภออุทัย ซึ่งสมัยนั้นเป็นทุ่งร้างให้ชวนนายฮ้อพี่ชายนายเสียงไปด้วย และท่านจะให้คุณแดง (ต่อมารับราชการเป็นหลวงปราณีตโยธาภิจ) บุตรชายของท่านที่เป็นหนุ่มออกไปบุกเบิกไล่ช้างด้วย

แล้วก็แบ่งที่บุกเบิกให้ระหว่างกัน สามท่านตกลงตามคำแนะนำของท่านเจ้าคุณ
เมื่อบุกเบิกต่อผู้ข้างจนโหลงข้างถอยออกจากบริเวณนั้นแล้วก็แบ่งที่บุกเบิกระหว่าง
กัน คุณแดงจับจองแถวลำแดง นายฮ้อกับนายเสียงจับจองแถวลำชะแมก แต่ข้างก็
ยังรบกวนอยู่เสมอ โดยเฉพาะเมื่อข้าวออกรวงงอกงาม ข้างก็พากันมาตั้งโหลงกิน
ข้าวที่เพาะปลูกไว้ ต่อมาราชการได้ตั้งอำเภอวังน้อยขึ้น จึงโอนบริเวณลำแดงและ
ลำชะแมก ซึ่งเดิมอยู่เขตอำเภออุทัยนั้นขึ้นกับอำเภอวังน้อย ต่อมาบริษัทชุดคลอง
กุนาสยามได้ชุดคลองมาถึงบริเวณที่คุณแดง นายฮ้อ นายเสียงบุกเบิกจับจองไว้
ในสัมปทานที่รัฐบาลให้แก่บริษัทนั้นมีความว่า ถ้าบริษัทได้ชุดคลองไปถึงที่ใดก็ให้
ถือบริเวณ 40 เส้น ตั้งแต่ฝั่งคลองแต่ละฝั่งเป็นของบริษัทนั้น แต่บริษัทก็ให้สิทธิ
แก่ผู้จับจองไว้ก่อนแล้วที่เสียค่าชุดคลองในอัตราไร่ละ 4 บาท เพื่อได้กรรมสิทธิ์ใน
ที่ดินที่จับจองไว้ก่อนนั้น เจ้าคุณกรุง (พระยาไชยวิชิตฯ) (นาค) ในนามคุณแดงกับ
คุณขัน นายฮ้อ นายเสียง จึงต้องเสียเงินให้บริษัทคนละประมาณ 200 ไร่ นาย
เสียงมีความคิดที่จะปรับปรุงวิธีการทำนาให้ดีขึ้นหลายอย่าง เมื่อคิดอะไรได้ก็ไป
กรุงเทพฯ เพื่อเรียนท่านเจ้าพระยาอมราช ดังที่ท่านผู้นี้ได้กล่าวไว้ในประวัตินาย
เสียงว่า นายเสียงเป็นผู้สนใจ ปรกติก็ได้ทราบความคิดต่าง ๆ ในการทำนาของบิดา
ด้วย"

ท่านปรีดี :

เดี๋ยวคุณจะต้องรู้เรื่องบริษัทชุดคลองกุนาสยาม คุณทราบแค่นี้ผมจะเพิ่มเติมได้
อย่างไร

ฉัตรทิพย์ :

ทราบครับ ผมทราบว่าได้สิทธิผูกขาดจากรัฐบาล ชุดคลองแล้วก็ได้ที่ดินเป็นการตอบ
แทน สาเหตุที่ได้ส่วนหนึ่งก็เพราะความใกล้ชิดกับฝ่ายที่ปกครองประเทศอยู่ด้วย
พระองค์เจ้าสายเป็นหมอของรัชกาลที่ 5 แล้วก็ทำให้สกุลสนิทวงศ์ได้ที่ดินแถว ๆ
นั้นเป็นจำนวนมาก ชาวนาจากที่อื่นก็ย้ายเข้ามาแต่ก็ต้องเสียค่าเช่า ก็ทำให้เกิด
ชาวนาที่ไม่มีที่ดินในภาคกลางในแถบนั้นจำนวนมาก

ท่านปรี่ตี :

ผมขอพูดให้เข้าใจพื้นฐานของบริษัทชุดคลองสยาม คือ สมัยนั้นแถวบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาส่วนที่ห่างฝั่งแม่น้ำไปไกล ๆ นั้นยังมีที่ดินรกร้างว่างเปล่า รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานสัมปทานการชุดคลองแก่นายทุนหลายราย นอกจากบริษัทชุดคลองกุนาสยามแล้วก็มีผู้ได้สัมปทานชุดคลองพระยาบรรลือ ฯลฯ เมื่อชุดคลองแล้วที่ดินทั้งสองฝั่งยื่นขึ้นไป 40 เส้นหรือ 30 เส้น ก็ได้ให้แก่เจ้าของบริษัทที่ชุดคลอง ส่วนทุ่งรังสิตทั้งหมดซึ่งเดี๋ยวนี้เจริญแล้ว แต่ก่อนนี้เป็นทุ่งข้างจริง ๆ ในปีที่ผมได้ทุนรัฐบาลไปเรียนในฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2463 นั้น ก่อนจะจากสยามไปผมได้ไปบ้านที่อยุธยา แล้วสังเกตกลางทุ่งน่ายังเห็นข้าง จำได้ตะคุ่ม ๆ โดยมากมันมักจะอยู่กัน 2 ตัว ถึงเวลาที่มีข้าวมันก็มากันหลายตัว บริษัทชุดคลองกุนาสยามนี้ตั้งโดย 3 หุ่นใหญ่ หุ่นหนึ่งคือ พระองค์เจ้าสาย สนิทวงศ์ และ ม.ร.ว.สุวพันธ์ ลูกคนโตของพระองค์เจ้าสาย และพระปฏิบัติราชประสงค์เป็นชาวเยอรมันชื่อ มุลเลอร์ แต่ว่าใครที่ไปจับจองอยู่แล้ว เช่น บิดาผม ลุงผม ท่านไปไล่ข้างผมก็เกิดแล้วแต่คล้ายคล้ายคล้าคลา การจับจองที่ดินว่างเปล่าต้องต่อสู้กับข้าง เมื่อบริษัทชุดคลองไปแล้วยื่นขึ้นไป 2 ฝั่งคลองก็คือ เป็นที่ของบริษัท ใครจับจองอยู่แล้วก็เสีย "ค่ากรอกนา" ไร่ละ 4 บาท เรื่องเป็นเช่นนี้ บิดาผมจึงได้มีที่ดินอยู่ที่นั่น แต่ว่านาตั้ง 200 ไร่ ทำคนเดียวก็ไม่ไหว ก็ให้เขาเช่าไปบางปี ที่แรกก็ทำนาเอง บิดาผมมีควาย 5-6 ตัว ผมยังจำได้ว่าขโมยเอาไปหมดเลย ชาวนาจึงเดือดร้อนหลายอย่างรวมทั้งถูกขโมยควาย

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์กรุณาเล่าถึงสถานะชีวิตชาวนาที่อาจารย์เห็นในแถบภาคกลาง

ท่านปรี่ตี :

คำว่าภาคกลางเราต้องให้เจาะจงลงไป ภาคกลางกว้างขวางใหญ่โตจริง ๆ คุณต้องรู้ว่านาดีไม่ดีแบ่งอย่างไร เมื่อฟังจากผมแล้ว คุณต้องไปสืบดูอีกที ในการศึกษาที่ว่าคุณจะรู้ว่านาดีไม่ดี คนยากจนประการใดนั้น ในสมัยเก่าให้พิจารณาว่าที่ตำบลใดในส่วนของอำเภอใดเขาเก็บค่านา "คูโค" หรือ "ฟางลอย" นา "คูโค" (ไม่ใช่ "โคกโพธิ์")

หมายความว่า คุณเป็นเจ้าของที่นาเท่าใด เช่น มี 10 ไร่ เขาก็เก็บอากรค่านาคูณเต็ม 10 ไร่ ถ้านา "ฟางลอย" เขาก็เก็บตามที่เขาวัดได้เวลานั้น กำหนดซึ่งมีหน้าที่ "เสนา" ว่าเจ้าของนาแต่ละปี ๆ มีที่ทำนาได้เท่าไรหรื นา "คูโค" ก็แบ่งเป็นเอกโท ศรี แล้วก็นา "ฟางลอย" ก็มีเอก, โท, ศรี, จัตวา, ปัญจะ โดยมากก็ปัญญาจะจำได้คือวัดเท่าที่ทำได้แล้วเก็บไร่ละสลึง ส่วนที่ทำไม่ได้ไม่ต้องเสีย ที่นาว่างน้อยตำบลที่บิดาผมอยู่เสียค่านาชั้นเบญจะเพราะนาไม่ค่อยดี เพราะดินเปรี้ยวมากถ้าขุดบ่อลงไป ซึ่งเวลาหน้าแล้งต้องใช้น้ำบ่อขุดครึ่งตัวเท่านั้นน้ำไหลมา น้ำที่ไหลมาก็กร่อย นาอำเภอรอบกรุงใกล้อยุธยาเป็นนา "คูโค" เพราะหน้าน้ำน้ำเหนือไหลมาน้ำก็ท่วม นาไม่ค่อยเสียนอกจากอุทกภัยพิเศษจริง ๆ แล้วอีกประการหนึ่งก็ต้องรู้เกี่ยวกับพันธุ์ข้าว ชาวนาใช้พันธุ์ที่ขึ้นตามน้ำ

ฉัตรทิพย์ :

ถ้าเทียบชนบทไทยที่ท่านอาจารย์เห็น กับยุโรปที่ท่านอาจารย์อ่านจากตำรายุโรปยุคฟิวคัลด์ (ศักดินา) ก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมกับชาวนาที่ท่านเห็นในเมืองไทย ถ้าจะเปรียบเทียบชาวนาในสองรูปแบบของสังคม (social formation) สองอันที่ต่างกันนี้ ท่านจะเทียบกับของไทยเป็นอย่างไร

ท่านปริดี :

คุณต้องเปรียบไปถึงว่า ทางวิทยาศาสตร์ยุโรปเขาเจริญกว่าเรา แม้ที่สุดเครื่องมือการผลิตของยุโรปที่จะใช้มาไดนาที่ดี แม้จะไม่ได้ใช้ไอน้ำก็ตามเถอะ แต่ไถของเขาได้ได้ดีกว่า เขาจึงก้าวหน้ากว่าเรา

ฉัตรทิพย์ :

ถ้าจะเปรียบเทียบความสัมพันธ์ทางชนชั้นในชนบทของเราสมัยที่ท่านเป็นเด็กอยู่ กับยุโรปก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมก่อนสังคมทุนนิยม ถ้าเปรียบเทียบในแง่นั้น ท่านมีข้อคิดเห็นนี้อย่างไรบ้างครับ

ท่านปรี่ดี :

คุณต้องรู้ระบบเศรษฐกิจของยุโรป ซึ่งดีก่ด่ำบรรพท์ก็เหมือนกัน หลักใหญ่ ๆ ก็ต้องมาจากระบบปฐุมสหาการ แล้วต่อมามีระบบทาส แล้วก็มีระบบศักดินา แล้วก็ระบบทุนนิยม ของยุโรปก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมนั้นก็เป็ระบบฟิวคัล (ศักดินา)

ฉัตรทิพย์ :

คราวนี้ฟิวคัล (ศักดินา) ของเขาต่างกับของเราในแง่ความสัมพันธ์ของชนชั้น มีอะไรเหมือนกันหรือต่างกันครับ

ท่านปรี่ดี :

คล้าย ๆ กัน แต่ความต่างกันก็มีในปลีกย่อย แต่ในลักษณะที่เรียกว่า ลักษณะหลักคล้ายกัน แต่ในแง่เฉพาะต่างกันตามสภาพ ท้องที่ กาลสมัยบ้าง

ฉัตรทิพย์ :

ในแง่พลังการผลิตของไทยต่ำกว่าไช้ใหม่ครับ ที่ท่านพูดถึงเครื่องมือในการผลิต

ท่านปรี่ดี :

ก็อย่างนี้ถ้าจะพูดถึงเครื่องมือในการผลิตก่อนสมัยอภิวฒน์อุตสาหกรรมของยุโรป ที่ทางยุโรปเครื่องมือเขาก้าวหน้ากว่าของเรา แต่ไม่ไช้ก้าวหน้ามาก แต่มาก้าวหน้ามากเมื่อสมัยอภิวฒน์อุตสาหกรรม ความสัมพันธ์ทางการผลิตคุณจะต้องรู้แล้วของยุโรปก็เหมือนกันที่มีเจ้าศักดินา (เซนญัวร์) อันดบัใหญ่และน้อย มีเยอะเยะ

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์รับอยากถามอาจารย์ตรงนี้เลยว่า ที่มีการพูดว่าในสังคมในเอเชียเป็นลักษณะเอเชีย (asiatic) ซึ่งไม่เหมือนวิธีการผลิตในระบบฟิวคัล (ศักดินา) ท่านเองเคยเขียนในเรื่องความเป็นอนิจจังของสังคม อ้างถึงสมเด็จพระยาจารย์ที่ได้ไปตรวจดูในภาคอีสาน ทราบว่ายังมีลักษณะชุมชนเดิมอยู่ ที่มีแรงเกาะกันแน่น มีความช่วยเหลือ

กันในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับยุโรป อันนี้เป็นลักษณะเฉพาะของเอเชียหรือของประเทศเราหรือเปล่า

ท่านปรีดี :

ทางยุโรปเขาพัฒนาที่เข้าสู่ระบบทุนสมัยใหม่เร็วกว่าเรา หรือก่อนที่เขาพัฒนาจากระบบทาสเข้าสู่ระบบศักดินา เขาก่อนเรา ส่วนของเรามันปนทาสกับศักดินา ผสมกันไปแล้วของเมืองไทย ศักดินาและทาสปนกัน คือมันยังไม่แยกกันเด็ดขาด มันยังปนกันอยู่ จนกระทั่ง ร.ศ.124 แต่ทางเชียงใหม่ยังไม่หมดจนกระทั่ง ร.ศ.130 ที่เร็วหรือช้ามันไม่เท่ากัน ของเราช้ากว่าเขา ของเขานั้นระบบทาสหมดไปช้านานแล้ว ในสมัยโรมันยังมีระบบทาสเมื่อหมดสมัยโรมันแล้วก็เป็นระบบศักดินา

จักรทิพย์ :

ชุมชนหมู่บ้านเดิมแบบที่ท่านได้เอ่ยถึงในยุโรปหมดไปนานหรือยัง

ท่านปรีดี :

ในยุโรปสุดแต่แต่ประเทศไทย ถ้าในฝรั่งเศสชุมชนเช่นนั้นในส่วนทั่วไปมันก็หมดไป เพราะเหตุว่ามันเข้าอยู่ในระบบศักดินา เจ้าศักดินาในยุโรปมาจาก บารอน ไวท์เค๊าท์ เค๊าท์ ดุค ก็เรียกว่า ดุคคอมเซตใหญ่เขตเล็ก (principality counte) ที่หลังอังกฤษ อเมริกาก็เอาศัพท์ county ไปเรียกเขตท้องที่ ส่วน viscounty และบารอนเป็นเขตเล็กเขตน้อย มีเอกสารต่าง ๆ คุณไปดูในหอสมุดยุโรป ผมนั่งรถไฟก็บอกกับหลานให้สังเกตที่ดิน ซึ่งก่อนนี้เป็นของเซนญัวร์ (เจ้าศักดินา) ที่ดินนั้นเขาก็มีกำแพงกันว่าเป็นเขตของเขาแล้วเขาก็สงวนป่าไว้ให้เขาล่าสัตว์เอง แล้วรอบ ๆ แลวนั้นก็เป็นพวกทำนาที่ดินแล้วเอาดอกผลให้เซนญัวร์ (เจ้าศักดินา) ที่เขาอยู่ที่นั่นที่ดินในเขตนั้นเป็นของเขาหมด

จักรทิพย์ :

มันไม่มีชุมชนชนบทอย่างที่ว่า มันถูกแทรกเข้าไปมาก

ท่านปรีดี :

อย่างของเราอย่างี่สมเด็จพระยาเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ไปพบมา แล้วต่อมาอีก 20 ปีก็หมดไปแล้ว เมื่อการคมนาคมเข้าไปถึงระบบใหม่ก็เข้าไป เคียวนี่คุณก็คงจะไม่ได้เห็น เคยมีอยู่ระหว่างจังหวัดขอนแก่นกับจังหวัดเลยก็หมดไปแล้ว เวลานั้นรถไฟถึงแค่ไหนคุณต้องรู้ ถึงเมืองโคราชเป็นอย่างมากเท่านั้น ทางภาคอีสานแล้วก็ต้องไปเกี่ยวกัน การคมนาคมยังไม่ถึง ผลผลิตที่ราษฎรทำอยู่ที่นั่นโดยมาก เขาก็พอทำพอกิน การที่จะแลกเปลี่ยนกันที่อื่น ๆ นาน ๆ ถึงจะมีสักที ก่อนเขาทอผ้ากันใช้เอง บ้านเรือนก็ปลูกเอง ยารักษาโรคก็อย่างตำราโบราณ รัชกาลที่ 5 ท่านนำระบบการปกครองสมัยใหม่ ระบบทุนสมัยใหม่ก็ค่อย ๆ เข้าไป เรื่องปลูกฝิ่นทรงพิษก็เพิ่งเริ่มในรัชกาลที่ 5 นอกนั้นปี ๆ หนึ่งก็เป็นฝิ่นดำทั้งนั้น

ฉัตรทิพย์ :

เมื่อก็ได้เรียนขอร้องให้อาจารย์เปรียบเทียบทางเศรษฐกิจ ท่านอาจารย์กรุณาช่วยเปรียบเทียบในแง่อุดมการณ์บ้างว่า อุดมการณ์ของสังคมนาวนาในสมัยที่ท่านเป็นเด็กกับสังคมนุโรปชาวนานุโรปสมัยศักดินา ในแง่เศรษฐกิจท่านว่า เราล่าหลังกว่าเขา โดยเฉพาะทางด้านการผลิต ทางด้านอุดมการณ์เป็นอย่างไรครับ

ท่านปรีดี :

เดี๋ยวก่อนจะถึงด้านอุดมการณ์ ผมยังพูดไม่หมด สมัยนั้นผมยังเล็ก ๆ พลเมืองไทยราว 9 ล้านคน ผมมาเป็นนักเรียนนอกเมื่อ พ.ศ. 2463 พลเมืองขยับจาก 9 ล้านเศษ เป็น 10 ล้าน อีกเรื่องหนึ่งคือ ที่รกร้างว่างเปล่ายังมีอีกมาก อันนี้เราอย่าลืมเสีย ผมขอร้องอย่าเอาตำราที่เขาแปลจากตำราจีน แล้วบอกว่าเมืองไทยเหมือนเมืองจีน จะต้องรู้ว่าถ้าเป็นที่รกร้างว่างเปล่าแล้ว คนใดถ้าจะขยันก็ไปขอบุกเบิกได้ คือถ้าไปขออนุญาตอำเภอเขาก็ให้ "ใบเทียบยา" ได้ถึง 50 ไร่ แล้วก็ถ้าหากจะเอาให้มากกว่านั้นหน่อยก็ต้องไปขอ "จับจอง" ซึ่งต้องไปหักล้างฉางพงทำให้เป็นประโยชน์เสียก่อน เขาถึงจะให้ "ตราจอง" แต่เขตที่มีโฉนดแผนที่ที่จะว่าทำกันได้สะดวกนั้นมีแต่เพียงบางจังหวัดเท่านั้น นี้คุณจะต้องทราบ

ฉัตรทิพย์ :

อันนี้มีความสำคัญอย่างไรครับกับระบบเศรษฐกิจ

ท่านปรวีดี :

มีความสำคัญคือ เสรีภาพของคน ที่จะไม่ต้องไปเป็นลูกนาใคร ไปเป็นเจ้าของที่นา
มันต่างกัน เป็นทาสเขาหรือผู้เช่า

ฉัตรทิพย์ :

แต่ท่านอาจารย์ครับที่ดินที่ดีก็มีจำกัดนะครับ ที่อาจมีเยอะแยะผมเห็นด้วยกับท่าน
อาจารย์ว่าไปบุกเบิกได้ แต่ที่ดี ๆ ริมฝั่งน้ำ ฝั่งคลองหรือที่มีการขุดคลองเข้าไปก็มีจำกัด
แล้วคนก็กระจุกตรงนั้น ฉะนั้นแม้จะมีที่กว้างว่างเปล่า คนส่วนมากก็ต้องเช่าอยู่ดี
เพราะที่เหล่านั้นไม่ได้เป็นของคนธรรมดาอยู่

ท่านปรวีดี :

คุณต้องเอาสถิติมาดู คุณได้ดูสถิติแล้วหรือยัง ภาคกลางคนที่ต้องเช่าเขามีมากกว่า
ภาคอื่น ๆ คนที่จะต้องเช่าในภาคกลางมีก็เปอร์เซ็นต์ผมจำไม่ได้แน่นอน
ประมาณต่ำกว่าร้อยละ 40 แล้วก็ทางภาคพายัพ ภาคอีสาน แล้วก็ภาคใต้ซึ่งคนที่
ต้องเช่าที่ดินผู้อื่นประมาณไม่เกินกว่าร้อยละ 20 อนึ่ง คุณอย่าไปนึกว่าทำข้าวอย่าง
เดียว คุณต้องรู้ว่าผลิตอะไรบ้างของไทยเรา ฉะนั้นถ้าไปเอาอย่างจีนเขา แล้วเอา
หลักอันนั้นมาเป็นหลักสำหรับชาวนาไทยยังไม่ได้ ผมพูดแล้วไม่มีใครเชื่อ
ฟัง เขาเอาตามตำรานั้น

ฉัตรทิพย์ :

ผมเห็นด้วยครับ

ท่านปรวีดี :

ของเรารายอย่างปักษ์ใต้เช่นนี้เป็นต้น เขามีสวนผลไม้ เรียกว่า "ผลอาสิน" ซึ่งกฎหมาย

เท่าเรื่องที่ดินได้มีพุดถึง และในกฎหมายลักษณะที่ดินก็ได้เขียนไว้ ที่หลัง ก็ปลูกสวนยาง เพราะอะไรคุณรู้ไหม ผลจากสวนยางดีกว่าโคลนลงมาแล้วปลูกข้าว ปลูกข้าวงานหนัก

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ การที่มีชาวนาที่ยังเป็นอิสระอยู่มาก เพราะมีที่รกร้างที่จะถางออกไป เป็นคำอธิบายได้ไหมครับว่า ทำไมเราไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคม ไทยสมัยศักดินา

ท่านปรืด :

ทำไมจะไม่มี ผมได้อธิบายไว้แล้วในหนังสือ "ความเป็นอนิจจังของสังคม" ว่า ในสังคมศักดินามีวรรณะหรือชนชั้นอย่างไรและขัดแย้งกันอย่างไรบ้าง ความขัดแย้งที่สำคัญประการแรกคือ ราษฎรที่เป็นข้าไพร่ต้องเสีย "ส่วย" ซึ่งต่อมาเรียกว่า "เงินรัฐูปการ" และเสียอากรค่านาซึ่งสืบมาจากบรรณาการให้แก่เจ้าแผ่นดินที่ดีว่า เจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าของที่ดิน

อนึ่ง นอกจากหนังสือเล่มนั้นของผมแล้ว ผมยังได้จำแนกชนชั้นไว้ในบทความเรื่อง "ทางรอดของสังคมไทย" ที่ผมเขียนให้แก่คณะกรรมการนิสิต คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกวันที่ 10 ธันวาคม 2518 โปรดดูในหัวข้อ "ภัยอันตรายจากการที่ราษฎรไทยส่วนมากถูกกดขี่เบียดเบียนทางเศรษฐกิจ" ผมขอคัดความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

"ชนชั้นในสังคมไทยปัจจุบันมีชนชั้นประเภท (Genus) ใหญ่ คือ ๖ ชนชั้น กรรมกร, ชนชั้นชาวนา, ชนชั้นนายทุนน้อย, ชนชั้นนายทุนกลาง, ชนชั้นเจ้าสมบัติ (Bourgeoisie) ซึ่งเป็นนายทุนใหญ่สมัยใหม่ (Modern Capitalist Class) และมีประเภทนายทุนศักดินาที่ตกค้างอยู่

ถ้าเราตรวจอาการของสังคมเพียงประเภทใหญ่ของชนชั้นแล้ว ก็เปรียบประดุจตรวจอวัยวะส่วนใหญ่ของร่างกายเหล่านั้นซึ่งยังไม่เพียงพอ ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายศึกษาค้นคว้าจำแนกให้ถึงชนิดและชนิดปลีกย่อย เพราะอาการแห่งความขัดแย้งกันระหว่างชนชั้นหนักเบาต่างกันตามสภาพ, ท้องที่, กาละของแต่ละ

สังคม เช่น

ชนชั้นประเภทชาวนา ซึ่งเป็นพลเมืองส่วนข้างมากของสังคมไทยนั้น ในฐานะประเภทชาวนาก็มีส่วนคล้ายบางสังคมอื่น แต่ถ้าท่านศึกษาค้นคว้าถึงชนิดและชนิดปลีกย่อยแล้ว ท่านจะพบว่ามันมีลักษณะหลายอย่างที่แตกต่างกันกับหลายสังคม เช่น ชาวนาไทยชนิดยากจนที่ต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นนั้น ย่อมมีความขัดแย้งกับเจ้าที่ดินผู้ให้เช่าชนิดที่ถูกขูดรีดค่าเช่า แต่ชาวนายากจนไทยยังต้องถูกขูดรีดจากผู้ค้าข้าวเปลือกและเจ้าของโรงสีข้าว สภาพของชนชั้นชนิดชาวนาไทยยากจน จึงต่างกับสภาพของชนชั้นชนิดชาวนายากจนจีน สมัยที่ชนชั้นเจ้าที่ดินใหญ่ของจีนรวมอำนาจการให้เช่าที่ดิน, การค้าข้าวเปลือกและการสีข้าว, เข้าไว้ในกำมือของตน ฉะนั้นชาวนาจีนยากจน (ก่อนปลดแอก) จึงใช้คำขวัญว่า "ต่อสู้เจ้าที่ดิน" ก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จะต้องต่อสู้การขูดรีดเบียดเบียนทุกชนิด แต่คำขวัญนั้นยังคลุมไม่ถึงการเบียดเบียนที่ชาวนายากจนไทยได้รับจากผู้ค้าข้าวและเจ้าของโรงสีข้าว แม้ชาวนากลางและชาวนารวยอันดับต่ำของสังคมไทย ซึ่งมีได้ข้าวและไม่มีโรงสีข้าวของตนเองนั้น ก็ต้องถูกกดขี่เบียดเบียนจากนายทุนชนิดหลังนี้ด้วย ถ้าท่านศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบคิดเป็นจำนวนเงินว่า ชาวนาไทยต้องถูกเจ้าที่ดินและนายทุนสองชนิดหลังนั้นกดขี่เบียดเบียนอย่างไรบ้าง ท่านทั้งหลายก็ย่อมจะเห็นได้ว่า ชาวนาถูกกดขี่เบียดเบียนจากนายทุนชนิดใด มากน้อยต่างกันอย่างไร

ชนชั้นประเภทกรรมกรก็มีหลายชนิด และหลายชนิดปลีกย่อยที่ถูกกดขี่เบียดเบียนต่าง ๆ กัน อาทิ ชนชั้นชนิดกรรมกรที่ภาษาอังกฤษ, เยอรมัน, เรียกทับศัพท์ฝรั่งเศส "โพรเลตารียาต" (Proletariat) ซึ่งเป็นคนทำงานในอุตสาหกรรมใหญ่ก็ถูกกดขี่และมีจิตสำนึกต่างกับคนงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก

ชนชั้นประเภทนายทุนน้อย ก็ต้องจำแนกเป็นชนิดและชนิดปลีกย่อยตามสภาพของสังคมไทยโดยเฉพาะ เราจะถือเป็นสูตรสำเร็จไม่ได้ว่า ถ้าเป็นชนชั้นประเภทนายทุนน้อยแล้วก็เป็นมิตรของกรรมกร และชาวนากับพลเมืองส่วนใหญ่ได้ทั้งหมด ขอให้ท่านทั้งหลายสอบถามความรู้สึกแท้จริงของกรรมกร ชาวนา พลเมืองไทยส่วนมากว่า เขาถูกกดขี่ขูดรีดเบียดเบียนคดโกงจากนายทุนน้อยชนิดและชนิดปลีกย่อยใดบ้าง แล้วขอให้ท่านจำแนกนายทุนน้อยให้ถูกต้องตามที่กรรมกรชาวนาและพลเมืองไทยส่วนมากประสบ"

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผมมิได้ปฏิเสธว่าชาวนาไทยชนิดยากจนที่ต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นนั้น ย่อมมีความขัดแย้งกับเจ้าที่ดินผู้ใหญ่นิดที่ขูดรีดค่าเช่า แต่ชาวนาไทยยังต้องถูกขูดรีดจากผู้ค้าข้าวเปลือกและเจ้าของโรงสีข้าว

ฉัตรทิพย์ :

มากกว่าขัดแย้งกับเจ้าของที่ดิน

ท่านปรีดี :

ถ้าหากจะเอาจากตำราอื่นที่มีผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยแล้ว ก็แปลว่าตำราชนิดนั้นให้สูตรสำเร็จเป็นส่วนรวมของชาวนาว่า ชาวนาต้องถูกเจ้าของที่ดินกดขี่ แต่สำหรับประเทศไทยนั้นต้องพิจารณาสภาพการโดยเฉพาะ คือ

ประการที่ 1 ตามสถิติสมัยก่อน พ.ศ. 2475 นั้น (และดูเหมือนจะเป็นสถิติในปัจจุบันนี้ด้วย) ชาวนาเป็นเจ้าของที่ดินของตนเองมากกว่าต้องเช่าที่ดินของผู้อื่น ผมจึงขอให้คุณตรวจสอบสถิติให้แน่นอนด้วย จากสถิติที่ผมประมาณไว้นั้นก็ใช้วินิจฉัยทางตรรกวิทยาได้ไม่ยากว่า ชาวนาไทยส่วนมากที่เป็นเจ้าของที่ดินของตนเองนั้นก็ไม่มีเจ้าที่ดินใดกดขี่ แต่ชาวนาที่เป็นเจ้าของที่ดินของตนก็ดี ชาวนาที่ยากจนก็ดีนั้น ต้องถูกขูดรีดจากผู้ค้าข้าวเปลือก และเจ้าของโรงสีข้าว

ประการที่ 2 การพิจารณาว่าเจ้าที่ดินขูดรีดอย่างไรนั้น จะต้องศึกษาว่าค่าเช่านาที่เจ้าที่ดินเรียกเก็บจากลูกนานั้นมีอัตราอย่างไร คือ เป็นกี่ส่วนของผลผลิตที่ชาวนาทำได้ ในสมัยก่อน พ.ศ. 2475 นั้น เราพิจารณาได้จากประเภทและชนิดของที่ดินว่าเป็น "นาคูโค" หรือ "นาฟางลอย" ชั้นเอก, โท, ตรี, จัตวา, ปัญจะ เพราะด้านดีชาวนาออกแรงเท่ากันกับนาไม่ดี แต่ชาวนาได้ผลผลิตจากนาดีมากกว่านาไม่ดี ผู้เช่านาดีก็ต้องเสียค่าเช่าแพง

ประการที่ 3 เนื่องจากชาวนาต้องประสบภัยธรรมชาติ เช่น โรคพืช, ฝนแล้ง, น้ำท่วมมากเกินไป, ป่วยไข้ทำงานไม่ได้, ต้องถูกขโมยลักควาย แต่เจ้าที่ดินก็ไม่ปรานี คือ เรียกเก็บค่าเช่าที่ดินตามที่ตกลงกันไว้ให้ได้ จึงทำให้ลูกนาอดตัดขาดสน เจ้าของนาก็ทำการยึดทรัพย์ ตลอดจนข้าวกินข้าวปลูกที่ชาวนาพอมืออยู่บ้างนั้น ฉะนั้นภายหลังอภิวัตน์มีถุนายน 2475 รัฐบาลของคณะราษฎรจึงได้เสนอ

สภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติใช้พระราชบัญญัติห้ามยึดทรัพย์สินกสิกร

ประการที่ 4 เจ้าที่ดินที่เป็นนายทุน, ที่เป็นนักเลงมีอิทธิพลในย่านที่นาใด ซึ่งเป็นนักเลงในตัวอยู่แล้วก็กดขี่บังคับลูกนาในย่านนั้นได้ แต่ถ้าเจ้าของที่ดินเป็นนายทุนอยู่กรุงเทพฯ แล้วก็เรียกค่าเช่าที่ดินของคนในชนบทที่ห่างไกลได้ลำบากมาก เพราะชาวนามีไม้คนเล่น ๆ หากชาวนาเป็นนักต่อสู้เมื่อถูกกดขี่ข่มเหงก็ไม่ดีเจ้าของที่นาไปกดขี่ชาวนาด้วยตนเองก็อาจถึงแก่ชีวิตได้ ผู้รับมรดกที่นาห่างไกลกับที่สวนใกล้กรุงเทพฯ หรือใกล้เมืองนั้น ถ้าเจ้าของนาอยู่ในกรุงเทพฯ จะปกครองนาของตนได้สำเร็จ ก็ใช้วิธีให้คนในท้องที่ซึ่งมีหลักฐานเช่าไปแล้วเขาเอาไปเช่าช่วงอีกต่อหนึ่ง

ฉัตรทิพย์ :

ใช้นายกองนา

ท่านปรีดี :

นั่นละ ก็ทำได้

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ ตกลงการเอาไร้ดเอาเปรียบที่ชาวนาในสมัยศักดินาไทยถูกกระทำต่อก็คือ จากรัฐในแง่ของส่วย ถึงแม้เป็นชาวนาอิสระก็ส่งส่วย แล้วก็ในแง่ของพ่อค้า อาจารย์ครับ การเอาไร้ดเอาเปรียบรวมดอกเบี้ยด้วยหรือเปล่า การเอาไร้ดเอาเปรียบในแง่ของดอกเบี้ย

ท่านปรีดี :

รวมด้วย

ฉัตรทิพย์ :

แรงไหมครับ

ท่านปรีดี :

แรง เช่น กู้เงิน 20 บาท แต่เขียนในสัญญาว่ากู้ 40 บาท คือไปกู้จากก่อนลงมือทำนา พอเกี่ยวข้าวได้แล้วอย่างกรรมากร้อยละ 50 แม้ผิดกฎหมายก็ผิดไป ไม่มีใครทำอะไร แต่ชวานาก็จำเป็น ไม่เช่นนั้นชวานาจะไปเอาเงินที่ไหน

ฉัตรทิพย์ :

ตรงนี้รู้สึกว่าจะเจตนาดี ผมรู้สึกว่าคุณใจมาก จะก้าวผ่านเศรษฐกิจไปอุดมการณ์ได้ หรือยังครับตรงนี้

ท่านปรีดี :

ได้ ต่อไปบรรยายผมจะอ่านบันทึกการประกอบขึ้นซึ่งจิตสำนึกทางอภิวัดณ์ของผม

ท่านผู้หญิงพูนศุข :

อ่านบันทึกฯ

“ก่อนปรีดีไปศึกษาในฝรั่งเศสนั้น ปรีดีได้ค่อย ๆ รู้และได้ค่อย ๆ เกิดจิตสำนึก เห็นสมควรเปลี่ยนแปลงการปกครองของพระเจ้าแผ่นดินเหนือกฎหมายมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงอยู่ใต้กฎหมายนั้น ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ขณะที่ปรีดีเรียนอยู่ในชั้นประถมนั้น เคยได้ยินบิดาสทนทนกับชวานา ที่รับทุกข์ถึงความเดือดร้อนในการทำมาหากิน บิดาได้บอกแก่ชวานานั้น ๆ ถึงการที่ท่านได้ยินเจ้าคุณเล่าให้ฟังว่า ที่อังกฤษมีสภาผู้แทนราษฎร คือสภาที่ราษฎรเลือกผู้แทนไปประชุม ผู้ใดมีความทุกข์ร้อนอย่างใดก็แจ้งแก่ผู้แทนของตนไปขอ ร้องรัฐบาลได้ ขณะนั้นปรีดียังเป็นเด็กอยู่มาก จึงไม่สนใจเรื่องนี้ พอจำได้เล่าดัง ๆ เท่านั้น

1.1 ต่อมาเมื่อปรีดีได้เข้าเรียนในชั้นมัธยม ซึ่งต้องเรียนภูมิศาสตร์ กว้างขวางขึ้นบ้าง รวมทั้งประวัติศาสตร์ของโลกโดยสังเขป ครูสอนว่าแบบการปกครองประเทศแยกออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. พระเจ้าแผ่นดินอยู่เหนือกฎหมายเรียกว่า “สมบูรณาญาสิทธิราช”

2. พระเจ้าแผ่นดินอยู่ใต้กฎหมายการปกครองแผ่นดิน
3. ราษฎรเลือกตั้งขึ้นเป็นประมุขเรียกว่า "รีบิลิก" (สมัยนั้นแปลเป็นไทยว่า "ประชาธิปไตย" ต่อมาภายหลัง พ.ศ. 2475 จึงแปลคำว่า "รีบิลิก" เป็นภาษาไทยว่า "สาธารณรัฐ") มีคณะเสนาบดี การปกครองประเทศตามความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร ปรีดีจึงทราบวิธีการปกครองจากหัวข้อย่อ ๆ นั้น

1.2 ครั้นถึง ร.ศ.130 คือ พ.ศ. 2454 มีเหตุการณ์สำคัญ 2 ประการเกิดขึ้นที่ทำให้ปรีดีสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนการปกครองของพระเจ้าแผ่นดินเหนือกฎหมายคือ

1. น.ส.พ.ลงข่าวตื่นเต้นติดต่อกันถึงสงครามในประเทศจีนระหว่างฝ่ายเก๊กเหม็ง (สำนักเต๋อ) ภายใต้การนำของซุนยัตเซ็นกับฝ่ายกษัตริย์ราชวงศ์แมนจู ครุบางท่านที่ก้าวหน้าได้ติดตามข่าวและเอามาวิจารณ์ให้นักเรียนฟังว่า วันไหนฝ่ายใดชนะ ฝ่ายใดแพ้ ซึ่งทำให้ปรีดีและนักเรียนที่สนใจเกิดสนุกกับข่าวนั้น ฝ่ายพวกจีนเก๊กเหม็งที่อยู่ยงคงกระพันได้ใช้วิธีโฆษณา โดยเช่าห้องไว้ที่ตลาดหัวรอไว้เป็นห้องอ่านหนังสือ มีภาพการรบเพื่อแจกจ่ายแก่ผู้สนใจ ส่วนจังหวัดลพบุรีจีนแสดงประจำที่วัดเชิง (วัดพนัญเชิง) นั้นก็เปลี่ยนเรื่องเล่นใหม่ให้สมกับสมัยคือเล่นเรื่องกองทหารเก๊กเหม็งรบกับกองทหารกษัตริย์ จึงทำให้คนดูเห็นเป็นการสนุกด้วย ต่อมาในไม่ช้าความปรากฏว่าฝ่ายกษัตริย์แห่งราชวงศ์แมนจูต้องพ่ายแพ้ ครุที่ก้าวหน้าจึงพูดเปรย ๆ กับปรีดีว่า ระบบสมบูรณาฯ ก็สิ้นไปแล้วในจีน ยิ่งเหลือแต่รัสเซียกับเมืองไทยเท่านั้น ครุไม่รู้วาระบบสมบูรณาฯ ไฉน 2 ประเทศนี้ ประเทศใดจะสิ้นสุดก่อนกัน
2. ต่อมาปลายปี ร.ศ.130 ก็มีข่าวแพร่ไปถึงบ้านปรีดีที่อยู่ยงคงกระพันว่า นายทหารจำนวนหนึ่งกับพลเรือนอีกบางคนได้เตรียมการเปลี่ยนการปกครองระบบสมบูรณาฯ เพื่อให้มีการปกครองแบบกษัตริย์ภายใต้กฎหมาย แต่ยังไม่ทันลงมือกระทำก็ถูกรัฐบาลจับกุมส่งศาลพิเศษพิจารณาตัดสินลงโทษขนาดหนัก ปรีดีสนใจในข่าวนี้น่ามาก เพราะเห็นว่าเมืองไทยก็มีคณะ ร.ศ.130 รักษาตึกถ้ำหาญ เตรียมการเลิกระบบสมบูรณาฯ หากแต่มีคนหนึ่งในขณะนั้นทรยศนำความไปแจ้งแก่รัฐบาล ปรีดีจึงพยายามสอบถามแก่ผู้รู้เรื่องเพื่อทราบเรื่องของคนละ ร.ศ.130 ด้วยความเห็นใจมาก

2. ต่อมาระหว่าง พ.ศ.2458-59 ปรีดีได้ออกไปช่วยบิดาท่านก่อนที่จะเข้าเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ดังกล่าวในบทที่ 2 นั้น ปรีดีได้สัมผัสกับภาวะความเป็นอยู่ตามความเป็นจริง”

ท่านปรีดี :

คือเวลานั้นผมสำเร็จมัธยมซึ่งเขาถือว่าบริบูรณ์แล้ว ตามปกติเข้าเรียนที่ไหนก็ได้ แต่ผมอายุ 15 เศษ จะเข้าโรงเรียนรัฐประศาสนศาสตร์ไม่ได้ ผมก็ออกไปอยู่นาตอนนี้ได้ประโยชน์ เมื่ออายุ 17-18 จึงเข้าเรียนกฎหมาย

ท่านผู้หญิงพูนศุบ :

อ่านบันทึกฯ

“อันเป็นบทเรียนให้ปรีดีทราบความยากลำบาก อัดคัตขัดสนของชาวนา อาทิ 1. ในบริเวณเนื้อที่นา เนื้อที่ประมาณ 1 ล้านไร่ที่อยู่ภายในเขตบริษัทอุตสาหกรรมสยาม ชาวนาร้อยละ 60 เป็นผู้เช่านา ซึ่งต่างกับชาวนาในท้องที่อื่น ๆ ซึ่งผู้เช่านามีจำนวนน้อยกว่านั้น และต่างกับชาวนาในท้องที่ซึ่งราษฎรบุกเบิกที่ว่างเปล่าหรือจับจองเป็นเจ้าของเอง”

ท่านปรีดี :

ถ้าที่นา อ.เสนา อ.บั๊กไห้ อ.รอบกรุง อ.บางปะอิน ใกล้เคียงแม่น้ำลำคลองอะไร เราจะเห็นได้มีเรือฉลากกระดานมาก

ท่านผู้หญิงพูนศุบ :

อ่านบันทึกฯ

“2. ชาวนาที่เป็นเจ้าของนาเองก็ดี ที่เช่ามาจากผู้อื่นก็ดีนั้น ต้องประสบความอัดคัตเช่นเดียวกับดังจะกล่าวใน (3) แต่ชาวนาที่เช่าจากผู้อื่นต้องแบกภาระ โดยต้องเสียค่าเช่าให้เจ้าของนาเป็นเงินหรือข้าว เจ้าของนาหลายรายกดขี่เบียดเบียน

3. ในฤดูแล้งชาวนาที่อยู่ห่างลำคลองที่มีน้ำตลอดปีนั้นอัดคัตน้ำกินสำหรับคน

และสัตว์ ส่วนฤดูฝนชาวนาต้องประสบภัย เช่น ฝนน้อยไม่พอเพาะปลูก หรือฝนตกมากเกินไป ทำให้พันธุ์ข้าวที่ปลูกไว้เสียหาย แม้พันธุ์ข้าวที่งอกงามแล้วก็มีศัตรูพืช อาทิ ที่ชาวนาเรียกว่า เพลี้ยมาลงกินข้าวเสียหายไปเป็นอันมาก ภัยซึ่งเป็นพาหนะช่วยแรงคนอย่างสำคัญ ก็ต้องตายเพราะโรคระบาดสัตว์ ชาวนาช่วยตัวเองไม่ไหว จึงทำนาไม่ได้ผลตามที่ลงแรงไว้ เมื่อถึงหน้านาใหม่ก็ต้องกู้เงินผู้มีเงินมาทำทุนเสียดอกเบี้ยแพงมาก และปีต่อไปถ้าประสบเหตุการณ์เช่นเดิมชาวนาก็ต้องมีหนี้สินเพิ่มขึ้นล้นพ้นตัว ทางราชการไม่สามารถช่วยได้

4. โจรผู้ร้ายขูดขุม เพราะมีคนมีอาชีพ ลักขโมยควายของชาวนาเพื่อเรียกค่าไถ่ ชาวนาที่ต้องกู้เงินมาไถ่ ซึ่งเป็นการเพิ่มหนี้สินของตน ทางราชการก็ไม่สามารถช่วยได้
5. ปีใดชาวนาพอทำข้าวได้บ้าง แต่ก็ต้องขายข้าวเปลือกให้พ่อค้า ซึ่งเอาเปรียบในการชั่ง ตวง และกดราคาข้าว
6. ถ้าส่งข้าวเปลือกไปที่โรงสี แต่โรงสีมีอุบายล่อใจชาวนาว่า ไม่คิดค่าสีข้าว โดยขอเอาแต่แกลบ ปลายข้าว และรำเท่านั้น ชาวนาส่วนมากที่ไม่รู้เท่าทันก็พอใจที่ตนไม่ต้องเสียค่าสีข้าว แต่ความจริงโรงสีมีทางเอาเปรียบชาวนาโดยเดินเครื่องให้มีปลายข้าวมากขึ้นเพื่อเป็นของโรงสี ซึ่งคิดแล้วโรงสีได้กำไรจากการสีข้าวมาก
7. ปีหนึ่ง ๆ ชาวนาต้องตายเพราะโรคระบาดจำนวนไม่น้อย
8. ความอึดคัดขัดสนของชาวนามีอีกมากมายหลายประการที่แสดงว่า ชาวนาไม่ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ แต่ชาวนามีภาระที่ต้องเสียเงินรัฐูปการ ถ้าไม่มีเงินเสียก็ต้องถูกเกณฑ์ไปทำงานประมาณปีละ 15-30 วัน และต้องเสียอากรค่านา ปรีดีจึงพูดกับชาวนาว่าที่ผู้ปกครองบ้านเมืองกล่าวว่ ชาวนาคือกระดูกสันหลังของชาตินั้น ก็พูดไปโดยตนเองไม่เห็นนั่นเองว่า ชาวนานั้นเป็นกระดูกสันหลังหัก จากการที่ปรีดีได้ประสบพบเห็นจากการได้คลุกคลีใกล้ชิดกับชาวนาดังกล่าวแล้ว ปรีดีจึงระลึกถึงคำสอนของครูและเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวในข้อ 1.1 และข้อ 1.2 นั้นว่า ถ้าเมืองไทยมี parliament คือสภาที่ราษฎรเลือกผู้แทนไปประชุม เพื่อเรียกร้องรัฐบาลให้บำบัดทุกข์บำรุงสุขของ

ราษฎรได้แล้ว ก็จะแก้ไขความเดือดร้อนของราษฎรได้”

ท่านปรีดี :

นี่ละที่ผมได้ประสบไว้ ต่อไปจะถึงตอนผมมาเรียนโรงเรียนกฎหมายผมประสบพบเห็นอย่างไร

กนกศักดิ์* :

ผมขอเรียนตามเพิ่มเติม ในส่วนที่เขียนออกมาเป็นประวัติที่เห็นชวานาถูกโกงจากโรงสี ทราบจากชวานาเล่าหรือเห็นเอง

ท่านปรีดี :

คำชี้แจงของผมข้างบนนั้น ผมมิได้ใช้คำว่า “ชวานาถูกโกงจากโรงสี” หากผมใช้คำว่า “โรงสีมีทางเอาเปรียบชวานา” ชวานาก็รู้แต่ยินยอมเพราะเห็นแก่ความสะดวก ผมเห็นด้วยตนเองคือ ครั้งหนึ่งผมไปกับแม่เลี้ยง เอาข้าวเปลือกไปสี 2 กระบุง เจ้าของโรงสีเกรง ๆ อยู่ ให้ข้าวสาร 2 กระบุงเหมือนกันเป็นกรณีพิเศษ โดยเจ้าของโรงสีใส่ข้าวสารของเขาให้เต็ม 2 กระบุง แต่ชวานาทัวไปได้ข้าวสาร 1 กระบุงครึ่ง ชวานาก็รู้ แต่จิตสำนึกยังไม่ตื่น ก็ผมบอกแล้ว เขาก็บอกว่า เสียเวลา สีข้าว ไปจ้างโรงสีก็ได้ข้าวสารมา โรงสีเบียดเบียนคนละนิดหน่อยหลาย ๆ รายก็มากอยู่ คุณก็ต้องเข้าใจ แต่ทว่าการสีข้าวเองใช้เวลามากมาก ผมจึงชอบวิธีของท่านเสมออยู่ คือ สำหรับพวกนักศึกษาท่านว่าไม่ได้ไปลงมือทำงานแล้วละก็ไม่รู้ชีวิตชวานา เป็นความจริง คือว่าถ้าคุณไม่เอาข้าวเปลือกไปที่โรงสี เวลาที่จะกินข้าว คุณจะต้องเอาข้าวเปลือกมาสีเป็นข้าวกล้อง แล้วก็ต้องทำต่อไปอีกจนเป็นข้าวสาร หรือมีฉนั้นชวานาใหญ่ ๆ ก็มีกระเดื่องสีข้าวกล้อง ชวานากินข้าวจะต้องทำอย่างนี้เสียเวลา จึงมอบโรงสีดีกว่า เพราะโรงสีเขาให้ความสะดวก บทความบางคนที่เขาเขียนภายหลัง ๘ ตุลาคม นั้นผมอ่านดูแล้ว เขาชมชีวิตในป่าว่า สะดวกสบายเหลือเกิน ผมก็คิดว่าแปลกกว่าที่ผมเองเคยประสบพบเห็นเมื่อก่อนที่ผมต้องจากเมือง

*อาจารย์กนกศักดิ์ แก้วเทพ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไทยโดยรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 อนึ่ง ผมขออัยว่าคำตอบของผมเกี่ยวกับสภาพชาวนาไทยนั้นเป็นเรื่องที่ผมประสบแก่ตนเองที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกตั้งแต่ก่อนผมไปศึกษา ณ ประเทศฝรั่งเศส ส่วนสภาพชาวนาไทยปัจจุบันถูกขูดรีดจากโรงสีหรือไม่ ผมไม่มีโอกาสดูด้วยตนเอง

ท่านผู้หญิงพูนศุบ :

อ่านบันทึก

“ใน พ.ศ. 2460 ปรีดีได้เป็นนักเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม แม้ว่าสมัยนั้นโรงเรียนกฎหมายได้สอนวิชากฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นประเภทกฎหมายเอกชนกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ในวิชาพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และวิชาพิจารณาความอาญาและความแพ่งนั้น อาจารย์ผู้สอนก็ต้องกล่าวถึงบุคคลที่มีสิทธิพิเศษนอกอำนาจศาลยุติธรรมสำหรับพลเมืองส่วนมากคือ

1. พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปนั้น ถ้าทรงกระทำความผิดอาญาก็เป็นอำนาจของศาลรับสั่งกระทรวงวังที่จะพิจารณา และนำความเห็นกราบบังคมทูลขอพระบรมราชวินิจฉัย จึงต่างกับพลเมืองไทยส่วนมากที่ขึ้นต่อศาลอาญา ถ้าในหลวงทรงวินิจฉัยว่าเจ้านายองค์ใดทรงกระทำความผิดความอาญาเจ้านายองค์นั้นก็ถูกขังในที่แห่งหนึ่งของกระทรวงวัง เรียกว่า “สนาม” ไม่ใช่เรือนจำ และไม่ต้องถูกใส่โซ่ตรวน เพียงแต่เจ้าหน้าที่เอาตรวนใส่พานไว้ในห้องขังนั้น อนึ่ง แม้ว่าประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 (พ.ศ. 2451) ให้ยกเลิกกฎหมายอาญากำหลายฉบับก็ดี แต่มิได้กำหนดไว้ให้เลิกกฎหมายเก่า ห้ามชายที่เป็นธรรมดาสามีร่วมประเวณีกับเจ้าหญิง ตั้งแต่ชั้น ม.จ.หญิงขึ้นไป ผิดอาญาระวางโทษจำคุกไม่เกิน 7 ปี

2. คนสัญชาติในบังคับต่างประเทศที่มีสัญญาไม่เสมอภาคกับสยามนั้นมีสิทธิพิเศษในทางอาญาและแพ่งคือ ถ้าทำผิดในทางแพ่งหรืออาญา ศาลยุติธรรมไม่มีอำนาจชำระ ผู้เสียหายและอัยการต้องฟ้องผู้กระทำความผิดนั้นต่อศาลกงสุลของชาติต่างประเทศนั้น ๆ นอกจากชาวยุโรปและชาวญี่ปุ่นแล้วมีชาวเอเชียแห่งอาณานิคมของฝรั่งเศสญี่ปุ่นได้สิทธิพิเศษเช่นนั้น ส่วนคนจีนหลายคนเห็นว่าได้ประโยชน์จากการเป็นคนในบังคับต่างประเทศนั้น ก็หาทางเป็นคนในบังคับต่างประเทศนั้นด้วย

เพราะได้ประโยชน์ที่สูงสุดบางประเทศให้ความคุ้มครองในการทำผิดกฎหมายไทย คือเมื่อตำรวจไทยจับตัวได้ส่งอัยการที่ฟ้องต่อศาลสูงสุด แต่สูงสุดหลายคนก็ตัดสินเข้าข้างคนในบังคับของตน”

ท่านปรีดี :

ครูของผมแม้จะเป็นครูบ้านนอกคือ ครูที่อยู่รยะไมไช่ครูกรุงเทพฯ แต่ท่านมีลักษณะก้าวหน้า ผมสงสัยว่าท่านได้รับการจัดตั้งจากพวก ร.ศ.130

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ อาจารย์ที่สอนอาจารย์คิดว่าได้ความคิดมาจากพวก ร.ศ.130 มากกว่าพวกเก๊กเหม็งหรือครับ

ท่านปรีดี :

ก็ ร.ศ.130 มีสมัญญานามเรียกกันว่า “ไทยเหม็ง” แต่ก่อนที่จะมีพวกนั้นก็ต้องมีพวกกลับจากนอกได้พบปะชักชวนให้คนมีความคิดที่จะเปลี่ยนการปกครอง

ฉัตรทิพย์ :

อุดมการณ์ชาวนาไทยสมัยนั้นเป็นอย่างไร

ท่านปรีดี :

ธรรมชาติของมนุษย์ที่ถูกกดขี่เบียดเบียนก็ต้องการหลุดพ้นจากการนั้นและต้องการความเป็นอยู่ที่ไม่อึดคักขัดสน ฉะนั้นชาวนาที่ถูกกดขี่เบียดเบียนจากบุคคลจำพวกใดดังที่ผมกล่าวมาแล้ว ก็ต้องการหลุดพ้นจากบุคคลจำพวกนั้น และเมื่อหลุดพ้นแล้วก็ต้องการความเป็นอยู่ที่ไม่อึดคักขัดสน

แต่วิธีแก้ปัญหาโดยเปลี่ยนการปกครองลดอำนาจพระมหากษัตริย์นั้น เราต้องคำนึงว่า ราชนครไทยได้รับการอบรมมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษให้นับถือพระเจ้าแผ่นดิน

จักรทิพย์ :

มีอุดมการณ์อะไรแฝงอยู่บ้างไหมครับ เช่น พระศรีอารีย์

ท่านปรีดี :

มี พระศรีอารีย์ เคยมีพูด กฎหมายตราสามดวงของรัชกาลที่ 1 ก็ได้มีพูดให้ทุกคน
บำเพ็ญถือศีลจะได้ไปถึงพระศรีอารีย์

จักรทิพย์ :

แต่พระศรีอารีย์คิดถึงในรูปของการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่อยากเปลี่ยนแปลงคิดถึงของที่ดีกว่า ในรูปนี้มีไหมครับ

ท่านปรีดี :

คือว่าขบวนการต่อสู้ ต่อสู้โดยการคือแฝง เช่น ข้าวได้มาก็ไม่ยากให้เจ้าของ
ที่ดิน เป็นต้น แต่จะมารวมเป็นขบวนการอย่างนิยายจีนก็ไม่มี การเปลี่ยนแปลงที่เคยมี
มาก่อน ๆ เป็นการเปลี่ยนกันภายในวัง ที่เขาเรียกว่า Palace Revolution ชุนยัดเซ็น
เป็นขบวนการที่โหดเหี้ยม เขาพูดใครได้ไปดูบ้านท่านบ้าง บางคนเอามาบิดเบือนกันว่า
เขาพูดเป็นขบวนการชั้นกลาง ก็ผมได้ไปดูมา ขบวนการชั้นกลางมีตั้งไม้คองข้าวอย่างดี
แล้วสลักที่ห่อหมากที่ถั่งตวงข้าว แต่ทว่าลูกน้องหนุนเล็ดลอบไป อยู่ว่าแต่ท่านหมา
เลย แม้ว่าในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชของเราก็ตามเถอะ มีคนหนุนผู้ใหญ่เกินเลย
ไป แต่เงินยี่ได้บอกผมตรง ๆ ว่า “ข้าพเจ้าเป็นลูกเจ้าที่ดิน สหายหมา ก็เหมือนกัน”
แต่ที่นี้ลูกศิษย์ท่านหมาก็โชนมาไปเสียอีกอย่างหนึ่งทั้ง ๆ ที่ผมไปเห็นด้วยตามแล้ว

กาญจนา* :

อาจจะมีการต่อสู้ของขบวนการเป็นรายบุคคลอย่างที่อาจารย์ว่า แต่เราไม่มีการเขียนไว้ใน
ประวัติศาสตร์ เฉพาะที่จะมีบันทึกก็สมัย ร.5 ที่มีขบวนการทางภาคอีสาน ก็ได้
ศึกษารายละเอียดว่า เวลาที่ขบวนการต่อสู้เป็นตามแบบที่อาจารย์ว่าคือ มักจะมีพวกที่

*อาจารย์กาญจนา แก้วเทพ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ก้าวหน้า ที่เคยบวชเป็นพระมาก่อนเป็นคนไปรวบรวมผู้คนขึ้นมาให้เป็นกลุ่มหรือเป็นขบวน โดยที่กลุ่มพวกหัวหน้านี่ สิ่งที่จะใช้ในการรวมคนมักจะใช้อุดมการณ์ที่เมื่อที่อาจารย์ฉัตรทิพย์ว่าไว้เรื่องพระศรีอารีย์

ท่านปรีดี :

เรื่องพระศรีอารีย์นั้น ในสมัยก่อนเปลี่ยนวิธีพระ "บอกศักราช" จากแบบเดิมมาเป็นแบบใหม่ในรัชกาลที่ ๘ (ซึ่งใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้) นั้น ขาวนาและพุทธศาสนิกไทยได้ฟังพระบอกศักราชโดยเริ่มต้นเท่าที่สมควรเลิกเค้าความได้ว่า "ศิริศุภมาสดุ พระพุทธศาสนายุกาล นับจำเดิมแต่องค์สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าสู่ปรินิพพานแล้วเท่านั้น ๆ พรรษา" ในตอนท้ายของการบอกศักราชนั้น พระได้บอกคำนวณว่า "ปีจะยังมาอีกกี่ปี เดือนจะยังมาอีกกี่เดือน วันจะมาอีกกี่วัน ศาสนาขององค์พระทรงธรรมก็จะบรรจบครบจำนวนถ้วน 5000 พรรษา" หมายความว่า เป็นเวลาอีกเท่าใดจะถึงศาสนาพระศรีอารีย์อันเป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนาอย่างยิ่งนัก

ส่วนเรื่องทางอีสานก็มีเรื่องที่ทางราชการสมัยเก่าเรียกว่า "ผีบุญผีบ้า" ไม่ใช่หรือ ซึ่งบางพรรคโฆษณาชักจูงให้มีผู้เชื่อว่าเป็น "ขบถชาวนา" เพราะในประเทศไทยจีนเคยมีขบวนการชาวนาค่อสู้เจ้าที่ดิน บางพรรคจึงเสาะหาขบวนการชาวนาไทยทำนองเดียวกับชาวนาจีนขึ้นมาบ้าง ผมขอให้คุณศึกษาประวัติศาสตร์ดินแดนภาคอีสานให้ถูกต้อง คุณก็จะทราบได้ว่าดินแดนส่วนใหญ่ของภาคอีสานที่มีชนเชื้อชาติลาวอยู่เป็นส่วนมากนั้นเคยขึ้นกับกรุงศรีสัตนาคณหุตก่อนขึ้นกับไทย เมื่อประมาณ 90-100 ปีมาแล้ว มีขบวนการที่ทางราชการสมัยนั้นเรียกว่า "ผีบุญผีบ้า" แต่ที่จริงเขาเป็นชาวชนบทอีสานที่ไม่ชอบระบอบการปกครองที่ส่งคนไปจากกรุงเทพฯ

ฉัตรทิพย์ :

ปัญหาชนชาติด้วยใจใหม่ครับ

ท่านปรีดี :

คือปัญหาอันนั้น ที่นี้นักโฆษณาจับโปโลโปเลเอาว่าชาวนาลุกขึ้นต่อสู้เจ้าที่ดิน
เรื่องจริงเป็นการต่อสู้เจ้าพนักงานที่ไปจากส่วนกลาง มีปัญหาชนชาติอยู่ไม่ใช่
น้อย เพราะฉะนั้นก็ต้องวิจารณ์ผู้โฆษณาที่แต่งเรื่องโบราณ ถ้าเราเชื่อแล้วก็กลายเป็น
เครื่องจักรถูกปั่นหัวไป เมื่อชาวนายยังไม่สู้เราก็คต้องยอมรับความจริง เราจะได้
วางแผนของเราได้ถูกใช้ใหม่แล้ว หลักของขุนจื่อที่เมฆคองเอามาพูดเสมอคือรู้จัก
เขารู้จักเรา ปร้อยครั้งก็ชนะทั้งร้อยครั้ง

ท่านผู้หญิงพูนศุบ :

คุณจำเรื่องปัจจุบันได้ไหม เรื่องโจรบ้านกอไผ่ นั่นเขาก็สมมติเอาว่าเป็นการต่อ
สู้ของชาวนา

ฉัตรทิพย์ :

เป็นโจรธรรมดาหรือครับ โจรกอไผ่ที่ราชบุรีได้ข่าวว่าถูกเผาทั้งหมู่บ้าน เท่าที่ผม
ทราบเจ้าพนักงานใช้วิธีปราบโดยเผาทั้งหมู่บ้าน ลูกเล็กเด็กแดงเลยตายกันไปหมด

ท่านปรีดี :

มีคนกลุ่มหนึ่งเช่นอย่าง ร.ศ.130 ก็มีคนกลุ่มหนึ่งที่เขาจะทำแต่ถูกหักหลัง ถ้าไม่
ถูกหักหลัง เขาก็ทำสำเร็จ ก็เป็นเช่นนี้ เขาก็ถูกแล้วถ้าไปชักชวนชาวนาที่ยังไม่มี
จิตสำนึกตื่นก็รัวไหล แม้แต่จิตสำนึกมีแล้วก็ยังมีคนไปขายทำให้เสียหายมาก
ผมก็อาบที่เรียนที่เขาพลังพลาดมาแล้วมาศึกษา แต่ผมก็รับรองไม่ได้ว่าถ้าผมทำซ้ำ
ไปจะเกิดมีอะไรขึ้นในหมู่คณะก่อการ สำหรับคนที่ทนไม่ได้ ผมก็รับรองไม่ได้

ฉัตรทิพย์ :

ผมขอขอบพระคุณท่านมากในประเด็นแรก กำลังคิดว่าจะเลื่อนมาประเด็นที่สอง
เรื่องเกี่ยวกับความสำเร็จและความไม่สำเร็จของคณะราษฎร

ท่านปรีดี :

นี่มีเอกสารอยู่แล้วก็จะให้คุณไป ผมได้พูดและได้ให้สัมภาษณ์ไว้ จิตสำนึกที่ผม
นึกว่าพวกรุ่นใหม่เขาก็คงจะสนใจ เพราะเหตุว่าอยู่ดี ๆ ไม่ปรับตัว คุณไปคิดก็แล้ว
กัน เหตุที่คุณอยากจะคิดปรับปรุงให้สังคมดีขึ้นเพราะอะไร คุณสัมผัสอะไร
จิตสำนึกของผมสัมผัสอย่างนี้ แต่ละคนเขาก็สัมผัสไปคนละอย่าง แต่จุดมันมา
อย่างเดียวกันได้ ที่คุณถามอย่างนี้คุณได้อ่านบทความนี้แล้วหรือยัง เข้าคุณอ่านซิ

กาญจนา :

อ่านบทความ

สัมภาษณ์ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

คะวันใหม่ : จุดอ่อนของการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 คืออะไร จึงทำให้
ระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจน
ทุกวันนี้

ท่านปรีดี : ตอบ

1. จุดอ่อนของการอภิวัฒน์ประชาธิปไตยปี 2475 มี 2 ประเภท คือ
 - ก. จุดอ่อนที่เหมือนกับทุกขบวนการการเมืองคือความขัดแย้ง
ภายในขบวนการ ทุกคณะพรรคการเมืองที่ต่อสู้ระหว่างกัน
ตามวิถีทางรัฐสภานั้น ก็มีความขัดแย้งภายในคณะพรรค
นั้น ๆ แม้ว่าคณะพรรคนั้นได้อำนาจรัฐแล้วก็ดี แต่ความขัด
แย้งภายในคณะพรรคก็ยังคงมีอยู่ ดังนั้นจึงปรากฏว่าคณะ
พรรคมากหลายได้มีการแตกแยกออกเป็นหลายส่วน หรือ
สลายไปทั้งคณะพรรค ส่วนคณะพรรคหรือขบวนการที่ใช้วิธี
การต่อสู้ทางอาวุธนั้นได้ปรากฏความขัดแย้งแตกแยกทำนอง
เดียวกันดังกล่าวข้างบนนั้น ประวัติศาสตร์แห่งสมัยศักดินา
ของมนุษยชาตินั้นเคยมีตัวอย่างที่คณะบุคคลหนึ่งใช้วิธีต่อ
สู้ทางอาวุธต่อสู้ผู้ครองอำนาจรัฐได้สำเร็จ แล้วภายในคณะ
พรรคนั้นเองก็มีบุคคลที่มีความโลภ และความริษยาซึ่งเกิด
จากรากฐานของความเห็นแก่ตัว (egoism) ขนาดหนัก ใช้วิธี
การทำลายคนภายในคณะพรรคเดียวกันเพื่อตนเองเป็น

ศูนย์กลางของกิจกรรมทั้งหลาย (egocentrism)

ประวัติศาสตร์แสดงตัวอย่างด้วยว่า พรรคหรือขบวนการเปลี่ยนระบบสมบูรณาฯ มาเป็นระบบประชาธิปไตยแบบเจ้าสมบัติหรือ Bourgeois Democracy โดยการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ.1789 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2332 นั้น ภายหลังจากที่ขบวนการนั้นได้ชัยชนะต่อระบบเก่าแล้ว ภายในขบวนการนั้นก็เกิดความขัดแย้งระหว่างส่วนที่ก้าวหน้ากับส่วนที่ถอยหลังเข้าคลอง ในประเทศจีนขบวนการไต้ผิงได้ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ.1850 หรือ พ.ศ. 2393 แล้วสามารถต่อสู้ได้ชัยชนะต่อราชวงศ์แมนจูในดินแดนส่วนใหญ่ของจีน จึงได้ตั้งเมืองหลวงขึ้นที่เมืองนานกิง แล้วในไม่ช้า "หงเซียวชวน" หัวหน้าขบวนการไต้ผิงได้ตั้งตนเป็นจักรพรรดิองค์ใหม่ของจีน ตั้งหัวหน้ารอง ๆ เป็นเจ้าตามลำดับ ครั้นแล้วในขบวนการไต้ผิงก็ขัดแย้งกันแล้วพ่ายแพ้ไป ต่อมาขบวนการปฏิวัติภายใต้การนำของซุนยัตเซนได้ชัยชนะล้มระบบสมบูรณาญาสิทธิราชของจีนสำเร็จใน ค.ศ.1912 ตรงกับ พ.ศ.2454 ภายในขบวนการปฏิวัตินั้นก็มีความขัดแย้งกันแล้วต่างแยกออกเป็นหลายกลุ่ม ต่อมาขบวนการปลดแอกของประชาชนจีนภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ได้ชัยชนะฝ่ายก๊กมินตั๋งบนผืนแผ่นดินใหญ่ และได้สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นใน ค.ศ.1949 ตรงกับ พ.ศ.2492 ภายในขบวนการประชาชนจีนและภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็เกิดความขัดแย้ง เป็นเหตุให้มีการกวาดล้างบุคคลภายในคณะพรรคที่เดินตามแนวทางทุนนิยม และกวาดล้างผู้ที่เดินออกนอกแนวทางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ส่วนในสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก ก็มีความปรากฏแสดงความขัดแย้งภายในพรรครุนแรงถึงขนาดมีการกวาดล้างบุคคลที่เดินตามแนวทางขวาจัด

ท่านปรี่ดี :

ผมได้แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 2 คือ

1. ความขัดแย้งที่เหมือนกันทุกขบวนการ และ
2. ความขัดแย้งเฉพาะของคณะราษฎร

ขอให้คุณชี้มาว่าขบวนการไหนไม่มีความขัดแย้ง แม้แต่ขบวนการของเจ้าเมื่อครั้งกรุงเก่าราชวงศ์เดียวกันเล่นงานกันขนาดไหน

ฉัตรทิพย์ :

ความขัดแย้งอาจจะเป็นความขัดแย้งในรูปของไม่ใช่หักล้างกันก็ได้ อาจในแง่แผนนโยบายซึ่งอาจไม่ถึงทำลายล้างกัน

ท่านปรี่ดี :

ผมเอาในประเด็นทั่วไปที่ขัดแย้งกันที่ไม่ถึงทำลายกันก็มี และที่ทำลายกันก็มี สุดแต่แค่ขัดแย้งรุนแรงขนาดไหน

ประเด็นที่สอง คือ จุดอ่อนของคณะราษฎรโดยเฉพาะ

ประการที่ 1 คือ ขาดการศึกษาถึงความขัดแย้งในขบวนการการเมืองและตัวอย่างในประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วในข้อ ก. จึงทำให้สมาชิกส่วนมากขาดความระมัดระวังต่อการที่สมาชิกจำนวนหนึ่งจะฟื้นฟูเผด็จการแห่งชาติก๊กดินา ซึ่งเป็นการโต้ต่อการอภิวัฒน์ซึ่งตนเองได้เคยชิน

ประการที่ 2 คิดแต่เพียงเอาชนะทางยุทธวิธีในการยึดอำนาจรัฐเป็นสำคัญ โดยมีได้คิดให้รอบคอบว่าจะรักษาชัยชนะนั้นไว้ได้อย่างไร จึงจะไม่ถูกการโต้กลับ (Counter Revolution) อันนี้สำคัญ ทุกขบวนการคุณคิดดูเถอะ จุดอ่อนที่ว่าไม่ได้คิดถึงการณ์ล่วงหน้าให้เพียงพอว่า จะรักษาชัยชนะไว้ได้อย่างไร คุณบอกว่ามียกเว้นไหม ในคณะราษฎรมุ่งแต่ให้ได้อำนาจรัฐแล้วก็ได้จริง แต่การรักษาไว้ได้อันนี้เป็นจุดอ่อนที่ไม่สามารถรักษาอำนาจรัฐไว้ได้

ฉัตรทิพย์ :

ผมขอความกรุณาอาจารย์ขยายความตรงนี้ว่า การอภิวัฒน์ในเมืองไทยมีลักษณะพิเศษอย่างไร มีความแข็งแกร่งอย่างไร หรือไม่แข็งแกร่ง แรงได้มากหรือไม่มาก

ท่านปรวีดี :

คือว่ามีการโต้ 2 อย่าง โต้ภายในคณะราษฎรเอง คณะราษฎรประกอบด้วยบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ไม่ใช่ฝ่ายเดียว แต่มีจุดร่วมกันคือเปลี่ยนระบบสมบูรณาญา มาเป็นระบบกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย แต่ละชนชั้นและแต่ละอุดมการณ์ที่หลือมาเป็นมรดกของแต่ละคนนั้นฟื้นขึ้นได้ ทีนี้เมื่อฟื้นขึ้นได้พวกนี้ก็ต่อสูขบวนการของตัวเอง

ฉัตรทิพย์ :

ทำไม อุดมการณ์ที่หลือมา ถึงมีความแข็งแกร่งมากถึงกับฟื้นได้ ถ้าไม่แข็งแกร่งก็อาจสลายไปได้

ท่านปรวีดี :

คุณต้องรู้จักอุษธรระชาติและที่เป็นจริง แม้ทุกวันนี้ในฝรั่งเศสที่เปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยโดยแบบเจ้าสมบัติตั้งแต่ ค.ศ.1789 นั้น ขบวนการเก่าฟื้นขึ้นมาอย่างไร และในขบวนการตั้งแต่ ค.ศ.1789 เวลานั้นก็รวมกันหลายฝ่าย บางคนก็ต้องการหยุดอยู่เพียงแค่นี้ แต่ทีนี้จะก้าวหน้าไปมันไปไม่ได้ ส่วนขบวนการภายนอกมันก็ยังได้กันอยู่ เช่น การอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ในขบวนการนั้นพวกเก่าได้อย่างแรงที่สุด หนุนให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 หนีไปทางลุ่มแม่น้ำไรน์ เพื่อไปเอาทหารจากกองทัพนั้นมาได้ แต่พอหนีไปกลางทางปลอมตัวไป อัยการที่นั่นเห็นเข้า เขาก็ดสงสัย จึงเชิญเสด็จกลับมาปารีส ขณะนั้นฝ่ายอภิวัฒน์ยังไม่ทำอะไร มเหสีของท่านก็อดไม่ได้ไปติดต่อขอทหารปรัสเซีย ปรัสเซียยกกองทัพมาใกล้เมืองแรงซ์ ทางนี้ก็เลยต้องประกาศล้มราชาธิปไตย และมีการโต้กับฝ่ายระบบเก่าหลายยกผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะระหว่างเวลา 100 ปี แม้ประเทศจีนที่ปลดแอกแผ่นดินใหญ่แล้ว 34 ปี แม้หากเก่าทำการโต้และแอบโต้มีเพียงใดบ้าง? ในเมืองไทยเวลานี้ซากทาส-ศักดินายังมีพลังมากหรือน้อยเพียงใดก็ไม่ควรประมาท คิดว่าได้อำนาจรัฐแล้วก็จะไม่มีหากเก่าคอยจ้องล้างจ้องผลาญกระนั้นหรือ?

ฉัตรทิพย์ :

มันเป็นเพราะระบบราชการทหารด้วยหรือเปล่าครับ

ท่านปรีดี :

คุณกาญจนา คุณเรียนทางจิตวิทยา อธิบายหน่อย ต้องเอาหลักจิตวิทยามาอธิบายระบบทหารอย่างไร คุณก็ต้องรู้

ฉัตรทิพย์ :

ตกลงปัญหาที่ว่า คณะราษฎรใช้เครื่องกลไกของรัฐเดิมเพื่อเปลี่ยน ท่านเห็นว่าไม่เป็นอุปสรรคเท่าไร ใช่ไหมครับ

ท่านปรีดี :

มันเป็นความจำเป็น ผมขอถามหน่อยเถอะครับ คือเรื่องนี้พวกหนุ่ม ๆ พวกบางพรรคเขาก็พูดเหมือนอย่างคุณ แต่ถ้าคุณไปอ่านหนังสือที่พิมพ์จากบทความของเลนินหรือของสตาลินและของเมาเซตุง และดูการปฏิบัติจริงของท่านเหล่านี้ก็จะทราบได้ว่า สำหรับตำบลเล็ก ๆ นั้น เอาเจ้าหน้าที่ใหม่ไปช่วยเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่ต้องใช้คนเก่า แต่ความจริงเมื่อจีนคอมฯ ได้ปลดแอกทางเหนือแล้ว ตอนที่เคลื่อนมาทางใต้ เขาประกาศเผงทีเดียว บอกว่าบรรดาเจ้าหน้าที่เก่าให้คงอยู่ การต่อต้านมันก็ลดน้อยลง ถ้าเขาบอกว่าเปลี่ยนคนเก่าหมดแล้วพวกกองทัพคอมมิวนิสต์ปกครองได้ไหม ทำไม่ได้ในคุณนา คุณต้องรู้ นี่เราพูดกันในแง่ปฏิบัติก็จำเป็นต้องใช้คนเก่า ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะใช้คนเก่าอย่างไรให้ได้ผล ไม่ใช่ปลดคนเก่าออกหมดคนเก่าไม่ดีก็ต้องเอาออกไป

ฉัตรทิพย์ :

ทีนี้คงไว้ก็ต้องเปลี่ยนมารับใช้จุดหมายของการเปลี่ยน มีปัญหาหรือเปล่าครับ

ท่านปรีดี :

มีปัญหาคือ เขาจะซื้อสัตย์ใหม่ เขารับใช้เมื่อเขาได้โอกาสหรือเปล่า

ฉัตรทิพย์ :

แสดงว่า ความคิดของกลุ่มใหม่ของคณะราษฎรยังไม่สามารถที่จะเปลี่ยนอุดมการณ์ (ideology) ของระบบราชการได้

ท่านปรีดี :

เปลี่ยนเร็วยังไม่ได้ ต้องใช้เวลา แต่เดี๋ยวนี้เมื่อผ่านไปสักชั่วอายุคนหนึ่งแล้ว คนรุ่นใหม่ควรจะดีขึ้น แต่เดี๋ยวนี้อาจดีขึ้นหรือเปล่า ในหมู่พวกผมนี้มีหักหลังกัน บางคนเอาความคิดเพื่อเอาใจพวกเก่าเขา ผลสุดท้ายก็ยิ่งเตลิดเปิดเปิงใหญ่ไปคนละแนว ห่างไกลไปจากคณะราษฎรส่วนใหญ่

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ คณะราษฎรได้ปรับปรุงระบบการบริหารแผ่นดินหรือเปล่า

ท่านปรีดี :

เปลี่ยน ทำไมจะไม่เปลี่ยน ออกพระราชบัญญัติเอะอะเยะไป

ฉัตรทิพย์ :

เปลี่ยนอะไรบ้างครับ

ท่านปรีดี :

1. มีพระราชบัญญัติปรับปรุงทบวงกรม เปลี่ยนระบบราชการเก่า
2. มีระบบเทศบาล เกี่ยวแก่การศึกษา ได้มีเขียนไว้ในหนังสือหลายเล่ม ที่ไม่ให้เชื่อไสยศาสตร์ ข้าราชการพลเรือนมีสอบแข่งขัน

คุณกาญจนาอ่านให้หมดก่อน

กาญจนา :

อ่านบทความ

ประการที่ 3 นอกจากหัวหน้าคณะราษฎร 3 ท่านคือ พระยาพหลฯ พระยาทรงฯ และพระยาฤทธิฯ นี้มีความรู้ความชำนาญการทหาร สามารถทำการยึดอำนาจรัฐได้สำเร็จแล้ว ส่วนสมาชิกหลายคนแม้มีความรู้ทางทฤษฎีวิชาเกี่ยวกับการสถาปนาประเทศ แต่ก็ขาดความชำนาญในการปฏิบัติและขาดความชำนาญในการติดต่อกับราษฎร ประการที่ 4 การเชิญข้าราชการเก่าบริหารประเทศนั้น ผมหวังให้ท่านเหล่านั้นก้าวหน้าเกินไปกว่าที่ท่านเหล่านั้นจะทำได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงในขบวนการอภิวัฒน์ถึงกับมีการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 10 ธ.ค. พ.ศ. 2475

ท่านปรีดี :

คือว่าเราเร็วไป ความจริงพวกท่านผู้ใหญ่ที่เข้ามาก็ต้องการร่วมมือ แต่เราเร็วเกินไปที่ท่านจะรับได้

กาญจนา :

แล้วในช่วงระหว่างนั้น หลังจากเปลี่ยนการปกครองแล้วมีการพูดคุยกันในแง่ของการที่จะทำความเข้าใจกันให้มากขึ้นกับพวกท่านผู้ใหญ่นี้ เช่นความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศโดยเปลี่ยนระบบ

ท่านปรีดี :

ตัวอย่างเรื่องของการเศรษฐกิจ ความจริงก่อนเปลี่ยนการปกครอง เจ้าคุณมโนฯ ท่านก็แสดงว่าท่านก็ซ้ามากอยู่เหมือนกัน ก็เรื่องเป็นอย่างนั้น แต่ในหมู่ด้วยกันก็มีบางคนนิยมไปทางฮิตเลอร์ ความแตกแยกในขบวนการว่าเกิดขึ้นหลายแขนงคือในระหว่างผู้ก่อการฯ และผู้ที่มีใจผู้ก่อการฯ แต่ยุพระยามโนฯ ให้เข้าใจผิด

กาญจนา :

ก่อนจะทำอาจารย์เห็นวีรรอยของพวกนี้บ้างไหมคะ พวกที่นิยมไปทางเยอรมันหรือฮิตเลอร์มาก่อนไหมคะ

ท่านปรีดี :

เห็นบางคนนิยมลัทธิทหารเผด็จการ แต่ก็เห็นว่าไม่เป็นอะไร เมื่อเปลี่ยนแล้วเราก็อำ
ความเข้าใจกันได้

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ จุดหมายที่จะเปลี่ยนถึงระบบเศรษฐกิจมีการพูดกันก่อนทำไมครับ

ท่านปรีดี :

ก็มีพูดกัน

คำชี้แจงเพิ่มเติมเรื่องความคิดทำโครงการเศรษฐกิจสำหรับสยาม

ความคิดของผมที่เห็นว่าสยามควรมีโครงการเศรษฐกิจนั้น มิใช่เกิดขึ้นทันใดและมี
ใช่เป็นไปตามความนึกคิดเดา ๆ โดยไม่มีหลักทฤษฎีเศรษฐกิจ

ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า
ราษฎรได้มีความอึดคั่งขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับเสมอภาค
ในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม
ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วจะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่ามีวิ
ดิที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น

เมื่อผมได้ทุนรัฐบาลไปศึกษากฎหมายในฝรั่งเศสนั้น แม้ผมเป็นเนติ
บัณฑิตสยามแล้ว แต่ผมมีอายุเพียง 20 ปี อาจารย์ของผมจึงแนะนำให้เข้าศึกษา
ในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ชั้นต้นเหมือนนักเรียนฝรั่งเศสตามหลักสูตรคณะกฎหมาย
(Faculte de Droit) ที่ต่างกับการศึกษาในสยามและในประเทศเองโกล-แซกซอน
คือ สมัยก่อนสถาปนาสาธารณรัฐฝรั่งเศสครั้งที่ 3 (3e Republique, ค.ศ.1870)
นั้น คณะกฎหมายฝรั่งเศสก็สอนเฉพาะกฎหมายเอกชนและกฎหมายรัฐธรรมนูญ
ทำนองหลายประเทศเองโกล-แซกซอน แต่ต่อมารัฐบาลแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส
ครั้งที่ 3 ได้เพิ่มหลักสูตรคณะกฎหมาย คือ นอกจากสอนวิชาประเภทกฎหมายเอกชน
แล้ว ก็ให้มีวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ถือว่าเป็นรากฐานของสังคม และให้มี

กฎหมายมหาชนอีกหลายสาขาซึ่งถือว่าเป็นโครงสร้างเบื้องต้นของสังคม
ผมจึงศึกษาเศรษฐศาสตร์ภาค 1 ในปีที่ 1 และภาค 2 ในปีที่ 2 ของ
ปริญญาตรีกฎหมาย และในปริญญา Licence ปีที่ 3 ก็ได้เรียนกฎหมายการค้า
และกฎหมายแรงงานด้วย

โดยที่ผมสนใจในวิชาเศรษฐศาสตร์ จะนั่นเมื่อผมสอบไล่ได้ปริญญา
เอกกฎหมายฝ่ายนิติศาสตร์แล้ว ผมจึงสอบไล่ได้เพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่งคือ “ประกาศ
นียบัตรการศึกษาชั้นสูงทางเศรษฐกิจการเมือง” (Diplome d’Etudes Superieures
d’Economie Politique) ซึ่งมีวิชาเศรษฐศาสตร์พิศดาร, ประวัติศาสตร์ลัทธิเศรษฐกิจ,
กฎหมายและวิทยาศาสตร์การค้า กฎหมายและวิทยาศาสตร์การแรงงาน
ผมจึงได้ศึกษาระบบเศรษฐกิจหลายชนิด รวมทั้งระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่เกี่ยวข้อง
กับแผนเศรษฐกิจ

ผมจึงเกิดจิตสำนึกว่าสมควรที่สยามจะได้มีแผนเศรษฐกิจตามทฤษฎี
สังคมนิยมที่เป็นวิทยาศาสตร์โดยสมานกับสภาพท้องที่กาลสมัยของสยามเท่าที่ผม
ประสบพบเห็น และที่ได้เปลี่ยนแปลงต่อ ๆ มาในระหว่างที่ผมศึกษาอยู่นั้น

จะนั่นผมจึงได้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเสนอที่ประชุมเพื่อนที่ร่วมผู้ก่อ
ตั้งคณะราษฎรที่กรุงปารีส

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์เอาอะไรต่ออะไรไปแจกหลายอย่าง เห็นในหนังสือคุณประยูรฯ ว่า

ท่านปรีดี :

เขากล่าวคลาดเคลื่อนหลายเรื่อง เช่นว่าไปแจกในคลองประปาอะไรต่ออะไร
ผมถึงได้ฟ้องสำนักพิมพ์และกระทรวงศึกษาฯ ซึ่งเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการฯ
ให้รางวัลหนังสือฯ

ฉัตรทิพย์ :

ตกลงมีการทำความเข้าใจกันแค่ไหนก่อนปฏิวัติ

ท่านปรีดี :

ผมก็บอกแล้ว ผมเปลี่ยนการปกครองคราวนี้ไม่ใช่เปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายองค์ ผมเขียนไว้คุณอ่านแล้วใช่ไหม

จักรทิพย์ :

ผมอ่านแล้วครับ แล้วท่านผู้อื่นเข้าใจอันนี้ไหมครับ

ท่านปรีดี :

คืออย่างนี้ครับ เวลานั้น ร.ท.แปลก (จอมพลพิบูลฯ) บอกว่า “อาจารย์เอาอย่างไร ผมเอาอย่างนั้น ขอให้ได้เปลี่ยนการปกครองเท่านั้น เสร็จแล้วตั้งโต๊ะให้อาจารย์เขียนเอาตามใจชอบ” ก็แปลว่ายอมตามผม เปลี่ยนการปกครองแล้วก็เกิดมีการยุเหยียให้แตกกันขึ้น

จักรทิพย์ :

ตอนหลังบอกว่า เมื่อการปฏิวัติสำเร็จแล้ว คนจีนได้มาหาท่านอาจารย์ มีทางด้านหวังหลี่นำมา แล้วบอกว่าคณะนายทุนเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงคราวนี้ แต่สรุปแล้วคณะนายทุนเห็นด้วยหรือเปล่าครับ

ท่านปรีดี :

ไม่จริง เรื่องนี้ภายหลังเรื่องกรณีขบถบรรดาเสร็จไปแล้ว ตอนนั้นผมอยู่มหาดไทย ที่นี้พวกกรรมกรจีนโรงสีนัดหยุดงาน ปัญหาจากตรงนี้ก็ก่อน ผมก็ไม่ได้ปราบปราม เพราะถือว่าเป็นสิทธิกรรมกรโรงสี คังนั้นฝ่ายนายทุนเจ้าของโรงสีจึงไปหาหลวงพิบูลฯ สั่งผ่านมาทางหลวงอดุลย์ฯ ให้จับหัวหน้ากรรมกรโรงสี และสั่งให้รัฐบาลสมัยเจ้าคุณมโนฯ กล่าวหาว่าผมเป็นคอมมิวนิสต์ คนก็ช่วยเผยแพร่ซ้ำเติมกันอีก

จักรทิพย์ :

คณะสมาคมจีนมาหาอาจารย์ นายตันซิวเม้ง บอกว่าชื่นชมกับคณะราษฎร ประเด็น

ของผมคือ คณะนายทุนสนับสนุนคณะราษฎรหรือเปล่า คณะราษฎรมีฐานของ
กรรมพืของไทยหรือเปล่า

ท่านปรีดี :

เขาเฉย ๆ คำว่ากรรมพื คุณหมายความว่าอย่างไร

ฉัตรทิพย์ :

Bourgeois (บัวร์จัวส์) ครับ

ท่านปรีดี :

กรรมพืนี้ ถ้าตามหลักแบ่งชนชั้นในอินเดียสมัยพุทธกาลมีเศรษฐี คหบดี กระดุมพื
กระดุมพืที่เป็นพวกพ่อค้าในชนบท เป็นพวกนายทุนมีเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ใ้ให้
ส่วน Bourgeoisie (บัวร์จัวส์) นั้นเป็นชนชั้นนายทุนสมัยใหม่ เจ้าของปัจจัยการ
ผลิตทางสังคม พ.ค.จ.แปลเป็นจีนว่า “จื่อ ฉ่าน เจียจี้” แปลว่า “ชนชั้นมีสมบัติ”
ผมแปลว่า “ชนชั้นเจ้าสมบัติ”

ฉัตรทิพย์ :

ครับ อาจารย์ใช้คำว่าชนชั้นเจ้าสมบัติสำหรับคำว่า Bourgeois (บัวร์จัวส์) คณะราษฎร
เป็นชนชั้นไหนครับ

ท่านปรีดี :

หลายชนชั้นด้วยกัน เท่ากับแนวร่วมชนิดหนึ่ง

ฉัตรทิพย์ :

แต่เป็นตัวแทนทางความคิดของ Bourgeois (บัวร์จัวส์) ใช่ไหมครับ

คำชี้แจงเรื่องชนชั้นและกำเนิดของชนชั้น

ท่านปรีดี :

การสัมภาษณ์ผมครั้งนี้มีเรื่องอ้างถึง "ชนชั้น" ไว้หลายแห่ง ฉะนั้นผมจึงทำคำชี้แจงเรื่องชนชั้นและกำเนิดของชนชั้นตามที่ผมเข้าใจไว้ดังต่อไปนี้

(1) สาขาศึกษาของมาร์กซ์ที่แตกแยกออกเป็นสาขานิกายต่าง ๆ นั้น มีความเข้าใจแตกต่างกันเรื่องชนชั้นและกำเนิดของชนชั้น อาทิ บางนิกายเข้าใจผิดว่ามาร์กซ์เป็นคนแรกที่ค้นพบว่ามิชนชั้น และการต่อสู้ในระหว่างชนชั้นในสังคม แต่ตามจดหมายของมาร์กซ์ถึง Weydemeyer เมื่อ ค.ศ.1852 นั้น มาร์กซ์ได้ชี้แจงว่าความคิดมิใช่เป็นของมาร์กซ์ในการพบชนชั้นในสังคมและการต่อสู้ระหว่างชนชั้น หากนักประวัติศาสตร์เจ้าสมบัติ (Bourgeois Historians) เป็นผู้ค้นพบก่อนมาร์กซ์ ที่ได้พรรณนาถึงการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ในการแบ่งชนชั้นและนักเศรษฐศาสตร์เจ้าสมบัติ (Bourgeois Economists) ก็ได้วิจัยประจักษ์กายวิภาคเศรษฐกิจ (Economic Anatomy) ของชนชั้นทั้งหลาย สิ่งที่มาร์กซ์ได้ทำเป็นของใหม่คือ พิสูจน์ให้เห็น 3 ประการคือ

ประการที่ 1 ความเป็นอยู่ของชนชั้นต่าง ๆ นั้นขึ้นกับระดับขั้นต่าง ๆ ของการผลิต

ประการที่ 2 การต่อสู้ระหว่างชนชั้นนั้นจะนำไปสู่เผด็จการของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (Proletariat)

ประการที่ 3 เผด็จการชนิดนี้ในตัวของมันเองประกอบเป็นระยะหัวต่อ (Transition) ไปสู่การเลิกล้มชนชั้นต่าง ๆ และไปสู่สังคมที่ไม่มีชนชั้น

(2) ในบทความของผมเรื่อง "ความเป็นอนิจจังของสังคม" และในหลายบทความต่อ ๆ มานั้น ผมได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า "Class" ในภาษาอังกฤษที่สืบมาจากภาษาละตินว่าเป็นมาอย่างไร ซึ่งตำราประวัติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ของเจ้าสมบัติ (Bourgeois) ได้เขียนไว้ต่อ ๆ กันมา ในการพัฒนาและคำอธิบายที่ขยายความต่อมาโดยมาร์กซ์และเลนินซึ่งได้สอนยูวชนรัสเซียไว้เมื่อ ค.ศ. 1920 ว่า ชนชั้นโดยทั่วไป (Classes in General) หมายถึงสิ่งที่ทำให้บุคคลส่วนหนึ่งของสังคมถือเอาผลการทำงานของมนุษย์ส่วนอื่นในสังคมเป็นของตน แต่ถ้าศึกษา

ข้อเขียนของเลนินให้ละเอียดก็จะเห็นได้ว่า เลนินมิได้หยุดอยู่เพียงชนชั้นใหญ่ ๆ 2 ชนชั้นในสังคมเท่านั้น หรือหยุดอยู่เพียงชนชั้นเจ้าสมบัติ (Bourgeoisie) กับชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (Proletariat) ที่เผชิญหน้ากัน หากเลนินดำเนินตามคำสอนของมาร์กซ์ และเองเกลส์ที่ถือว่าความมียู่ของชนชั้นต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับระดับขั้นต่าง ๆ ของการผลิต

(3) ผู้ที่ศึกษาหรือแปลแถลงการณ์ของมาร์กซ์ฉบับแรกที่พิมพ์เมื่อ ค.ศ.1848 นั้นก็เข้าใจชนชั้นเจ้าสมบัติ (Bourgeoisie) แตกต่างกับความหมายที่แท้จริงที่มาร์กซ์กับเองเกลส์ได้นำเอาคำฝรั่งเศสนั้นมาใช้ในแถลงการณ์นั้นฉบับภาษาเยอรมัน, ภาษาอังกฤษ และภาษาอื่น ๆ ด้วย

ต่อมาเองเกลส์ได้ทำหมายเหตุไว้ในฉบับภาษาอังกฤษที่พิมพ์ต่อ ๆ มานั้นดังต่อไปนี้

“By bourgeoisie is meant the class of modern capitalists, owners of the means of social production and employers of wage-labour.”

แปลเป็นไทยว่า “คำว่า บัวร์จัวซี” หมายถึงชนชั้นนายทุนสมัยใหม่, เจ้าของปัจจัยการผลิตทางสังคมและเป็นผู้ใช้แรงงานของลูกจ้างแรงงาน”

ฉะนั้น บัวร์จัวซีจึงมิใช่ชนชั้นเล็ก ๆ น้อย ๆ หากเป็นนายทุนสมัยใหม่ที่ มั่งมีมหาพาร

คอมมิวนิสต์จีนอาจารย์ใหญ่ ๆ รุ่นแรกในประเทศจีนมองเห็นคำว่า “บัวร์จัวซี” (Bourgeoisie) ที่มาร์กซ์และเองเกลส์นำมาใช้นั้นมีความหมายเฉพาะ จึงใช้ทับศัพท์เป็นภาษาจีนว่า “ปู้ เรอ จั๋ว ซี” ต่อมาจึงถ่ายทอดเป็นภาษาจีนออกสำเนียงว่า “จื่อฉ่านเจียจี้” แปลว่า “ชนชั้นผู้มีสมบัติ” ส่วนผมถ่ายทอดคำฝรั่งเศสนั้นเป็นภาษาไทยว่า “ชนชั้นเจ้าสมบัติ”

(4) “บัวร์จัวซี” ตามความหมายของมาร์กซ์และเองเกลส์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นโดยการพัฒนาการผลิตของสังคมมาเป็นระบบทุนสมัยใหม่ โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมในยุโรปเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และระบบทุนนั้นก็ได้พัฒนาต่อมาในสหรัฐอเมริกา และในญี่ปุ่น ฯลฯ

แต่ในสยามตามสภาพก่อน พ.ศ.2475 นั้น เครื่องมือการผลิตยังมิได้พัฒนาเหมือนอย่างในยุโรปหรือในอเมริกาเหนือ ชั้นระดับการผลิตของสังคมสยามสมัย

นั้นยังเป็นวิธีการผลิตศักดินา ซึ่งมีระบบทุนสมัยใหม่เล็ก ๆ น้อย ๆ แทรกอยู่เท่านั้น ฉะนั้น จะถือเอาว่าคณะราษฎรเป็นพวกบูร์จัวซีตามความหมายของมาร์กซ์และเอง เกลส์ยังไม่ได้ ถ้าจะกล่าวถึงผู้มีเงินตามวิธีการผลิตศักดินาก็อาจมีเพียงคนหรือสองคน ส่วนมากก็เป็นข้าราชการและผู้มีอาชีพอิสระพอมีเงินบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ และบางคนเป็นกรรมกร ชาวนา ก็มี คนขับรถก็มี

ฉัตรทิพย์ :

หลังจากที่ทำสำเร็จแล้วใช่ไหมครับ

ท่านปรีดี :

ไม่ใช่ครับ ขนาดวันลงมือทีเดียว แต่ก็เป็นคนเล็ก ๆ ไป ในบัญชีก็ไม่ได้ ตำแหน่งอะไรทั้งพวกชาวนา กรรมกร แต่ทว่าจะไปเอาเป็นตัวแทนของชนชั้นศักดินาลงไปไม่ได้ ในหมู่นั้นมีความคิดต่าง ๆ คือ จะเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นการปกครองแผนใหม่

ฉัตรทิพย์ :

แต่เรื่องการปฏิรูปที่ดิน มีใครคิดบ้างไหมครับ

ท่านปรีดี :

บางคนก็มีที่ตามแนวทางผม บางคนบอกว่าเอาอะไรก็เอากัน ผมตอบแล้วว่าคณะราษฎรเป็นแนวร่วมชนิดหนึ่งซึ่งเห็นพ้องกันในการเปลี่ยนระบบกษัตริย์ที่อยู่เหนือกฎหมายมาเป็นกษัตริย์ภายใต้กฎหมาย ส่วนต่อไปนั้น ก็มีระดับความต้องการต่าง ๆ กัน โปรดอย่าลืมว่าที่เราสนทนากันครั้งนี้ เราพิจารณาถึงสภาพสังคมสยามเมื่อก่อน พ.ศ.2475 อันเป็นเวลาประมาณ 50 ปีมาแล้ว

ฉัตรทิพย์ :

ผมอยากขอลามเรื่องคณะราษฎรกับชนบท อย่างคณะก็กมินตั้งเปลี่ยนชนบทเงินไม่

สำเร็จ แก้ปัญหาชนบทจีนได้น้อยมาก อันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าทำให้พรรคก๊กมินตั๋งต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด อย่างคณะราษฎรและปัญหาชนบทที่ท่านได้พูดเมื่อกี้นี้เป็นแรงจูงใจอันหนึ่งที่สำคัญมากในการทำการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น ทั้งความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาชนบทของคณะราษฎรก็ได้ปรากฏชัดในความคิดของท่านในแผนเศรษฐกิจ อันนี้ผมใคร่เรียนถามท่านว่าทำไมคณะราษฎรจึงลงไปแก้ปัญหาชนบทของไทยไม่ได้

ท่านปรีดี :

ผมขอชี้แจง 2 เรื่องที่คุณกล่าวถึงคือ

(1) ที่คุณว่า “คณะก๊กมินตั๋งก็เปลี่ยนชนบทจีนไม่สำเร็จ แก้ปัญหาชนบทจีนได้น้อยมาก อันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าทำให้พรรคก๊กมินตั๋งต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด” นั้น ผมเห็นว่ายังไม่ควรสรุปเช่นนั้น ผมขอให้คุณสังเกตประวัติศาสตร์จีนเกี่ยวกับเรื่องนั้น และสภาพการที่วิวัฒนาการมาถึงปัจจุบันนี้

ประการที่ 1 การที่พรรคก๊กมินตั๋งไม่แก้ปัญหาชนบทนั้นเป็นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งในบรรดาหลายเหตุสำคัญที่ทำให้ก๊กมินตั๋งพ่ายแพ้บนผืนแผ่นดินใหญ่

ผมขอให้สังเกตว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้แถลงเปิดเผยว่า ราษฎรจีนได้ชัยชนะก๊กมินตั๋งนั้นมี “ชนชั้นคนงาน” (Working class) เป็นชนชั้นนำ ซึ่งทำพันธมิตรกับ “ชนชั้นชาวนา” และมีแนวร่วมกับ “ชนชั้นผู้มีทุนน้อย” (Petty bourgeoisie) และกับ “ชนชั้นนายทุนแห่งชาติ” (National bourgeoisie) มีโอกาสชนชั้นเดียวเท่านั้น ฉะนั้นนอกจากเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ก๊กมินตั๋งมิได้แก้ปัญหาชนบทแล้ว ก๊กมินตั๋งก็มีได้แก้ปัญหาของ “ชนชั้นคนงาน” ที่เป็นชนชั้นนำ และมีได้แก้ปัญหาที่พอเหมาะพอควรให้แก่ “ชนชั้นผู้มีทุนน้อย” และ “ชนชั้นนายทุนแห่งชาติ” จึงเป็นเหตุให้ พ.ค.จ. ได้พลังแนวร่วมแห่งชาติอันกว้างใหญ่ท่วมทับพลังของก๊กมินตั๋ง เหตุสำคัญที่ทุกชนชั้นของจีนดังกล่าวนี้ร่วมกันขัดแย้งก๊กมินตั๋ง คือการฉ้อราษฎร์บังหลวง (Corruption) ของข้าราชการทั้งทางทหารและพลเรือน และการใช้อำนาจเผด็จการปฏิบัติแก่พลเมืองจีน คนจีนทุกชนชั้นที่มีความรักชาติของตนก็ไม่พอใจสิ่งดังกล่าวนี้

นอกจากนั้นถ้ากล่าวในแง่ยุทธศาสตร์ยุทธวิธีทำสงครามภายในระหว่าง

ก็กินตั้งกับราษฎรจีนที่นำโดย พ.ค.จ.แล้ว ฝ่ายก็กินตั้งเสียเปรียบหลายประการ
อาทิ

(1) พลทหารก็กินตั้งเป็นพลทหารถูกเกณฑ์มารบมีกำลังใจต่ำกว่า
ทหารคอมมิวนิสต์ที่เป็นทหารอาสาสมัคร

(2) การบังคับบัญชาทหารจำนวนมาก ๆ นั้น เจียงไคเช็ครวบอำนาจไว้
ในมือมากเกินไป เพราะไม่ไว้วางใจนายพลรอง ๆ ลงไป

๗๑ ๗๑ ๗๑

ประการที่ 2 ถ้าคุณติดตามข่าวสารของจีนเสมอ ๆ แล้วก็ทราบได้ว่า
ปัจจุบันนี้รัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีน ไม่ใช้การทหารเพื่อรวมไต้หวันภายใต้
ก็กินตั้ง หากใช้วิธีเจรจาและชักชวนให้ผู้นำที่ไต้หวันเห็นดีเห็นชอบที่จะ
เข้าร่วมกันกับสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ฝ่ายก็กินตั้งก็ยังไม่ยอมเห็นดีเห็นชอบ
เช่นนั้น หากยังขืนยึดครองเกาะไต้หวันอยู่ต่อไปอีกโดยหวังได้ความช่วยเหลือ
จาก ส.ร.อ. ผมไม่ทราบแน่ชัดว่า ไต้หวันปรับปรุงชนบทอย่างไร

ประการที่ 3 รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ได้ปลดแอกบนผืนแผ่นดิน
ใหญ่ของจีนสำเร็จแล้วก็ได้แก้ปัญหาชนบทตามวิธีการของท่านเหมาเจอตุง
ต่อ ๆ มาท่านตั้งเสียผิงกับคณะฯ ได้มีอิทธิพลในสาธารณรัฐประชาชนจีน ท่านก็ได้
แสดงถึงความกล้าหาญของการพัฒนาประเทศที่แล้วมา 4 ประการ และท่านจะ
ดำเนินให้มีการทันสมัย 4 อย่าง คือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, เกษตรกรรม (ซึ่ง
รวมถึงชาวนา), อุตสาหกรรม, การป้องกันประเทศ

(2) ที่คุณอยากทราบว่า ทำไมคณะราษฎรจึงลงไปแก้ปัญหาชนบทของ
ไทยไม่ได้นั้น ขอให้คุณอ่านดูให้ดี พอเปลี่ยนการปกครองแล้ว เราก็รีบออก
พ.ร.บ.ห้ามยึดทรัพย์สินของกสิกร คุณรู้หรือเปล่า

ฉัตรทิพย์ :

เคยได้ยินครับ

ท่านปรีดี :

อันนี้สำคัญ ต้องอ่านความเป็นอนิจจังของสังคมอีกหนว่า เราได้ทำอะไรมา เพราะ

เหตุว่าในประเทศจีนนั้นขุนยัดเซ็นหาได้แต่ต้องอะไรไม่ แต่ส่วนของเรา เราได้เปลี่ยนอาณัติของเจ้าของที่ดิน ซึ่งจะยึดทรัพย์สินสมบัติของชาวนา มาจนกระทั่งควาย จนกระทั่งลูกเมีย อะไรต่ออะไรนี้ ในเมืองจีนสมัยที่กมินตั๋งยังมีอยู่ แต่ของเราก็ได้เลิกทันที เปลี่ยนความสัมพันธ์ทางการผลิตมาเป็นความสัมพันธ์อย่างชนิดที่เจ้าของที่นา แล้วผมก็ได้เสนอโครงการเศรษฐกิจ คืออยู่ดี ๆ คุณนึกหรือว่าเปลี่ยนพรวดพราดก็ทำได้ แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จและผมก็ต้องถูกเนรเทศมา กับปรับปรุงภาษาไทย เลิกรัฐูปการ ผมก็ได้อธิบายไว้แล้ว

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ อุปสรรคที่คณะราษฎรไม่สามารถแก้ไขปัญหามานจนกระทั่งลุกล่วงไปเต็มทีคือเกิดได้เพียงส่วนเดียวในชนบทไทย เป็นเพราะปัญหาของนายทุน หรือว่าเป็นปัญหาของเจ้าของที่ดิน ที่เป็นพลังที่ต่อต้าน

ท่านปรีดี :

ผมนึกว่า ถ้าจะพูดพลังต่อต้านละก้อ ก็คือพลังที่มีอยู่ภายในคณะราษฎร ส่วนหนึ่งซึ่งต้องการที่จะปกครองอย่างฮิตเลอร์ที่เป็นตัวสำคัญ และพวกปฏิกริยาบางคนภายในรัฐบาลและภายนอกรัฐบาล

ฉัตรทิพย์ :

มันต้องมีฐาน ฐานเดิมเป็นอะไรครับ

ท่านปรีดี :

ฐานเดิมคือ อุดมการณ์ของเขา เขามาร่วมในฐานะที่อยากจะตัดอำนาจพระเจ้าแผ่นดินลงไปให้ใหม่ละ ให้มีการปกครองแผนใหม่

ฉัตรทิพย์ :

แต่ไม่ใช่ทุนนิยมใช่ใหมครับ เพราะทุนนิยมยังไม่เกิด เป็นฐานระบบราชการเดิมใช่ใหมครับ

ท่านปรีดี :

มันราชการซีคุณ อย่างจอมพล ป.คุณว่าเป็นชนชั้นอะไร

ฉัตรทิพย์ :

เป็นนายทุนน้อยที่ใช้ฐานของระบบราชการดั้งเดิม

ท่านปรีดี :

มันก็ใช่ตรงนั้น ถึงคุณละใช้ฐานอะไรนี้พูดจริง ๆ

ฉัตรทิพย์ :

ผมใช้ฐานนายทุนน้อยเหมือนกัน

ท่านปรีดี :

บางที่จะมากนะ คุณไปเมืองนอกด้วยทุนอะไร ถ้ายิ่งทุนส่วนตัวแล้วละก็หลายทีเดียว

ฉัตรทิพย์ :

ทุนฝรั่งครับ

ท่านปรีดี :

ลูกศิษย์คุณที่เรียนในมหาวิทยาลัยปีหนึ่งต้องมีทุนเท่าไรถึงจะเรียนได้ คือเมื่อจะพูดเรื่องชนชั้นละก็ มันมาก ผมจะขอสรุปคือคุณยอมรับไหมว่า นักศึกษาเวลานี้ในระบบการเมืองของไทย เราอย่าปิดบังกันเลย เราแสดงตัวเลขกันดีกว่า ผมก็แสดงตัวแล้วว่าผมชนชั้นอะไร อย่างพวกลูกศิษย์ของคุณเวลานี้เรียนในมหาวิทยาลัยจะต้องใช้เงินปีละเท่าไร เพื่อจะให้ได้ปริญญา เดือนละ 2,000 บาทพอไหม จะไม่พอเอาละกระมัง หมายความว่า ปีละ 24,000 บาทพอไหม ที่นี้จะหาเงินมา 24,000 บาท จะต้องมีทุน แล้วที่นี้ขอทราบสถิติ คุณจะพอบอกผมได้ไหมว่า พวกที่เรียนในมหาวิทยาลัยเป็นลูกชานาที่แท้จริง กับเป็นลูกกรรมกรที่แท้จริงก็

เปอร์เซนต์ เราจะต้องยอมรับความจริง แล้วถ้าคุณไม่ยอมรับความจริงอย่างนี้ คุณแก้ปัญหาสังคมก็ไม่ได้ ก็เพราะว่าผมผิดพลาดผมบอกแล้ว ผมนะจะมีเจตนาดี ผมสามารถสละชนชั้นได้ แต่ว่าเราไปเร็วจนเกินไป ผลมันก็เลยกลับข้างลงไป

ฉัตรทิพย์ :

แม้กระทั่งเดี๋ยวนี้จะเป็นการเร็วไปไหมครับที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมนิยม ควรจะปฏิวัติกรรมพีให้เรียบร้อยไปเสียก่อน เป็นประชาธิปไตยกันก่อนก็พอ

ท่านปรีดี :

คำว่า “กรรมพี” นั้นผมชี้แจงไว้ในหลายบทความแล้วว่าไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นคำแปลศัพท์ฝรั่งเศส “บัวร์จัวส์” (Bourgeois) และ “บัวร์จัวซี” (Bourgeoisie) ผมขอให้คุณอ่านหลายบทความที่ผมชี้แจงรากของศัพท์และที่มาของศัพท์นั้น และเหตุใด มาร์กซ์และเอนเกลส์ที่เป็นชาวเยอรมันจึงนำเอาคำฝรั่งเศสนั้นมาใช้ที่บัพศพท์ใน แดลงการ์ณ และในบทความมากมายหลายตอนของท่านที่เขียนเป็นภาษาเยอรมัน และภาษาอังกฤษ

ส่วนการปฏิวัติที่เรียกว่า “บัวร์จัวส์ เรบโวลูชัน” (Bourgeois Revolution) นั้น ขอให้คุณศึกษาประวัติศาสตร์ของการนั้นก็จะทราบได้ว่า เมื่อชาวบัวร์ฝรั่งเศส ในยุคกลางได้พัฒนาเป็นคนร่ำรวยขึ้นแล้ว พระราชาธิบดีฝรั่งเศสได้ให้มี “ฐานันดรอันดับที่ 3” ของสังคมฝรั่งเศส ต่อมา “บัวร์จัวส์” หรือเจ้าสมบัติใหม่นี้ได้ต่อสู้ เพื่อสิทธิเสรีภาพและเสมอภาคของพลเมืองด้วย และเป็นผู้ออกทุนให้พลเมืองทำการปฏิวัติ เช่น พลเมืองที่ปารีสโจมตีคุก “บาสตีย์ล” เมื่อ ค.ศ.1789 ซึ่งชาวฝรั่งเศสถือว่าเป็นการปฏิวัตินี้ใหญ่นั้น บัวร์จัวส์ซึ่งเป็นนายธนาคารเป็นผู้ออกเงินซื้ออาวุธและเงินค่าใช้สอยอื่น ๆ ให้แก่พลเมืองเหล่านั้น การปฏิวัตินี้ดังกล่าวจึงมีชื่อว่า “บัวร์จัวส์ เรบโวลูชัน” สมกับที่ “บัวร์จัวส์” เป็นตัวการสำคัญในการกระทำนั้น มาร์กซ์กับเอนเกลส์และสานุศิษย์โดยตรงจากท่านจึงเรียกชื่อปฏิวัตินั้นนั้นถูกต้องตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าคุณจะเอาอย่างที่คุณเรียกว่า “ปฏิวัติกรรมพี” แล้ว แม้คำว่า “กรรมพี” คุณจะหมายถึง “บัวร์จัวส์” ก็ตาม แต่จะมี “บัวร์จัวส์” ที่เป็นนายทุนสมัยใหม่ เจ้าของปัจจัยการผลิตทางสังคม (Modern Capitalist, owners

of the means of social production) คนใดบ้างที่ยอมออกทุนจำนวนมากในการ
อภิวัฒน์

ผมเห็นว่าศัพท์ไทยที่คนไทยส่วนมากพอเข้าใจได้คือ “ประชาธิปไตย”
ไม่จำเป็นต้องนำเอาคำ “ระบอบพี” ที่มีความหมายดังที่ผมกล่าวไว้ในหลายบท
ความแล้วนั้นมาเป็นคุณศัพท์ก็ได้ แม้มาร์กซ์ซึ่งเป็นเมธีใหญ่ของคอมมิวนิสต์นั้น
ผมเคยกล่าวไว้ว่า ท่านได้เตือนสานุศิษย์ของท่านไว้ว่าการอภิวัฒน์ต้องไปที่ละชั้น ๆ
แบ่งออกเป็น 3 ชั้นใหญ่ โบราณไทยสอนไว้ว่า “ขั้นต้นไม้ที่เดียวสุดยอดจะปลัด
ตกลงมา”

ฉัตรทิพย์ :

แต่คราวนี้ในประเทศด้อยพัฒนา เขาไม่อยากจะโรมันล่าหลังมามาก ประสบการณ์
คนละอันกับยุโรป

ท่านปรีดี :

ระวังหกคะเมน แล้วจะถูกฝ่ายขวาดึงเอาไป และยิ่งจะกลายเป็นซ้ำ ได้อำนาจรัฐ
แล้วถูกปราบเปล่า ๆ นี่ผมบอกจริง ๆ อำนาจอิทธิพลกำมันไม่ไข่หมดไปได้ง่าย ๆ
ต้องไปที่ละชั้นกว่าจะถึงขั้นที่ 3 อีกนาน เอาอย่างประเทศจีน ทุกวันนี้ประเทศจีน
ที่บอกว่าโซเวียตทำไม่ได้จะถอยหลังกลับอะไรต่ออะไร เติ้งเสี่ยวผิงขึ้นมาปฏิบัติ
อย่างไรทุกวันนี้ จนพวกที่หลงตามจีนไปพักใหญ่ก็ไม่เข้าใจ

ฉัตรทิพย์ :

ตอนคณะราษฎรขึ้นมาตอนนั้น คณะราษฎรต้องการที่จะใช้ชนชั้นไหนเป็นฐานหรือ
เป็นชนชั้นนำของการเปลี่ยนแปลง

ท่านปรีดี :

ถ้ามีจะเป็นชนชั้น เราก็จะต้องดูว่าราษฎรส่วนมากของเราเป็นอะไร ราษฎรส่วน
มากคือชาวนา กรรมกรเวลานั้นคุณนึกว่ากรรมกรไทยหรือกรรมกรจีน ขอถาม
ความจริงเท่าที่คุณรู้

ฉัตรทิพย์ :

กรรมกรจีนอยู่เยอะมาก

ท่านปรีดี :

กรรมกรไทยมีที่ไหน

ฉัตรทิพย์ :

มีในยาสูบ รถรางมีบ้าง รถไฟ

ท่านปรีดี :

กรรมกรไทยที่มีคือ วิสาหกิจของรัฐ ส่วนวิสาหกิจเอกชนนั้น กรรมกรเป็นจีน เพราะว่าค่าแรงคนจีนต่ำ และสบายใจเพราะค่าว่าได้ คนไทยค่าเข้านายจ้างก็แะ ฉะนั้น

1. รถไฟมีกรรมกรไทย
2. ยาสูบนี้สมัยเป็นของฝรั่งเขาก็มีลูกครึ่งบ้าง
3. โรงงานช่างแสง
ที่มีกรรมกรไทยอีกก็คือ

4. กรรมกรรถรางเป็นกรรมกรที่ก้าวหน้า นำโดยถวัติ ฤทธิเดช คุณเคยได้ยินชื่อหรือเปล่า แต่ว่าบางพวกอ้างแต่นายवाद สุนทรจามร ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นายवादไปสมัครเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ขณะที่ถวัติทำนั้น นายवादเป็นนายตำรวจ ยศร้อยตำรวจตรี ผมยังเป็นนักเรียนอยู่ในฝรั่งเศสยังไม่ได้กลับไป กรรมกรรถรางสไตร์ค์ ถวัติเป็นคนทำ ถวัติก็ได้จัดตั้งกรรมกรไว้ได้ดี เมื่อเปลี่ยนการปกครองที่ดีหรือกรณีกบฏบวรเดชก็ดี กรรมกรรถรางก็ได้เข้าช่วยไม่น้อย กรรมกรรถรางตื่นตัวดี ส่วนกรรมกรรถไฟเป็นคนอีสานโดยมาก กรรมกรทั่วไปค่าแรงเดือนละ 15 บาท เมื่อเปลี่ยนการปกครองแล้วเราก็ได้ปรับขึ้นให้เป็น 20 บาท แต่ว่าโดยมากที่เดี๋ยวก็นำมาจากชาวนา

ฉัตรทิพย์ :

ตกลงชนชั้นที่จะเป็นพื้นฐานของคณะราษฎรในการที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นประชาธิปไตยต่อไปก็คือชาวนาใช่ไหมครับ

ท่านปรีดี :

ขอให้คุณไปอ่านสมุดปกเหลืองของมออีกที คุณก็จะทราบได้ว่าในนั้นผมต้องการอะไร คุณไปวิเคราะห์เอาอีกทีจากในนั้น

ฉัตรทิพย์ :

ในนั้นมีอยู่ประเด็นหนึ่งที่ผมอยากจะเรียนถามอาจารย์ ท่านอาจารย์ได้พูดถึงสหกรณ์เอาไว้ซึ่งคงจะตรงกับที่อาจารย์ต้องการให้ชาวนาได้มีสิทธิมีเสียงขึ้นมา แต่รู้สึกว่าคุณพูดไว้ค่อนข้างสั้นสักหน่อยนะครับ ท่านพูดถึงว่ารัฐจะเข้ามาเป็นเจ้าของที่ดินแล้วก็จัดการวางแผนเศรษฐกิจ แล้วก็เขียนไว้ว่ารัฐนั้นจะทำโดยคนเดียวมิได้จะต้องมีสหกรณ์มาช่วยจัดการต่าง ๆ ในเรื่องนี้ แต่รู้สึกว่าสหกรณ์ที่จะขึ้นมาจะทำอะไร จะมีบทบาทแค่ไหน แล้วมีความผูกพันกับรัฐอย่างไร รู้สึกว่าคุณยังไม่ได้ขยายความในเค้าโครงการเศรษฐกิจ รู้สึกว่ามันสั้นไปนิดนะครับตรงนี้

ท่านปรีดี :

คุณว่าเป็นโครงการหรือเค้าโครงการ แล้วจะให้ผมเขียนละเอียดได้อย่างไร ข้อความในนั้นยังมีอีกหลายตอน ฝรั่งเศสบางคนถามผมว่า ผมมีอิทธิพลในความคิดของหม่อมเจ้าคอมมูนหรือไม่ ผมก็บอกว่าผมมิได้มีอิทธิพลต่อเขาเขตุ่งเลย ต่างคนก็ต่างคิดไป ฝรั่งเศสเขียนเรื่องนี้ก่อนที่ผมมาถึงฝรั่งเศส เมื่อผมมาถึงปารีสแล้ว เขาก็มาถามว่าได้ศึกษางานของผมอย่างละเอียดที่สุด ผมจึงอยากขอให้คุณไปศึกษาอย่างละเอียดจะดีกว่า มีอยู่ในนั้นแล้ว

ฉัตรทิพย์ :

ผมขอถามอีกสักนิดเถอะครับว่า รัฐกับสหกรณ์นี้สัมพันธ์กันอย่างไร ในทัศนะของท่าน

ท่านปรีดี :

คำว่ารัฐ ณ ที่นี้คงหมายถึงองค์การปกครองที่เกิดขึ้นด้วยราษฎรเขาเลือกตั้งมาทางผู้แทน แล้วรัฐนี้มีรัฐบาล หรือองค์การของรัฐที่มีอำนาจปกครอง ส่วนสหกรณ์ไปอยู่ตามท้องที่ ตามวิธีของคมนั้น ผมก็เปลี่ยนสภาพการปกครองของตำบลให้เป็นสหกรณ์หมด

ฉัตรทิพย์ :

ท่านคาดไว้ว่าใครจะเป็นคนจัดตั้ง

ท่านปรีดี :

ราษฎรเขาจัดตั้ง และปกครองของเขาเอง แต่เรามีที่เรียกว่าที่ปรึกษาเทศบาล ตอนนั้นมีการอบรมแต่ที่หลังเขาเลิกเสียแล้ว เมื่อผมออกจากมหาไถไทยมา เขาจึงได้โอนที่ปรึกษาเทศบาลไปตำแหน่งอื่น

ฉัตรทิพย์ :

สหกรณ์ของท่านไม่เหมือนสหกรณ์ที่รัฐบาลสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชจัดทำใช่ไหมครับ

ท่านปรีดี :

เราก้าวหน้าไปกว่า คุณรู้ว่าครั้งสมบูรณาญาสิทธิราชเขามีอะไรบ้าง เขามีแต่สหกรณ์เครดิตเป็นสำคัญ รวมกันแล้วก็ไปกู้เงิน แล้วก็เอามาใช้หนี้ที่ชาวนาเป็นลูกหนี้อยู่ โดยมากรูปหนึ่ง แต่ของเรามีสหกรณ์ทั้งสหกรณ์การผลิต (production) และทุกรูปเศรษฐกิจ ราษฎรก่อตั้งเองโดยรัฐบาลเข้าไปช่วย คือช่วยนำ เพราะเหตุว่าที่แรกก็ไปสั่งสอน หรือชี้แจงต่อราษฎรเสียก่อน ไม่ใช่ไปถึงก็ไปบังคับให้ทำ คุณต้องเข้าใจนะเค้าโครงการมันเป็นเค้า ๆ มันภายในเวลาอันสั้น ผมได้บอกมาให้ชั้นหลักการเสียก่อนแล้วตั้งกรรมการร่างโครงการ แต่เขาหาว่าเป็นโครงการไปเสียเลย เลยตกใจหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์อะไรไป

ฉัตรทิพย์ :

ที่อยู่ในใจผมก็คือว่า ผมรู้สึกว่าเป็นโครงการที่มาจากทางด้านรัฐ ผมก็เลยอยากถามประเด็น (point) ของท่านที่มาจากทางด้านสหกรณ์หรือทางด้านชาวนาบ้างว่ามองอย่างไรเท่านั้นเองแหละครับ

ท่านปรีดี :

คือรัฐก็ต้องช่วยชี้แจงที่จะทำให้ชาวนาเขารวมกันเป็นสหกรณ์ไม่ใช่ไปชี้สั่งก็เปล่า

ฉัตรทิพย์ :

คุณของอำนาจระหว่างสหกรณ์กับรัฐกับ plan (แผนการ) มันสำคัญมาก ผมก็เลยสงสัยคุณตรงนี้

ท่านปรีดี :

การทำ plan (แผนการ) นี้จะทำอย่างไร ถ้า plan (แผนการ) ทางเศรษฐกิจมันก็สัมพันธ์กันหลายอย่าง ทั้งส่วนบนและส่วนล่าง เพราะถ้า "แผนการ" (plan) ไปจากส่วนบนเท่านั้นแล้วก็เป็นเพียงความฝัน (dream) ทางทฤษฎี ฉะนั้นต้องสมานให้เหมาะสมกับสภาพแท้จริงส่วนข้างล่างซึ่งสามารถปฏิบัติได้ (Practice)

ฉัตรทิพย์ :

คอบทบาทของราษฎรที่จะมีส่วนในเสียงใน plan (แผนการ) หรือว่าในสหกรณ์ นโยบายของประเทศผมรู้สึกที่ท่านเขียนไว้บ้างแล้ว ที่เมื่อกี้ท่านให้ดู แต่ตรงนี้ส่วนของมันยังอยู่ในเค้าโครงการอยู่มากเลยมาถามท่านว่า ที่ท่านว่าจะมาจากข้างล่างจะขยายความว่าอย่างไร

ท่านปรีดี :

ผมเอาแต่หลักการ (principal) เท่านั้นที่เสนอเขา

กนกศักดิ์ :

ตรงนี้ที่จริงเราอยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่า อันนั้นเป็นเค้าโครงการ แต่พื้นฐานความคิดจริง ๆ ของท่านอาจารย์เป็นสิ่งที่อยู่ในใจที่อยากเอาออกมาทำหรือปฏิบัติคืออะไร

ท่านปรีดี :

ถ้าจะพูดกันโดยสรุป ผมปรารถนาที่จะให้เป็น “สหกรณ์สังคมนิยม” (ภาษาฝรั่งเศส Cooperative Socialiste, ภาษาอังกฤษ Socialist Cooperative) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญา “สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย” (Democratic Scientific Socialism)

กนกศักดิ์ :

นั่นคือสิ่งที่มันซ่อนอยู่ มันถูกคลุมด้วย state (รัฐ)

ท่านปรีดี :

เราจะพูดไปเวลานั้นคนก็จะปฏิเสธ มันเป็นหัวต่อที่กำลังหนักมือจากระบบศักดินากับระบบทุนนิยม เพียงเท่าที่ผมทำนั้นก็อยู่ไม่ได้แล้ว

ฉัตรทิพย์ :

ขอบพระคุณครับ ชัดเจนแล้วครับประเด็นนี้เป็นประเด็นที่คุณสด กุรณะโรหิตเขียนถึงท่านอาจารย์ว่า ท่านอาจารย์มีค้อยได้คำนึงถึงสหกรณ์ ผมก็เลยฉงนใจ ก็เลยมาถามเพื่อให้ชัดเจนเสียที

ท่านปรีดี :

สำหรับคุณสด แกก็ไม่ค่อยพอใจผมหลายเรื่องด้วยกัน แกเป็นนักเรียนอักษรศาสตร์จีน ผมไม่ทราบว่ แกเรียนเศรษฐศาสตร์ตามหลักสูตรใดบ้าง

คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะของสหกรณ์

- (1) วิชาเศรษฐศาสตร์ตามหลักสูตรคณะกฎหมายฝรั่งเศสที่ผมเคยเรียนมาตั้งได้
อ่าวไว้แล้วนั้น ได้สอนว่าสหกรณ์มีหลายลักษณะต่าง ๆ กัน แต่จำแนกเป็น
ลักษณะใหญ่ได้ 2 ลักษณะคือ
 - ก. สหกรณ์ทุนนิยม (ภาษาฝรั่งเศส “Cooperative Capitalist”,
ภาษาอังกฤษ “Capitalist Cooperative”)
 - ข. สหกรณ์สังคมนิยม (ภาษาฝรั่งเศส “Cooperative Socialiste”,
ภาษาอังกฤษ “Socialist Cooperative”)
- (2) เลนินซึ่งเคยไปอยู่ในฝรั่งเศสเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 ก่อนสงครามโลกครั้งที่
ที่ 1 นั้น ก็ยอมรับว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ที่สอนในมหาวิทยาลัยฝรั่งเศสนั้น
ได้จำแนกสหกรณ์ออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังกล่าว เราจะเห็นได้จากการที่
เลนินได้อธิบายไว้ในบทความเกี่ยวกับเรื่องโซเวียตจำเป็นต้องเปลี่ยนจากการ
เร่งเข้าสู่สังคมนิยมเร็วเกินไป อันทำให้ผลผลิตโซเวียตตกต่ำนั้นมาใช้นโยบาย
เศรษฐกิจใหม่ (New Economic Policy) ซึ่งต้องเริ่มต้นจากสหกรณ์นั้น
เลนินก็ได้อธิบายถึงสหกรณ์ 2 ลักษณะดังกล่าว
- (3) ฉะนั้นผมเห็นว่าถ้าได้ยินใครอ้างถึง “สหกรณ์” แล้วก็ต้องสอบสวนให้ชัดว่า
สหกรณ์ที่ว่านั้นมีลักษณะชนิดใด ทำนองเดียวกับที่ได้ยินคนอ้างตนว่าเป็น
“นักสังคมนิยม” ก็ต้องสอบสวนว่า “สังคมนิยมลักษณะใด” แม้ “สังคมนิยม
ประชาธิปไตย” ก็มีหลายชนิด (โปรดดูหนังสือและปาฐกถาของผมที่อธิบาย
ถึงชนิดต่าง ๆ ของสังคมนิยมว่ามีประมาณ 100 ชนิด) ถ้าใครอ้างว่าเป็นมาร์ก
ซิสต์ เราก็ต้องสอบสวนดูว่ามาร์กซิสต์นิกายใด เพราะมาร์กซิสต์นิกายต่าง ๆ
ต่อสู้กันเองเอาถึงตายทีเดียว แม้ตายแล้วก็เหยียบย่ำให้สูญชื่อ ขอให้ดูตัวอย่าง
ในหลายประเทศมาร์กซิสต์

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์ครับ เมื่อโยงเรื่องนี้เข้ากับเสรีไทยซึ่งเป็นขบวนการ (movement) ที่มาจาก
ประชาชนเยอะมากทีเดียว ผมได้ไปทางภาคอีสานและได้เคยคุยกับคนที่เคยเป็นเสรี

ไทยเก่า ได้ไปเห็นสนามบินของเสรีไทย ผมรู้สึกว่ามีขบวนการที่มาจากประชาชนมาก ก็อยากเรียนตามอาจารย์ว่ามีช่วงหนึ่งหลังสงครามที่คณะเสรีไทยมีบทบาทมาก ทำไมในช่วงนั้นโอกาสที่จะจัดตั้งทางด้านประชาชนหรือชาวนาให้ได้ทำการอะไรต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของเขาหรือเพื่อมีส่วนมีเสียงในสังคมในรัฐบาลให้มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นมันจึงจบลงไปด้วยเวลาสั้นเหลือเกิน ทำไมในช่วงนั้นท่านอาจารย์ไม่สามารถจะทำให้พลังของประชาชนอันนั้นมาสนับสนุนความเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ก้าวหน้ากว่าได้ ทั้ง ๆ ที่รู้สึกว่า เป็นช่วงที่มีเชื้อขึ้นมาเยอะแยะแล้ว แต่ทำไมกลับฟูไปอีก อาจารย์กรุณาอธิบายด้วยครับ

ท่านปรีดี :

คือการต่อสู้ญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม เรามิได้เป็นชนชั้น เพราะถ้อยเช่นนั้นไม่ได้ คือว่าต้องทุกคนชั้น คือคนไทยที่รักษาดีจะอยู่ในชั้นใดก็ตามที่ร่วมมือการต่อสู้ญี่ปุ่น และความจริงก็เป็นเช่นนั้น คือมีเจ้าหลายองค์ หรือลูกเจ้า พวกเศรษฐี พวกโดยมากก็เป็นครู ประชาชน ผู้แทนที่เขาเคยจัดตั้งก็หลายคน และเราได้ตกลงกันว่ามีเพียงการกู้เอกราชของชาติและเอกราชสมบูรณ์ที่ถูกญี่ปุ่นยึดครองให้สำเร็จและให้สัมพันธไมตรีรับรองมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คุณอ่านหนังสือของผมหรือยัง หนังสือตอบพระพิศาลเรื่องเสรีไทย และเมื่อเราให้คำมั่นไว้อย่างนั้นแล้ว เมื่อเสร็จสงครามเดือนสิงหา เดือนกันยาเราก็ยุบเลิก เราจะไปฉวยโอกาสเอามาทำเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของเรามันก็ผิดความประสงค์ไป

ฉัตรทิพย์ :

ก็ถ้าเพื่อประชาชนเล่าครับ

ท่านปรีดี :

มันก็เท่ากับไปหักหลังเขา มันทำไม่ได้ ผมเห็นว่าเราไม่ควรทำ อีกอันหนึ่งเราปล่อยให้ใครจะตั้งพรรคอย่างไรก็เอา อย่างเช่น ในภาคอีสานก็มีพรรคสหชีพ ซึ่งคุณเตียง, ทองอิน, ถวิล, จำลอง, บุคคลระดับหัวหน้าที่ถูกเขาจับเอาไปฆ่า

กาญจนนา :

เมื่ออ่านประวัติเกี่ยวกับขบวนการกรรมกรที่จัดตั้ง เท่าที่อ่านดูมีความสัมพันธ์กันกับ พรรคสหชีพ เมื่อเทียบกับประเทศฝรั่งเศส ก็เห็นว่าเมื่อมีพรรคก็มีความสัมพันธ์ กับ Trade Union ก็เห็นว่าน่าจะเอามาใช้กับเมืองไทย คือพรรคสหชีพกับกลุ่ม สหอาชีพะ ที่จริงสัมพันธ์กันจริง ๆ หรือใช้เป็นช่องทางยกระดับความเข้าใจของ กรรมกร

ท่านปรีดี :

2 องค์การนี้ สหชีพเป็นพรรคการเมืองโดยถูกต้อง แต่ว่าสหอาชีพะกรรมกรนั้นก็ เป็นเรื่องที่เขาจัดตั้งกันขึ้นภายหลังสงคราม มีกรรมกรไทยรวมทั้งกรรมกรอื่นด้วย และตอนนั้นคือ พคท.ได้เข้าไปพัวพัน แต่เขาจะเขียนว่าอะไรผมไม่ทราบ ผมได้ เคยต่อว่าเขาจนกระทั่งวิฤตเสียงประชาชนได้ประกาศว่าพวกเขาแหละได้ตั้งสห-อาชีพะกรรมกรขึ้น รัฐบาลในสมัยนั้นจำเป็นต้องให้สิทธิแก่เขา ผมจึงได้เรียกผู้แทน ของเขาคือผู้แทน พคท.มาว่าทำไมคุณพูดอย่างนี้ คุณมาบังคับอะไรผม ผมด้วย เจตนาดีไม่มีใครมาบังคับผมเลย ผมสนับสนุนให้มีวันกรรมกรขึ้น แล้ววันนั้นยังจำ ได้ยังขอให้ท่านสกลวรรณกร ท่านเป็นนักสังคมนิยม ขึ้นชื่อว่าเป็นเจ้าคอมมิวนิสต์ให้ท่านไปแสดงสุนทรพจน์ ผู้แทน พคท.ก็บอกว่าเขาไม่ได้หมายถึงอาจารย์ เขาหมายถึงรัฐบาลอื่น ๆ ที่นี้เกี่ยวมาถึงสหชีพนั้นผู้แทนอีกหลายคนก็ได้ช่วยกัน จัดตั้งขึ้น แต่ว่าก็เป็นอดีตเสรีไทยส่วนมากคือ เสรีไทยในบางชนบท ส่วนมากมีผู้ แทนราษฎรที่ติดต่อกับราษฎรในท้องถิ่นและครูประชาบาล ครูประชาบาลมีอิทธิพล คุณคงเข้าใจ เป็นอันว่าถ้าผมไม่คิดถึงคำสัญญาว่าเอาเถอะ ทุกคนมาร่วมกันนะเรา จะไม่หักหลังกัน ถือประโยชน์ของชาติเป็นส่วนใหญ่ แล้วผมก็อาจพิจารณาทำ อย่างที่คุณคิดว่าทำไมผมไม่ทำ แต่นี่ผมทำอย่างนั้นไม่ได้

ฉัตรทิพย์ :

อาจารย์สัญญากับคนอื่น ๆ ที่มาร่วมที่ไม่ใช่ชนชั้นชาวนา

ท่านปรีดี :

ชาวนาแท็จริงที่เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยเป็นคนซื่อสัตย์ถือประโยชน์ส่วนรวมของชาติเหนือชนชั้นของตน และรู้ว่าต้องมีขบวนการกว้างใหญ่รวมทุกคนชั้นจึงต่อสู้ศัตรูระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นได้ เมื่อกองบัญชาการเสรีไทยในนามของเสรีไทยได้เห็นสมควรให้สัญญาต่อบุคคลแห่งชนชั้นใดที่มาเข้าร่วมขบวนการแล้ว ขบวนการก็ต้องซื่อสัตย์ไม่ใช้วิธีแบบนายทุนชนิดเอาคนอื่นมาร่วมงานแล้วพอได้ประโยชน์ขึ้นมาก็ถั่นคนอื่นออกไป เช่น พรรคคอมมิวนิสต์บางประเทศที่ทำแนวร่วมกับพรรคอื่นจนได้อำนาจรัฐเสร็จแล้วก็หักหลังคนที่เข้าแนวร่วม ต่อมาพรรคของประเทศดังกล่าวเรียกร้องต้องการให้พวกที่เคยเข้าแนวร่วมของตนนั้นกลับมาร่วมมือกับตนครั้งใหม่อีก แม้ตนจะใช้วิธีจูงใจล่อใจไอ้โลมปฏิโลมอย่างไรก็ตาม พวกที่เคยได้บทรียนแล้วก็ไม่ยอมเชื่อ

อันที่จริงชนชั้นอื่นนอกจากชาวนาแท็จริงก็มีส่วนช่วยมาก แม้ในอังกฤษก็มีท่านซัน สุกสวัสดิ์ ท่านซันก็ยังคงเป็นเพื่อนกับผมต่อมา ทีแรกเป็นเพื่อนกันเมื่อเป็นนักเรียนฝรั่งเศส ทีหลังเมื่อเปลี่ยนการปกครองท่านก็ขัดพระทัย คุณนึกว่าพวก Capitalist จะพอใจขบวนการที่มีแต่กรรมกรหรือมีแต่ชาวนา หรือไม่ใช่เช่นนั้น

ฉัตรทิพย์ :

เป็นความกดดันจากต่างประเทศด้วยหรือเปล่าครับ

ท่านปรีดี :

ไม่ใช่ความกดดัน เราที่ต้องการที่ให้ชาวอังกฤษอเมริกาเขาเข้าใจ เพราะคุณยอมทราบแล้วจากที่ผมเคยชี้แจงไว้ในหลายบทความ รวมทั้งในหนังสือของผมชื่อ “จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงพระพิศาลสุขุมวิท เรื่องจดหมายเหตุของเสรีไทยเกี่ยวกับปฏิบัติการในแคนดี นิวเดลี และสหรัฐอเมริกา” ใจความสำคัญ ขบวนการเสรีไทยจำต้องปฏิบัติการกิจในการรับใช้ชาติไทย 2 ด้านประกอบกันคือ

1. ต่อสู้ผู้ปู้นผู้รุกราน และ

2. ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม และการผ่อนหนักเป็นเบา

ทั้งนี้เพราะรัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา และก่อสถานะสงครามกับจีน ฝ่ายบริเตนใหญ่และออสเตรเลียและสหภาพอาฟริกา (ขณะนั้นยังอยู่ในเครือจักรภพ “Commonwealth” ของอังกฤษ) ก็ได้ประกาศสงครามต่อประเทศไทยเป็นการโต้ตอบ ฉะนั้นขบวนการเสรีไทยจึงต้องปฏิบัติด้านสำคัญนี้ด้วย ซึ่งต่างกับขบวนการจีนก๊กมินตั๋ง, จีนคอมมิวนิสต์, กบองคัการที่ขึ้นต่อจีน, จึงต่อสู้ญี่ปุ่นด้านเดียวก็พอแล้ว เพราะจีนมิได้มีสถานะสงครามกับสัมพันธมิตร

เราถือประโยชน์ของชาติสำคัญที่สุดกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวและกลุ่ม แต่ผมประมาทไปก็เลยโดนพวกเก่าเล่นงาน

ส่วนขบวนการกุ่มภาพันธุ์นั้น ความจริงคุณเตียงมิได้เกี่ยวข้อง ไม่ได้ยุ่งอะไร แต่เขาเห็นว่าคุณเตียงเป็นศิษย์ผม เขาก็จับไปฆ่า

ไตรทิพย์ :

ทำไมพลังถึงสูญไปเร็ว ถึงแม้ว่าท่านไม่ได้สนับสนุนเต็มที่แล้ว

กานปรีดี :

งแม้เขาถูกทำลายโดยรัฐประหาร 2490 แต่เขาก็ยังคงเกาะเป็นกลุ่มกันอยู่ ต่อมาไอบুদ্ধลระดับหัวหน้าถูกปราบถูกฆ่า กลุ่มก็ค่อย ๆ ละลายไป ส่วนสหอาชีวะกรรมกรที่ พคท. เป็นผู้จัดตั้งนั้น ก็ควรสังเกตว่าไม่แสดงตัวภายหลังรัฐประหาร 90 อนึ่ง โปรดสังเกตด้วยว่าสหภาพกรรมกรปัจจุบันนี้มีชื่อ “สหอาชีวะกรรมกร”

คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติพรรคสหชีพ

คำบอกเล่าเกี่ยวกับพรรคสหชีพนั้นมีจำนวนไม่น้อย ฉะนั้นผมจึงขอให้พบกับสานุศิษย์โปรดสอบสวนเอกสารหลักฐานซึ่งเป็นประวัติศาสตร์แท้จริงของรเมืองแห่งประเทศไทย ดังต่อไปนี้

1. เมื่อขบวนการเสรีไทยได้ยุบตนเองในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2488 แล้ว สมาชิกแห่งขบวนการนั้นก็แยกย้ายกันไปประกอบกิจต่าง ๆ กันตามสมัครใจ อาทิ บางคนกลับไปเป็นข้าราชการประจำตามเดิม บางคนประกอบธุรกิจส่วนตัว บางคนรับใช้ชาติในทางการเมืองโดยสมัครเป็นผู้แทนราษฎรอิสระบ้าง ประกอบเป็นพรรคการเมืองตามอุดมการณ์ของตนบ้าง ฯลฯ

2. พรรคสหชีพเป็นพรรคหนึ่งในบรรดาหลายพรรคที่สร้างขึ้นภายหลังกันยายน 2488 โดยใช้วิธีต่อสู้ทางรัฐสภา

การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงก่อนรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 นั้น สมาชิกพรรคสหชีพได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรจำนวนมาก แต่ยังมีจำนวนไม่พอที่จะตั้งเป็นรัฐบาลโดยลำพังผู้แทนราษฎรของพรรคสหชีพได้ ฉะนั้นพรรคสหชีพจึงร่วมกับพรรคแนวรัฐธรรมนูญและพรรคอิสระกับผู้แทนอิสระที่ไม่สังกัดพรรคใดประกอบเป็นรัฐบาลขึ้น

3. ต่อมาในวันที่ 8 พ.ย. 2490 ได้มีบุคคลคณะหนึ่งทำรัฐประหารล้มระบบปกครองประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 และได้สถาปนาระบบรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับ 9 พ.ย. 2489 ที่มีฉายาว่ารัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม และได้เชิญนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นรัฐบาล

การรัฐประหารครั้งนั้นได้จับกุมสมาชิกพรรคสหชีพไปคุมขังไว้หลายคน และคุกคามที่จะจับกุมผู้ที่สงสัยว่าเตรียมการต่อต้าน

4. แม้สมาชิกพรรคสหชีพถูกจับกุมและถูกคุกคามก็ดี แต่สมาชิกพรรคสหชีพก็พยายามต่อสู้ตามวิถีทางรัฐสภา

ฝ่ายรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 กับผู้ร่วมมือได้ใช้วิธีกดดันอดีตผู้แทนรุ่นหนุ่มจำนวนมากที่สังกัดพรรคสหชีพ, แนวรัฐธรรมนูญ, อิสระ มีให้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

4.1

แม้รัฐบาลที่สร้างขึ้นบริหารประเทศตามรัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่มนั้นมีอำนาจแต่งตั้งวุฒิสมาชิกจำนวน 100 คน ทำหน้าที่รัฐสภาในระยะเริ่มแรกก็ดี แต่ก่อนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพื่อประกอบเป็นอีกสภาหนึ่งแห่งรัฐสภาตามฉบับใต้ตุ่มนั้น รัฐบาลดังกล่าวได้เสนอวุฒิ

สภาตามฉบับโต้ตอบซึ่งทำหน้าที่รัฐสภานั้นลงมติแก้ไขรัฐธรรมนูญ (ฉบับโต้ตอบ) มาตรา 97 ให้มีความใหม่ดังต่อไปนี้

มาตรา 97 ในวาระเริ่มแรกให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน.....

ในการเลือกตั้งในวาระเริ่มแรกนี้ ให้นำบทบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 และที่จะได้แก้ไขเพิ่มเติมมาใช้บังคับ เว้นแต่อายุของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามความในมาตรา 16 (1) แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 นั้น ให้กำหนดเป็นไม่ว่า 35 ปีบริบูรณ์.....

ทั้งนี้แสดงว่ารัฐบาลกับวุฒิสมาชิกซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับโต้ตอบ) นั้นได้แก้ไขกำหนดอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งจาก 23 ปีบริบูรณ์ ตามกฎหมายเลือกตั้ง พ.ศ. 2475 นั้นให้เป็นอายุ "ไม่ว่า 35 ปีบริบูรณ์"

นักศึกษาสมัยนั้นส่วนข้างมากที่ใช้สามัญสำนึกก็รู้สึกได้ไม่ยากว่ารัฐบาลกับวุฒิสมาชิกดังกล่าวได้ร่วมกันละเมิดสิทธิทางการเมืองของพลเมืองไทยที่มีอายุ 23 ปีบริบูรณ์ถึง 35 ปีหย่อน 1 วันโดยมิให้มีสิทธิสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทน นักศึกษาสมัยนั้นเห็นว่าการละเมิดสิทธิของพลเมืองไทยเช่นนั้นเป็นปฏิกริยาหรือเป็นการถอยหลังเข้าคลอง ดังนั้นนักศึกษาและผู้รักชาติไทยสมัยนั้นจึงคัดค้านระบบการเมืองนั้น ส่วนนักวิชาการสมัยนั้นก็มีறிโอดตบปะที่จะไม่ชักจูงให้हितนักศึกษาและผู้รักชาติไทย หลงเข้าใจผิดว่าระบบการเมืองและการแก้ไขอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนเช่นนั้นเป็นประชาธิปไตย หากนักวิชาการได้ชี้แจงตามที่ตนได้ศึกษาและมีประสบการณ์เทียบเคียงกับนานาประเทศประชาธิปไตยได้ว่าอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนนั้นนานาประเทศประชาธิปไตยได้กำหนดขั้นต่ำไว้เพียง 23 หรือ 25 ปี

ส่วนวุฒิสภาหรือพฤษสภาซึ่งแปลมาจากคำภาษาอังกฤษ "Senate" ซึ่งแผลงมาจากคำลาติน "Senatus" แปลว่า "สภาผู้มียุสูง" นั้น ประเทศประชาธิปไตยกำหนดอายุผู้สมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภาไว้สูงกว่าอายุผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทน เช่น ส.ร.อ.กำหนดอายุผู้สมัครเป็นวุฒิสมาชิกไว้ขั้นต่ำ 30 ปี และกำหนดอายุผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนไว้ 25 ปี แต่รัฐบาลกับวุฒิสภาไทยสมัยนั้น กำหนดอายุผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนไว้ 35 ปี คือสูงกว่าที่ ส.ร.อ. กำหนดอายุผู้สมัครรับเป็นวุฒิสมาชิกไว้ 5 ปี

4.2

รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ก็ได้เจริญรอยตามรัฐธรรมนูญฉบับได้คู่ในการกำหนดอายุผู้สมัครเป็นผู้แทนไว้ให้สูงกว่าอายุ 23 ปีคือ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 92(1) ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมี "อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง" คือถือว่าพลเมืองไทยจะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ก็ต้องมีอายุเท่ากับที่ ส.ร.อ.กำหนดไว้สำหรับคนอเมริกันให้ผู้สมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภามีอายุอย่างต่ำ 30 ปีบริบูรณ์

นักศึกษาสมัยนั้นเห็นว่า แม้รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 จะลดอายุผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนลงมาเป็นเพียง 30 ปีบริบูรณ์ แต่ก็เป็นอายุที่ ส.ร.อ.กำหนดสำหรับผู้สมัครเป็นวุฒิสภาอเมริกัน ฉะนั้น รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 มีลักษณะเป็นปฏิริยาหรือถอยหลังเข้าคลอง

5. สมาชิกสหชีพบางคนได้เข้าร่วม "ขบวนการประชาธิปไตย 23 กุมภาพันธ์ 2492" ใช้อาวุธต่อสู้ระบบปกครองที่ดั่งขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับได้คู่ขบวนการฯ นั้นฝ่ายแพ้ ฝ่ายรัฐบาลปฏิริยาจึงจับตัวสมาชิกสหชีพหลายคนเข้าร่วมในขบวนการฯ นั้นกับที่มีได้เข้าร่วมในขบวนการฯ นั้นไปทำลายชีวิต

6. ใน พ.ศ. 2495 ฝ่ายรัฐบาลปฏิริยาสมัยนั้นทำการจับกุมนักสันติภาพและผู้ที่ต้องสงสัยว่าขัดแย้งกับฝ่ายปฏิริยานั้น ซึ่งมีสมาชิกสหชีพที่บริสุทธิ์รวมอยู่ในจำนวนผู้ถูกจับกุมด้วย นอกจากนั้นฝ่ายปฏิริยาที่ใช้วิธีแอบจับสมาชิก

สหชีพไปมาโดยวิธีลับหลายคน

7. นอกจากฝ่ายปฏิกริยาเช่นฆ่าคุกคามสหชีพแล้ว ก็ยังมีบางพรรคที่ใช้ให้คนชักชวนสหชีพที่ยังมีชีวิตอยู่ให้หลงเชื่อบางพรรคนั้น ถึงกับเมื่อ พ.ศ. 2495 ได้มีสหชีพบางคนสมัครเข้าอยู่ภายใต้ของอีกพรรคนึงนั้นได้ทำหนังสือโฆษณาชักชวนที่จะฟื้นฟูพรรคสหชีพขึ้นใหม่โดยกล่าวในใบชักชวน ใจความว่า “พรรคสหชีพใหม่ที่ฟื้นฟูขึ้นนั้น ไม่ประสงค์เป็นพรรคนำ เพราะมีพรรคนำที่ปรึกษาสามารถอยู่แล้ว” ความขัดแย้งระหว่างสหชีพระดับหัวหน้า เช่น นายเตียงศิริพันธ์ กับสหชีพที่ไปอยู่ภายใต้พรรคอื่นนั้นจึงเกิดขึ้นหลายประการ อาทิ ฝ่ายนายเตียงฯ ได้แย้งว่า ไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์การเมืองว่ามีพรรคตั้งขึ้นเพื่อเป็นลูกน้องของพรรคอื่น การโต้แย้งรุนแรง ในที่สุดนายเตียงฯ กับพวกถูกตำรวจปฏิกริยาเอาไปทำลายชีวิต

๑๑๑

๑๑๑

๑๑๑

ฉัตรทิพย์ :

ผมอยากจะไปประเด็นสุดท้ายว่า ท่านมองเห็นพลังการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในอนาคตว่าอยู่ที่ไหน หรือมีแนวทางไปอย่างไร

ท่านปรีดี :

ผมให้สัมภาษณ์ Anthony Paul ใน Asiaweek คุณมีหรือเปล่า ได้มีพูดไว้แล้ว ผมจะให้สำเนาต้นฉบับภาษาอังกฤษไป

(มติชนรายวันและสุพจน์ ด้านตระกูล เคยแปลเป็นภาษาไทยลงพิมพ์ไว้แล้ว)

(จบคำสัมภาษณ์)

คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับมีผู้โฆษณาอ้างว่านายตันชีวเม้งและ คณะนายทุนสนับสนุนคณะราษฎร

ผมขอใบอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ ที่ได้ถามผมเพื่อทราบความจริงของเรื่องที่มีผู้บอกว่า เมื่อการอภิวัฒน์ 24 มิถุนายน 2475 สำเร็จแล้ว คณะนายทุนด้านหวัง-หวังและคณะสมาคมจีนส่งนายตันชีวเม้งมาหาผมบอกว่าชื่นชมกับคณะราษฎร ผมได้ตอบอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ ไปแล้วว่าเรื่องที่มีคนบอกเล่านั้นไม่เป็นความจริง แต่ผมยังมีได้ชี้แจงเหตุผลให้ครบถ้วน เพราะเราเข้าไปพิจารณาเรื่องอื่น ฉะนั้นผมจึงขอชี้แจงเพิ่มเติมเพื่ออาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ และเพื่อผู้อ่านคำตอบสัมภาษณ์ฯ ใช้เป็นหลักวินิจฉัยคำบอกเล่าดังกล่าวคือ

1. ความเป็นไปไม่ได้ที่นายตันชีวเม้งและคณะนายทุนมาพบผม แสดงความชื่นชมคณะราษฎร

(1) หลัก 6 ประการของคณะราษฎรได้ประกาศชัดเจนตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2475 และได้ประกาศซ้ำ ๆ ต่อมาอีกหลายปี ซึ่งราษฎรไทยจำนวนมากรวมทั้งนายทุนและนักเรียนนิสิตนักศึกษาในสถานศึกษาก่อนรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 นั้นทราบกันดีถึงหลักประการที่ 3 ของคณะราษฎรซึ่งมีความว่า “(3) จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย”

คณะนายทุนย่อมเห็นได้ทันทีว่า นโยบายของคณะราษฎรดังกล่าวขัดแย้งต่อระบบของนายทุนอย่างชัดเจน ฉะนั้นจึงเป็นไปได้ที่คณะนายทุนจะสนับสนุนคณะราษฎร แต่เป็นเรื่องที่ผู้บอกเล่าปั้นแต่งเรื่องขึ้นเองหรือรับช่วงจากองค์การใดที่ปั้นแต่งเรื่องขึ้นตามวิธีต่อสู้ของเขา ซึ่งผมจะได้ให้ข้อสังเกตไว้ในข้อ 2.

(2) คณะราษฎรนั้นมีพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า และมีหัวหน้ารองลงไปอีก 2 คนคือ พระยาทรงสุรเดชและพระยาฤทธิอัคเนย์ ผมเป็นเพียงหัวหน้าฝ่ายพลเรือนซึ่งไม่มีอำนาจเหนือหัวหน้าและรองหัวหน้า 3 ท่านนั้น อนึ่ง แม้ต่อมาจะได้ตั้งคณะกรรมการราษฎรขึ้น 15 คนโดยมีพระยามโนปกรณ

เป็นประธานนั้น ผมก็เป็นเพียงกรรมการคณะราษฎรคนหนึ่งเท่านั้น ต่อมาภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 10 ค.ศ. 2475 และได้เปลี่ยนคณะกรรมการราษฎรเป็นคณะรัฐมนตรีซึ่งมีพระยามโนปกรณซ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ผมก็เป็นเพียงรัฐมนตรีที่มีได้ว่าการกระทรวงใด ๆ ซึ่งเรียกกันว่า "รัฐมนตรีลอย" ฉะนั้นถ้าสมมติว่าคณะนายทุนจีนดังกล่าวจะไปแสดงความยินดีต่อคณะราษฎรก็จะต้องไปแสดงความยินดีต่อพระยาพหลฯ หรือพระยามโนฯ ฉะนั้นผมขอให้อาจารย์จักรทิพย์ฯ และสาธุศิษย์โปรดสังเกตว่าผู้บอกเล่านี้มุ่งร้ายต่อผมโดยเฉพาะ

(3) ในทางปฏิบัตินั้น เมื่อคณะราษฎรได้ยึด "พระที่นั่งอนันตสมาคม" ได้ในตอนเช้าของวันที่ 24 มิถุนายน 2475 แล้วก็ได้ตั้งกองบัญชาการที่ชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตฯ โดยมีนักเรียนนายร้อยและลูกเสือเบญจมาภิตรอารักขาภายในบริเวณพระที่นั่งอย่างเข้มงวด และภายนอกก็มีทหารฝ่ายคณะราษฎรได้ป้องกันอย่างแข็งแรง ซึ่งคณะนายทุนจะเข้ามาพลุกล่านไม่ได้ พระยาพหลฯ, พระยาทรงฯ, พระยาฤทธิฯ และผมนั้นตั้งโต๊ะทำงานอยู่ที่ชั้นล่างของพระที่นั่งอนันตฯ ถ้าผู้ใดมีฐานะจำเป็นด่วนขอพบผม ผมก็จะทำตามระเบียบคือ ให้ผู้นั้นรอกความในใบขอพบว่ามีฐานะด่วนอย่างไร ถ้าสมมติว่าคณะนายทุนจีนดังกล่าวกรอกในใบขอพบว่าจะมาแสดงความยินดีนั้น ผมก็จะแทงหมายเหตุว่าไม่จำเป็นต้องมาพบ ถ้าหากผู้ใดมีความจำเป็นเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศชาติในยามฉุกเฉิน เช่นนั้น ซึ่งผมเห็นควรที่จะให้เข้ามาที่กองบัญชาการฯ ได้ ผมก็จะต้องเสนอพระยาพหลฯ ขอความเห็นชอบให้ท่านสั่ง เพราะผมไม่มีอำนาจสั่งวรยามที่รักษาการให้คนผ่านเข้ามาในพระที่นั่งอนันตฯ ได้ ผมเชื่อว่าพระยาพหลฯ จะไม่สั่งให้คณะนายทุนเข้ามาแสดงความชื่นชม เพราะคณะราษฎรมีเรื่องอื่นที่สำคัญกว่ามากมาหลายประการ

2. กลุ่มการเมืองบางจำพวกใช้วิธีปั่นแต่งเรื่องขึ้นตามนโยบายที่เขารับมา

คนธรรมดาสามัญจำนวนมากอาจคิดว่าการที่นายทุนจะพบผมหรือไม่พบผมนั้น ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องปั่นแต่งเรื่องขึ้น แต่บางกลุ่มการเมืองที่ต้องการผูกขาด (Monopoly) การนำคนงานต่อสู้ระหว่างชนชั้นนั้น ก็ชักจูงให้คนงานอยู่ภายใต้กลุ่มนั้นโดยโฆษณาภัยของกลุ่มนั้น และปั่นเรื่องใส่ร้ายพรรคอื่นหรือบุคคล

อื่นที่มีได้สังกัดกลุ่มนั้น อาทิ บางกลุ่มการเมืองได้พิมพ์หนังสือว่าด้วยทางออกของไทย ซึ่งชี้ว่าไม่มีพรรคอื่นหรือบุคคลอื่นที่สามารถนำประชาชนไทยให้รอดได้นอกจาก พ.ค.ท.เท่านั้น โดยเฉพาะผมก็ถูกโจมตีเพื่อให้ผู้อ่านหลงเข้าใจผิดว่าโครงการเศรษฐกิจของผมนั้นบังคับคนให้ทำงาน ฯลฯ

ชาวคอมมิวนิสต์ย่านทะเลใต้บางคนเคยแสดงความเห็นว่า เขายินดีที่เมื่อ ค.ศ.1898 พระเจ้ากวงสู (Kwang Hsu) จักรพรรดิจีนต้องถูกขัดขวางโดยพระมาตุจฉาเจ้า "ซูตี" มิให้สถาปนาระบบประชาธิปไตยโดยรัฐสภาได้สำเร็จในประเทศจีน เพราะถ้าพระเจ้ากวงสูทำสำเร็จแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ต้องรอเวลาไปอีกช้านานในการปลดแอกประเทศจีน ฉะนั้นชาวคอมฯ ย่านทะเลใต้จึงพยายามขัดขวางขบวนการใด ๆ ที่จะทำให้สยามก้าวเข้าสู่ประชาธิปไตยก่อนที่คอมมิวนิสต์ทะเลใต้จะได้โอกาสยึดอำนาจรัฐยานั้น ๆ

นโยบายของคอมมิวนิสต์ย่านทะเลใต้ปรากฏตามหลักฐานที่อ้างไว้ในเอกสารหมายเลข 96 แห่งโครงการเอเชียอาคเนย์ของโครงการศึกษาเรื่องเอเชียแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ส.ร.อ. พิมพ์เมื่อ ค.ศ.1974 หน้า 71 ที่ได้ลงพิมพ์คำแปลเอกสารของพวกคอมมิวนิสต์ในย่านทะเลใต้ (จีนเรียกว่า "หนานหยาง") ที่กรมตำรวจสยามยึดไว้ได้ตั้งแต่ พ.ศ.2473 (ค.ศ. 1930) และเจ้าหน้าที่แปลเอกสารของกรมตำรวจได้แปลจากต้นฉบับภาษาจีนมาเป็นภาษาไทยเก็บไว้ที่กองจดหมายเหตุของหอสมุดแห่งชาติและสถาบันอเมริกันดังกล่าวได้แปลจากคำภาษาไทยมาเป็นภาษาอังกฤษ ดังที่ผมถ่ายภาพลงพิมพ์ไว้ดังต่อไปนี้

3) Up until this time, Siam has never experienced a violent struggle to change the system. But at present it is apparent that the class conflict is becoming increasingly intense, and even members of the official class cannot get along with one another. The propertyless class should point out to the people that this strife is the result of the imperialists scrambling to expand their influence in Siam. If disturbances break out, we will not help either side. Our desire is that both sides be defeated, then immediately to unite the people to struggle against the imperialists, against the power of royalty, and against the landowners. If there develops a split between the wealthy people and the royal class, then the propertyless class should oppose royalty, but at the same time should not become intimate with the wealthy class. The struggle must continue until the propertyless class are the leaders, holding absolute power.

3) The conclusions of this analysis of the government and economy of Siam are in accord with the procedures for parties in the South Seas which the central association sent to the South Seas parties October 23 of last year, and both can be used as a guide to operations.

Until the third meeting of representatives in the South Seas is held, this document should be considered as only a draft.

February 20, 1930
Committee in Siam

[A note in Thai says that there follows more discussion of the communists' methods of operation, but that the text is faded and can be read only in parts and that therefore it has not been translated. Signed by the head Chinese translator of the Bangkok police, dated May 6, 1930.]

3) Up until this time, Siam has never experienced a violent struggle to change the system. But at present it is apparent that the class conflict is becoming increasingly intense, and even members of the official class cannot get along with one another. The propertyless class should point out to the people that this strife is the result of the imperialists scrambling to expand their influence in Siam. If disturbances break out, we will not help either side. Our desire is that both sides be defeated, then immediately to unite the people to struggle against the imperialists, against the power of royalty, and against the landowners. If there develops a split between the wealthy people and the royal class, then the propertyless class should oppose royalty, but at the same time should not become intimate with the wealthy class. The struggle must continue until the propertyless class are the leaders, holding absolute power.

4) The conclusions of this analysis of the government and economy of Siam are in accord with the procedures for parties in the South Seas which the central association sent to the South Seas parties October 23 of last year, and both can be used as a guide to operations.

Until the third meeting of representatives in the South Seas is held, this document should be considered as only a draft.

February 20, 1930
Committee in Siam

[A note in Thai says that there follows more discussion of the communists' methods of operation, but that the text is faded and can be read only in parts and that therefore it has not been translated. Signed by the head Chinese translator of the Bangkok police, dated May 6, 1930.]

คำแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย

“(3) จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ (ค.ศ. 1930) สยามยังไม่เคยประสบ การต่อสู้รุนแรงในการเปลี่ยนระบบสังคม แต่ขณะนี้เป็นที่ปรากฏว่า การต่อสู้ระหว่างชนชั้นจะเข้มข้นยิ่งขึ้น. แม้กระทั่งบุคคลแห่งชนชั้นราชการก็ขัดแย้งระหว่างกัน. ชนชั้นผู้ไร้สมบัติ (หวู่ ฉ่าน เลียจี้) จะต้องชี้ให้ราษฎรเห็นว่า การไม่ลงรอยกันเช่นนั้นเป็นผลของจักรวรรดินิยมที่กำลังจะพังทลาย ได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในสยาม ถ้าความปั่นป่วนเกิดขึ้นเราจะไม่ช่วยฝ่ายใด ความปรารถนาของเราคือ ให้ทั้งสองฝ่ายพ่ายแพ้ในทันใดนั้นเราก็ได้รวมราษฎรต่อสู้จักรวรรดินิยม, ต่อบุคคลชั้นเจ้า และต่อบุคคลชั้นที่ดิน. ถ้าการนั้นพัฒนาไปเป็นการต่อสู้ระหว่างผู้มั่งมีกับชนชั้นเจ้าให้พ่ายชนชั้นผู้ไร้สมบัติก็จะคัดค้านฝ่ายเจ้า แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็จะไม่ต้องสนทนากับชนชั้นมั่งมี. การต่อสู้จะดำเนินต่อไปจนกระทั่งชนชั้นผู้ไร้สมบัติเป็นฝ่ายนำยึดอำนาจไว้ได้โดยเด็ดขาด”

“(4) การสรุปแห่งการวิจัยนี้ว่าด้วยรัฐบาลและเศรษฐกิจของสยามนั้น สอดคล้องกับวิธีการของพรรคต่าง ๆ แห่งย่านทะเลใต้ซึ่งสมาคมศูนย์กลาง ได้ส่งไปยังพรรคต่าง ๆ แห่งย่านทะเลใต้เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม ปีกลายนี้ (ค.ศ. 1929) และทั้งสองอย่างนั้นทำให้เป็นหลักนำในการปฏิบัติ”

“จนกระทั่งมีการประชุมครั้งที่ 3 ของผู้แทนย่านทะเลใต้ได้มีขึ้นนั้น เอกสารฉบับนี้ถือเป็นเพียงร่างเท่านั้น”

“วันที่ 20 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1930”

(ลงนาม) “คณะกรรมการในสยาม”

ค่าแปลหมายเหตุในเครื่องหมายวงเล็บ

“(มีหมายเหตุเป็นภาษาไทยลงนามโดยหัวหน้าแปลภาษาจีนของตำรากรุงเทพฯ ลงวันที่ 6 พ.ค. พ.ศ.2473 (ค.ศ.1930) แจ้งไว้ว่ามีการอภิปรายเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติ การหลายอย่าง แต่ตัวเขียนลงเลื่อนซึ่งอ่านได้เพียงบางส่วน เพราะฉะนั้นจึงมิได้แปล)”

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า นโยบายของคอมมิวนิสต์ย่านทะเลใต้นั้นกล่าวไว้ชัดแจ้งว่า ต้องการได้อำนาจอรัฐโดยเด็ดขาด ส่วนชนชั้นที่ผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “Wealthy class” นั้น ภาษาจีนเรียกว่า “จือฉ่าน เจียจี้” แปลว่า “ชนชั้นผู้มีสมบัติ” ซึ่งใช้ถ่ายทอดคำฝรั่งเศส “บูร์จัวซี” (Bourgeoisie) นั้น แม้คอมฯ ทะเลใต้ต้องการ จะช่วยในกรณีที่ชนชั้นดังกล่าวต่อสู้ระบบเจ้ากั๊ต แต่คอมฯ ทะเลใต้อีกสั่งนโยบายแก่ “คณะกรรมการในสยาม” ไว้ว่าจะต้องไม่สนิทสนม (Intimate) กับชนชั้นนั้น พวกเขาจะต้องต่อสู้ต่อไปจนได้อำนาจอรัฐเด็ดขาด

คณะราษฎรมิได้ขอให้คอมฯ ทะเลใต้หรือขอร้องสาขาของเขาในสยามให้ ร่วมในการเปลี่ยนแปลงระบบปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 การเปลี่ยนแปลงฯ นั้นย่อมทำให้คอมฯ ทะเลใต้ไม่พอใจ เพราะทำไปก่อนที่พวกเขาได้อำนาจอรัฐ ทำนองเดียวกับที่พวกเขาไม่พอใจถ้าหากพระเจ้ากวางตุสสถาปนาระบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญในประเทศจีนดังที่หมกกล่าวข้างบนนั้นได้สำเร็จ

ฉะนั้น คอมฯ ทะเลใต้จะต้องชักจูงให้คนเข้าใจผิดคณะราษฎรว่า เป็นชนชั้นเจ้าสมบัติ (บูร์จัวซี) คือ พวกเขาได้อยู่แล้วว่าไม่มีผู้ก่อการคนใดมีฐานะเป็น “บูร์จัวส์” ตามความหมายของเองเกลส์ตามที่ผมอ้างไว้แล้วกั๊ต แต่เขาปั้นเรื่องขึ้นว่า นายตันฉิวเม้งกับคณะนายทุนซึ่งมีลักษณะเป็นเจ้าสมบัติ (บูร์จัวซี) สนับสนุน คณะราษฎรแล้ว คณะราษฎรก็จะกลายเป็นชนชั้นเจ้าสมบัติ (บูร์จัวซี) ซึ่งเป็นเป้าหมายที่คอมฯ ทะเลใต้ต้องโจมตีต่อไป อันเป็นนโยบายที่ตกทอดมายังทายาทการเมืองของเขา

3. ข้อสังเกตเกี่ยวกับทฤษฎีชนชั้นและสภาพชนชั้นของเมธิ์

3.1 บทความย่อ ๆ ว่าด้วยชนชั้นนั้นมืมากมาย ซึ่งบางบทความก็ย่อไว้สั้น ๆ เพื่อใช้ในกรณีรีบด่วน ฉะนั้นบุคคลและกลุ่มบุคคลที่จะนำการต่อสู้ระหว่าง

ชนชั้นก็ควรศึกษาทฤษฎีว่าด้วยชนชั้นให้ถึ่ถ้วนตามต้นฉบับเมธที่เชื่อถือได้ว่าถูกต้อง

3.2 ส่วนสภาพชนชั้นของเมธนั้น คอมฯ ทะเลใต้ก็ไม่ควรลดฐานะจริงของท่านเหล่านั้นลงมา เพราะเมธมิได้ปิดบังอำพรางฐานะจริงของท่าน อาทิ

(1) มาร์กซ เป็นลูกทนายความผู้มีอันจะกิน (well - to - do) มีภรรยาที่เป็นชนชั้นเจ้าศักดินาเยอรมันชื่อ "เจนนี่ ฟอน เวสฟาเลน" ท่านได้เสียสถานะเดิมมาคั่นคว่ำทฤษฎีสังคมนิยมเพื่อกรรมกรและผู้ไร้สมบัติ

(2) เองเกลส์ เป็นลูกเจ้าของโรงงานทอผ้าใหญ่ในเยอรมันและเป็นหุ้นส่วนใหญ่ของโรงทอผ้าใหญ่ที่แมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ ซึ่งเข้าลักษณะเป็นชนชั้นเจ้าสมบัติ (บูร์จัวซี) ต่อมาเองเกลส์ขายหุ้นส่วนที่เป็นมรดกนั้นเพื่อได้เงินมาใช้จ่ายในการดำรงชีพของตนและช่วยดำรงชีพของมาร์กซ และค่าใช้จ่ายในการคั่นคว่ำทฤษฎีสังคมนิยม

(3) เลนิน เป็นบุตรศึกษาธิการมณฑลของรัสเซีย สำเร็จการศึกษากฎหมายแล้วเป็นทนายระยะหนึ่ง เสียสถานะเดิมเพื่อพัฒนาทฤษฎีมาร์กซกับเองเกลส์ให้ก้าวหน้าต่อไป และนำขบวนการปฏิวัติใหญ่โซเวียต ตุลาคม ค.ศ. 1917

เมธทั้งสามมิใช่มีอาชีพเป็นคนงานหรือกรรมกร แต่ท่านดำรงฐานะเป็นนายทุนอันดับต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ท่านเข้าลักษณะที่ท่านกล่าวไว้ในแถลงการณ์ฯ ค.ศ. 1848 ว่า....."ดั่งเช่นเดียวกับในสมัยก่อน ซึ่งส่วนหนึ่งของวรรณะ (Class) ขุนนางได้ไปเข้าข้างวรรณะเจ้าสมบัติ (นายทุนสมัยใหม่) ดังนั้นในสมัยนี้ส่วนหนึ่งของวรรณะเจ้าสมบัติก็ไปเข้าข้างฐานะผู้ไร้สมบัติ โดยเฉพาะส่วนหนึ่งของวรรณะเจ้าสมบัติผู้มีปัญญาที่ได้พยุงตนขึ้นสู่ระดับที่เข้าใจทฤษฎีแห่งขบวนการวิวัตร์นการทั้งปวง"

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1
จดหมายถึงอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ
ฉบับ 31 ตุลาคม 2525

ภาคผนวก 1
จดหมายถึงอาจารย์ฉัตรทิพย์ฯ
ฉบับ 31 ตุลาคม 2525

วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2525

เรียน อาจารย์ฉัตรทิพย์ นามสุภา ที่รัก

อนุสนธิจากคำขอบสัมภาษณ์ของผมเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2525 นั้น ผมเห็นว่าเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจคำขอบของผมแจ่มแจ้งขึ้น ผมจึงได้ส่งสำเนาเอกสารเพิ่มเติมมายังคุณพร้อมจดหมายนี้ คือ

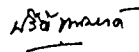
1. "นายปรีดี พนมยงค์ คอบสัมภาษณ์ผู้แทนวิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี. วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2525"

2. ภาพถ่ายค้นฉบับหน้าสุดท้ายแห่งหนังสือลงวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1885 ของพระบรมวงษ์ 4 พระองค์ และข้าราชการสถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอนและประจำกรุงปารีส 7 ท่าน พร้อมทั้งลายพระหัตถ์กับลายมือชื่อของข้าราชการนั้นๆ ซึ่งผมได้ทำหมายเหตุประกอบไว้ด้วย

3. ภาพถ่ายค้นฉบับหนังสือของพระองค์เจ้าจุฑาศรีกิติฯ อัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีส ฉบับลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 เรื่องส่งตัวหมกกลับสยาม

ถ้าคุณพิจารณาเห็นสมควรที่จะลงพิมพ์จดหมายฉบับนี้พร้อมทั้งเอกสารที่แนบมาเพื่อเป็นภาคผนวกต่อท้ายคำขอบสัมภาษณ์ผม ก็ขอได้โปรดดำเนินการด้วยจะขอบคุณมาก

ด้วยความรักและคิดถึง

ภาคผนวก 2

นายปรีดี พนมยงค์ ตอบสัมภาษณ์ผู้แทนวิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี.
กระจายเสียงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2525 เวลา 12.30 น. กรีนิช ตรงกับ
เวลา 19.30 น. เวลาประเทศไทย

ผู้แทนวิทยุ บี.บี.ซี. :

ในโอกาสนี้ อรรถพล วรรณบุรุษ แห่ง บี.บี.ซี.แผนกภาษาไทย ได้ไปสัมภาษณ์
นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ณ บ้าน
พักชานกรุงปารีส ขอเชิญฯ ผนวฯ ครับ

ปรีดีฯ :

ผมขอขอบคุณและยินดีตอบท่านผู้แทนสถานีวิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี.

ผู้แทนวิทยุ บี.บี.ซี. :

ขอทราบว่ “ทำไมจึงคิดเปลี่ยนการปกครองฯ ในตอนนั้น”

ปรีดีฯ :

เหตุที่ต้องคิดเปลี่ยนการปกครองฯ มิได้เกิดขึ้นทันใดในช่วงเวลานั้น หากสืบจาก
ประวัติศาสตร์ชานานของมนุษยชาติโดยสังเขปต่อไปนี้

1. ตามธรรมชาติมนุษย์ที่ถูกกดขี่เบียดเบียนก็ต้องการหลุดพ้นจากการนั้น ยก
เว้นมนุษย์ที่ไม่รู้สึกหรือที่เคยชินต่อการถูกกดขี่เบียดเบียน ก็ไม่ต้องการหลุด
พ้นจากการนั้น

ประวัติศาสตร์มนุษยชาติแสดงว่า เมื่อระบบประชาธิปไตยปฐมสภการ
(Primitive Democratic Society) ได้เสื่อมสลายไป โดยมีระบบทาสซึ่งเป็น
ปฐมกาลของระบบสมบูรณาญาสิทธิราช ขึ้นมาแทนที่ แล้วต่อมาระบบทาสได้
พัฒนาไปเป็นระบบศักดินานั้น มนุษย์ส่วนมากที่ถูกกดขี่เบียดเบียนจึงทำการ
ต่อสู้ระบบของเจ้าทาส-เจ้าศักดินา คือ “ระบบสมบูรณาฯ” นั้นโดยวิธีคือแบ่ง
เช่น ไม่ตั้งใจทำงานบ้าง บิดพริ้วไม่ทำตามคำสั่งบ้าง ไม่ส่งส่วยให้บ้าง หลบ

หนีบ้าง ใช้อาวุธต่อสู้ถูกสมุนเจ้าทาส-เจ้าศักดินาบ้าง ฯลฯ

ต่อ ๆ มาจึงมีผู้คิดวิธีต่อสู้เพื่อมีกฎหมายจำกัดอำนาจของกษัตริย์อันเป็นตัว
อย่างแก่ชนรุ่นหลัง อาทิ ในอังกฤษซึ่งถือได้ว่าเป็นแม่บทของระบบประชา
ธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น การบัญญัติกฎหมายจำกัดพระราช
อำนาจกษัตริย์ได้เริ่มขึ้นใน ค.ศ.1215 (พ.ศ. 1758) โดยเจ้าศักดินาชั้น "บารอน"
(Barons) ซึ่งเป็นเจ้าศักดินาชั้นต่ำสุดได้ทำการ "บีบบังคับ" (Pressure)
พระเจ้าจอห์น (John) ซึ่งราษฎรถวายพระสมัญญานามว่า "Lackland"
แปลว่า "ไร้แผ่นดิน" นั้นให้พระองค์จำต้องประกาศธรรมนูญ เรียกตามภาษา
ลาตินว่า "Magna Carta" (แมกนา คาร์ตา) แปลตามตัวว่า "กฎบัตรใหญ่"
มีลักษณะเป็นธรรมนูญหรือรัฐธรรมนูญจำกัดพระราชอำนาจกษัตริย์หลาย
ประการ และให้สิทธิหลายประการแก่พลเมือง ต่อ ๆ มาสามัญชนก็ได้ต่อสู้จน
ประสบความสำเร็จในการมีสิทธิเลือกผู้แทนไปประชุมในรัฐสภา

จากบทเรียนดังกล่าวนี้ ราษฎรของประเทศในยุโรปอื่น ๆ ก็ได้ต่อสู้เพื่อจำกัด
พระราชอำนาจกษัตริย์ของตน และเพื่อราษฎรได้สิทธิต่าง ๆ อย่างอังกฤษ
โปรดสังเกตว่าใน พ.ศ.2424 (ค.ศ.1881) อันเป็นปีที่ 100 นับตั้งแต่
สถาปนาพระราชวงศ์จักรีนั้น ประเทศในยุโรปจำนวนมากได้ปกครองโดยระบบ
กษัตริย์อยู่ภายใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน และราษฎรได้มีสิทธิหลายประ
การดังได้กล่าวแล้วนั้น จึงทำให้ประเทศในยุโรปมีความเจริญก้าวหน้า
ยิ่งกว่าประเทศที่ปกครองตามระบบสมบูรณาฯ

2. ส่วนในสยามนั้น นอกจากราษฎรใช้วิธีต่อสู้ระบบสมบูรณาฯ โดยวิธีคือแบ่ง
และวิธีอื่น ๆ ทำนองมนุษยชาติดังที่ผมกล่าวมาแล้วนั้น แต่ยังไม่ทราบถึงวิธี
จำกัดอำนาจพระมหากษัตริย์ซึ่งทำให้ราษฎรมีส่วนในการปกครองแผ่นดิน
จนกระทั่งได้มีผู้ไปประสบพบเห็นในยุโรปบ้าง และมีได้ไปยุโรปแต่ได้ศึกษา
ทราบความเป็นไปในยุโรปบ้าง บุคคลเหล่านี้จึงได้ลงมือกระทำตามวิธีที่เห็นว่า
เหมาะสมบ้าง และเผยแพร่ความรู้ที่ได้มาให้แก่ราษฎรไทยรับช่วงไปคิดหา
ทางบ้าง

2.1

เมื่อ พ.ศ.2428 (ค.ศ.1885) ตรงกับ ร.ศ.103 นั้น ในบรรดาพระบรมวงศ์หลายร้อยองค์ที่มีพระชนม์ชีพสมัยนั้น ก็มีอยู่ 4 พระองค์ ที่ได้ร่วมกับข้าราชการสถานทูตสยามชุดแรกที่ประจำกรุงลอนดอน และที่ประจำกรุงปารีสอีก 7 ท่าน รวม 11 ท่าน ทำหนังสือกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 5 ขอให้ทรงพิจารณาสถาปนาการปกครองที่ท่านเรียกว่า "ลิมิตเดโมนาดี" หรือ "คอนสติติวชันแนลโมนาดี" คือ ระบอบราชาธิปไตยจำกัดหรือภายใต้รัฐธรรมนูญ รัชกาลที่ 5 ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาในปีเดียวกันนั้นตอบพระบรมวงศ์ 4 พระองค์ และข้าราชการสถานทูตสยามมีใจความที่ทรงสรุปไว้ตอนท้าย ขอให้คิด "คองเวนเนนตรี้ฟอม" แปลว่า ปรับปรุงระบบรัฐบาลให้เรียบร้อยก่อนจึงจะทำได้

ต่อมาอีก 2 ปี รัชกาลที่ 5 ได้ทรงมีพระราชดำรัสแสดงพระบรมราชาธิบายแก่ใจการปกครองแผ่นดิน ซึ่งรัชกาลที่ 7 ได้โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์เปิดเผยเมื่อ พ.ศ.2470 มีความตอนหนึ่งที่ผมได้อัญเชิญมากล่าวไว้ในคำสอนของผมที่โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม เมื่อ พ.ศ.2474 มีความสำคัญต่อไปนี้

.....และการปกครองบ้านเมือง เช่น ประเทศสยามนี้ตามอำนาจอย่างเจ้าแผ่นดินประเทศอื่น ๆ คือ ประเทศยุโรป ก็จะไม่สามารถปกครองบ้านเมืองได้ และจะไม่เป็นที่พอใจของราษฎรทั่วหน้าด้วย เหมือนอย่างที่จะมีปาลิเมนต์ จะไม่มีผู้ใดซึ่งสามารถเป็นเมมเบอร์ได้สักกี่คน....."

ครั้นแล้วทรงสรุปว่า: เพราะเหตุฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเห็นสมควรว่าราชานูภาพของพระเจ้าแผ่นดินควรจะกำหนดตามแบบเดิม รัชกาลที่ 5 ได้ทรงปรับปรุงราชการบริหารแผ่นดินและราชการฝ่ายตุลาการ แต่ยังมีได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จำกัดพระราชอำนาจและให้ราษฎรมีสิทธิตามเยี่ยงระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขกระทั่งพระองค์ได้เสด็จสวรรคตในพ.ศ.2453 (ค.ศ. 1910) หรือปี ร.ศ.129

2.2

ในรัชสมัยพระมงกุฎเกล้าฯ (รัชกาลที่ 6) ซึ่งครองราชย์สืบต่อจากรัชกาลที่ 5 เป็นเวลา 15 ปีเศษ (พ.ศ. 2453-2468) นั้น ก็ยังมีได้พระราชทานธรรมนูญการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.3

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ (รัชกาลที่ 7) ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากรัชกาลที่ 6 ในปีพ.ศ. 2468 (ค.ศ.1925) นั้น พระองค์ได้ทรงดำริที่จะให้มีระบบปกครองเทศบาล อันเป็นระบบปกครองท้องถิ่น ส่วนพระราชดำริเกี่ยวกับธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่พระองค์เรียกทับศัพท์อังกฤษว่า “Constitution” นั้น ภายหลังเปลี่ยนการปกครองแล้ว 6 วันคือ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้มีพระราชากระแสนให้พระยามโนปกรณณ์, พระยาศรีวิศาลวาจา, พระยาปริชาลยยุทธ, พระยาพลพลพยุหเสนา กับหมหลวงประดิษฐมนูธรรม เข้าเฝ้าที่วังสุโขทัย เพื่อแสดงความในพระราชหฤทัยหลายประการ เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการเป็นผู้จัดบันทึกนั้น ได้ทรงรับสั่งเกี่ยวกับพระราชดำริที่จะพระราชทาน Constitution นั้นมีความสำคัญต่อไปนี้

“.....เมื่อทรงรับราชสมบัติก็มั่นพระราชหฤทัยว่าเป็นหน้าที่ของพระองค์ที่จะให้ Constitution แก่สยามประเทศ ครั้นเมื่อพระยากัลยาณไมตรี (F.B.Sayre) เข้ามา ได้ทรงปรึกษาร่างโครงขึ้นก็ไม่ได้รับความเห็นชอบจากอภิรัฐมนตรี.....
ครั้นเสด็จอเมริกาก็ได้ให้ interview ว่าจะได้ให้ Constitution เมื่อเสด็จกลับมาจึงรู้สึกเน่ว่าจะกักไว้ก็ไม่สมควรเป็นแท้ จึงได้ให้ปรึกษานายสตีเวนส์ นายสตีเวนส์กลับว่า ยังไม่ถึงเวลา ยังไม่ถึงเวลา (รับสั่งซ้ำ 2 หน) ฝ่ายพระยาศรีวิศาลฯ ที่โปรดให้ปรึกษาด้วยอีกผู้หนึ่งก็ influence ไปด้วยกับนายสตีเวนส์ เมื่อพระยาศรีวิศาลฯ และนายสตีเวนส์ขัดข้องเสียดังนี้ การก็เลยเหลวอีก ต่อมาได้เตรียมว่าจะไม่ประกาศก่อนงานสมโภชพระนคร 150 ปี เพราะจะเป็นข้าลาด รอว่าพองานแล้วจะประกาศได้เสนอในที่ประชุมอภิรัฐมนตรี เนื่องจากนายสตีเวนส์ไม่เห็นด้วย ที่ประชุมก็ขัดข้องว่าเป็นเวลาโหด

กิจตกต่ำ เมื่อได้รับสั่งถึงแผนของพระองค์แล้ว รับสั่งว่า "แต่ว่า
แต่ละอย่างๆ จะเป็นไปได้ก็ลำบากเหลือเกิน หวังว่าจะเห็นด้วย
พระองค์ยากที่จะขัดผู้ใหญ่ที่ได้ทำงานมานานตั้ง 20 ปีก่อนพระองค์"
ผมหวังว่าท่านผู้ถามและท่านผู้ฟังคงจะพอเข้าใจว่าเหตุใดคณะราษฎรเห็น
ความจำเป็นต้องทำการปฏิวัติในวันที่ 24 มิถุนายน 2475

ผู้แทนวิทญู บี.บี.ซี. :

ขอทราบว่ 50 ปีที่ผ่านมา ความเป็นประชาธิปไตยได้เปลี่ยนแปลงอย่างไรใน
ทรรศนะของท่าน

ปรีดีฯ :

ประชาธิปไตยที่คณะราษฎรได้เริ่มสถาปนาเมื่อ 2475 นั้นได้ดำเนินมาทีละขั้น
ระหว่าง 13 ปีเศษจนบรรลุถึงซึ่งประชาธิปไตยสมบูรณ์ โดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญ
ฉบับ 9 พฤษภาคม 2489 ซึ่งสมาชิกพฤฒสภาและสภาผู้แทนเป็นผู้ที่ราษฎรเลือก
ตั้ง จึงเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์

ต่อมาในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 คณะรัฐประหารได้ทำการยึดอำนาจรัฐล้ม
ระบบริัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ต่อจากนั้นมาก็ได้มีคณะอื่น ๆ มากมายหลายคณะ
ที่ "ไม่ใช่คณะราษฎร" ได้บั่นทอนประชาธิปไตย แล้วปกครองประเทศไทยโดย
ระบบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยสมบูรณ์ รวมทั้งระบบเผด็จการหลายระบบจนถึงปัจจุบัน
นี้เป็นเวลาเกือบ 35 ปีแล้ว

ผู้แทนวิทญู บี.บี.ซี. :

ถ้าท่านมีสิทธิร่างรัฐธรรมนูญ ท่านจะร่างเหมือนกับเมื่อ 2475 หรือไม่ หรือจะร่าง
อย่างไร

ปรีดีฯ :

ผมไม่หวังที่จะเป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญ แต่ขอแสดงความเห็นว่า ผู้ใดจะร่างรัฐธรรมนูญ

บุญต่อไป ก็ต้องให้เป็นไปตามหลัก “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” คือ ระบบปกครองที่
ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ ปวงชนแสดงมติโดยวิธีประชามติอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง
ปวงชนแสดงมติโดยผ่านรัฐสภา ซึ่งสมาชิกทุกคนของรัฐสภาเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้ง
จากราษฎร สำหรับประเทศไทยที่มีพลเมืองมากนั้นก็ควรถือวิธีที่สองเป็นหลัก
ประกอบด้วยวิธีที่หนึ่งในบางกรณี รายละเอียดนั้นผมได้กล่าวไว้ในบทความและคำ
สัมภาษณ์อื่น ๆ แล้ว

ภาคผนวก 4

หมายเหตุคำชี้แจงประกอบโดยนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับลายพระ
หัตถ์และลายมือชื่อ 11 ท่านที่ปรากฏในภาคผนวก 3

1. ปฏิทินสมัยนั้นใช้ปฏิจุลศักราช คือ 1246 ใช้วันทางสุริยคติร่วมกับจันทรคติ คือ วันพฤหัสบดี (5) แรม 8 ค่ำ ใช้เดือนทางจันทรคติ คือ เดือนนี้ (2) หนังสือฉบับนั้นได้เทียบปฏิทินเกรโกเรียนซึ่งฝรั่งส่วนมากใช้กันอยู่นั้นไว้ด้วยว่า ตรงกับวันที่ 8 เดือน "เยนนูอริ" (เพราะสมัยนั้นสยามยังมีได้ถ่ายถอดชื่อเดือนฝรั่งเป็นภาษาไทยว่า "มกราคม") ปี "ศฤสศักราช 1885"
2. ลายพระหัตถ์และลายมือชื่อที่ลงไว้ท้ายหนังสือนั้นตามลำดับที่ผมทำหมายเหตุเป็นตัวเลขภายในเครื่องหมายวงเล็บ คือ
 - (1) กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ฯ อรรคราชทูตสยามประจำกรุงลอนดอนและกรุงวอชิงตัน พระนามเดิม "พระองค์เจ้าชายกฤษดาภินิหาร", พระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ 5, ภายหลังกลับสยามแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ, กระทรวงนครบาล, พระอิสริยยศครั้งสุดท้าย "กรมพระ"
 - (2) พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย (ตามอักษรวิธีในลายพระหัตถ์) ที่ปรึกษาสถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอนและกรุงวอชิงตัน, พระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ 5, ภายหลังกลับสยามแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมรุธาธร, กระทรวงโยธาธิการ, กระทรวงวัง, พระอิสริยยศครั้งสุดท้าย "กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา"
 - (3) พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ 5, นักศึกษากฎหมายในประเทศอังกฤษ, ภายหลังกลับสยามแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ต่อมาทรงพ้นจากตำแหน่งเสนาบดีฯ, กลับเข้ารับราชการในรัชกาลที่ 6 ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่ง "อธิบดีศาลฎีกาและประมุขฝ่ายตุลาการ", ตำแหน่งสุดท้ายทรงกำกับกรมพระคลังข้างที่รัชกาลที่ 7, พระอิสริยยศครั้งสุดท้าย "สมเด็จพระกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิเศษ"

- (4) พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ อรรคราชทูตสยามประจำกรุงปารีส พระเจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ 3, สละตำแหน่งอรรคราชทูตแล้วเสด็จไปอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่ลังกา ทรงจำพรรษา ณ ประเทศนั้นหลายพรรษา ลาสิกขาบทเมื่อ ร.ศ.129 (พ.ศ.2453) ภายหลังวันสวรรคต รัชกาลที่ 5
- (5) พระยาดำรงคราชพลชั้นร์ (นกแก้ว) สกุล "คชเสนี" บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย "พระยามหาโยธา"
- (6) หลวงเดชนายเวร (สุนัข) สกุล "สาตราภัย" บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย "พระยาอภัยพิพิธ"
- (7) หลวงวิเสศสาลี(นาค)สกุล "ณ ป้อมเพชร" ตำแหน่งสุดท้าย "ผู้รักษากรุงเก่า" บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย "พระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา"
- (8) นายเสนห์ บุศ สกุล "เพ็ญกุล" บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย "จมื่นไวยวรรณาด"
- (9) ขุนปฏิภาณพิจิตร (หรั่ง) ถึงแก่กรรม พ.ศ.2432 (ค.ศ.1889-90)
- (10) นายเปลียน สกุล "หัตถิเสวี" ตำแหน่งสุดท้าย "ผู้ดูแลนักเรียนไทยใน ส.ร.อ." บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย "พระยาขนิษฐภักดี"
- (11) สัปเลฟเตอร์เนนต์ สอาด สกุล "สิงหเสนี" ขณะนั้นยศทหารของสยาม เรียกทับศัพท์อังกฤษ ฉะนั้น "สัปเลฟเตอร์เนนต์" จึงตรงกับ "ร้อยตรี" ปัจจุบัน ภายหลังจากกลับสยามแล้วทำผู้นี้รับราชการทหารได้เลื่อนยศสูงขึ้นตามลำดับ กระทั่งได้ยศที่เรียกเป็นภาษาไทยแล้วว่า "นายพลตรี" ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปดำรงตำแหน่งอรรคราชทูตสยามประจำกรุงลอนดอน ครั้นแล้วย้ายกลับไปกระทรวงกลาโหม ดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลอง ต่อมาย้ายไปกระทรวงมหาดไทยดำรงตำแหน่งสุดท้าย "สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมา" บรรดาศักดิ์ครั้งสุดท้าย "พระยาสิงหเสนี"

ภาคผนวก 5

ภาพถ่ายต้นฉบับหนังสือของพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์ฯ อัครราชทูตสยาม
ประจำกรุงปารีส ฉบับ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2469 ถึงผู้รั้งตำแหน่งเสนาบดี
กระทรวงยุติธรรม เรื่องส่งตัวนายปรีดี พนมยงค์กลับสู่สยาม

ก.ต.ที่ ๑๑/๕๕๓๑

กรุงปารีส

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๕

เรียนนายจี มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาสิทธิญาติ ผู้รั้ง
ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

ด้วยนายปรีดี พนมยงค์ นักเขียนของกระทรวงยุติธรรม
โค้ต่าเว้การศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยฝรั่งเศส ณ กรุงปารีส
คือ ๑) โดปริญญาดุษฎีนิพนธ์ (ฝ่ายนิติศาสตร์) *Docteur en Droit*
(*docteur en Jurisprudence*) ประกาศนียบัตรของรัฐบาลฝรั่งเศส ๒) โดปริญญ
ประกาศนียบัตรการศึกษาระดับสูงในทางเศรษฐศาสตร์ (*Diplôme d'études supé-*
rieures d'économie politique) ซึ่งเป็นวิชาซึ่งนายปรีดี พนมยงค์
ศฤงคารใจโค้ต่าเว้เพิ่มพูนจากปริญญาดุษฎีนิพนธ์ธรรมศา แต่เป็นวิชาด้าน
คดีของกรมเขียนกฎหมายในฝรั่งเศส นิตริของกรมกฎหมายฝรั่งเศส
ซึ่งโค้ต่าเว้ประกาศนียบัตรของกรมการศึกษาระดับสูงเพิ่ม เกิมพูนอีกอย่างหนึ่งนั้น
ก) มีนิตริที่จะเป็นศาสตราจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย และ ข) มีนิตริ
ที่จะเราขอแนะนำสำหรับไว้ตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัย
(*concours d'agrégation des Facultés de Droit*)

เราโค้ต่าเว้การโ้ต่าเว้เห็นทางญัตติสยาม โดยเรือกลไฟ
ในวันที่ ๕ มีนาคม พุทธศกนี้
เราขอเสนอขอความความที่กล่าวข้างบน มาเพื่อเราขอ
โค้ต่าเว้ พร้อมกันนำส่งตัวนายปรีดี พนมยงค์ โดยหนังสือฉบับนี้

เราขอแสดงความนับถืออย่างสูงมากด้วย

(ลงพระนามพระองค์เจ้าจรูญศักดิ์กฤดากร
อัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีส)